

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Ольга ОЛЕКСЮК

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Київ — 2024

Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 9 від 20.06.2024 р.)

Автор:

Олексюк О., завідувач кафедри музикознавства та музичної освіти Факультету музичного мистецтва і хореографії Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор.

Рецензенти:

Сверлюк Я., директор Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, завідувач кафедри духовних та ударних інструментів, доктор педагогічних наук, професор;

Черкасов В., професор кафедри музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, доктор педагогічних наук, професор.

Олексюк О.
О-53 Теорія та історія музичної освіти : навч. посіб. / О. Олексюк. — Київ : Київ. столич. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2024. — 128 с.
ISBN 978-617-658-124-6

Навчальний посібник «Теорія та історія музичної освіти» розроблено відповідно до програми другого (магістерського) освітнього рівня спеціальності 025 — Музичне мистецтво. Тематика й структура видання відповідає робочій програмі навчальної дисципліни «Теорія музичної освіти». До кожної теми розроблено завдання для самостійної роботи, додано рекомендовані джерела.

Для студентів, аспірантів, докторантів та викладачів закладів вищої мистецької освіти України.

УДК 373. 013:78.03 (075)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
<i>Теорія музичної освіти як форма організації наукового знання та навчальної дисципліни</i>	6
<i>Періодизація розвитку музичної освіти в Україні: друга половина XX — початок XXI століття</i>	34
<i>Парадигмальні підходи та принципи теорії музичної освіти</i>	45
<i>Закони й закономірності розвитку музичної освіти</i>	57
<i>Функції музичної освіти</i>	68
<i>Наукові школи в музичній освіті України</i>	91
<i>Музична освіта України та інтеграційні процеси європейського простору</i>	102
ВИСНОВКИ	109
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	111

ВСТУП

У контексті глобалізаційних процесів 90-х років ХХ — початку ХХІ ст. важливим завданням є збереження національної ідентичності української культури та євроінтеграція в системі мистецької освіти України. Успішній реалізації цієї концепції сприяє професійна культура в галузі музичного мистецтва, музична освіта в Україні, завдяки розвитку, поширенню та популяризації якої можливе повноцінне формотворення національної свідомості та самосвідомості сучасного студентства, що й зумовлює актуальність і своєчасність навчального видання «Теорія та історія музичної освіти». Матеріали посібника відповідають робочій програмі Факультету музичного мистецтва і хореографії Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Структура й зміст посібника висвітлюють *мету навчального курсу* — підготовка фахівців у галузі музичного мистецтва відповідно до рівня і тенденцій розвитку сучасної науки; вивчення теоретичних засад музичної освіти; осмислення практичного досвіду зарубіжних та вітчизняних учених на сучасному етапі. Тематичний матеріал передбачає виконання *основних завдань* навчального курсу, а саме: розкриття сутності теорії музичної освіти, формування системи основних знань про музичну освіту; осмислення змісту програми у межах цілісного музично-педагогічного процесу; реалізацію ідеї загального інтелектуального та морального розвитку особистості; формування основ гуманістичної культури особистості студента; оволодіння основами теорії музичної освіти шляхом реалізації принципів гуманізації та естетизації у межах цілісної музично-педагогічної науки й відповідної педагогічної концепції; розвиток у студентів самостійності й креатив-

ності мислення, активної громадянської позиції, потреби в самоосвіті та саморозвитку; оволодіння різноманітними видами професійно-творчої діяльності.

У програмі враховано ефективність результатів навчання, а саме: сформованість світогляду, активної громадянської позиції, загальної культури; вміння аналізувати й інтерпретувати соціальні, геокультурні, історичні, мистецькі явища та процеси сучасного суспільства, аргументувати й мотивувати власні оціночні судження; вільне володіння українською та іноземними мовами, висока культура мовлення; готовність до ефективного застосування сучасних інформаційних технологій у соціальній, комунікативній та професійній діяльності; емоційна стабільність і толерантність; знання теорії та методології музичної освіти; здатність до самостійного наукового пошуку в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства; готовність виконувати функції викладача закладу мистецької освіти.

ТЕОРІЯ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОГО ЗНАННЯ ТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теорія музичної освіти як форма організації наукового знання та навчальної дисципліни на сучасному етапі об'єктивно відображає нові завдання, методи впровадження і опанування педагогічної науки з урахуванням нового періоду розвитку гуманітарної науки в Україні та світі.

Інтеграція України на межі ХХ — початку ХХІ ст. до світової освітянської спільноти є закономірним та об'єктивним історико-культурним процесом за умов сучасної модернізації, уніфікації та інформатизації. Відповідно цей процес логічно пов'язаний з підготовкою високоосвічених фахівців у галузі мистецької освіти та музичного виконавства, здатних до концептуалізації ідей, прояву всіх аспектів духовності, поєднання метафізичних, науково-дослідних і художніх методів пізнання для досягнення вершин професійної майстерності, а головне — реалізації своїх індивідуальних здібностей, можливостей і потенціалу в праксеологічній діяльності. Передусім ці інноваційні процеси стосуються новітніх підходів до формування, вибору й застосування високопрофесійних орієнтацій, а також посиленої концентрованої уваги до категорії «покликання» у царині музичної освіти України. Такий підхід потребує об'єктивного відображення у концепції національної музичної освіти в системі гуманітарної політики Української держави ХХІ ст.

Реалізація цієї концепції передбачає підвищення ефективності, мобільності та якості педагогічної науки на основі сучасної актуальної проблематики, пошуків напрямів, методів і засобів упровадження результатів гуманітарної науки в теоретичну й практичну діяльність педагогів музично-освітнього

часопростору. Постає актуальним співвідношення результатів педагогічних пошуків і досліджень, педагогічної практики й досягнень педагогічної науки в умовах сьогодення — методики і теорії — саме це визначає об'єкт вивчення та дослідження педагогіки музичної освіти. Результати цієї професійної діяльності якісно проявлено при формуванні навчальних програм і дисциплін з музичної освіти України, створенні та обговоренні підручників, курсів навчальних лекцій, семінарів, онлайн-вебінарів, майстер-класів і наукових форумів. У результаті такого новітнього підходу й професійної діяльності педагогічна теорія і практика розвиваються активно, інноваційно, насичено й динамічно, з урахуванням євроінтеграційних процесів та автентичного захисту інтелектуальної власності на сучасному етапі.

Музична освіта України ґрунтується на теоретико-методологічних засадах сучасної педагогічної науки. Теоретичні основи в широкому розумінні розглядаються сучасними педагогами як інтегративний комплекс поглядів, уявлень, ідей, концепцій, парадигм і гіпотез, які спрямовані на пояснення, інтерпретацію, трансляцію та передачу знань, пізнавальну діяльність. Традиційно теорія охоплює такі структурні компоненти: емпіричну базу — основу фіксованих фактів цієї галузі; теоретичне підґрунтя — первинні постулати, аксіоми, припущення, які загалом описують об'єкт теорії; логіку теорії — логічні висновки, доведення, гіпотези й парадигми; «корпус теорії» — комплекс теоретичних тверджень та їх обов'язкове підтвердження і доказовість. Всі вищезазначені складники охоплюють основний масив теоретичного знання музичної освіти України на межі ХХ — початку ХХІ ст.

Теорією вважається найвища найбільш розвинена форма організації наукового знання та пізнання, яка узагальнює і подає цілісне уявлення про сутнісні зв'язки певної галузі дійсності — конкретний об'єкт цієї теорії. Традиційно теорія обов'язково передбачає вихідну основу — первинні припу-

щення, постулати, аксіоми, загальні закони, що в сукупності описують ідеалізований об'єкт. Згідно зі словниками, довідковою і теоретико-методологічною літературою, концепція — це певний спосіб розуміння, трактування предмета, явища, процесу, погляду на предмет чи явище. Ретельне вивчення педагогічних концепцій дає змогу назвати їх теоріями, серед них — педагогічна, мистецтвознавча й культурологічна; теорія змісту загальної освіти; теорія розвивального навчання, теорія музичної освіти тощо.

Музична освіта в системі педагогічної науки включає всі види знань, форм збереження, відтворення та передачі інформації, які існують у науковому теоретичному пізнанні. Цей процес безперервно пов'язаний з конкретною професійною діяльністю людини як фахівця в галузі мистецької освіти та музичного виконавства. Безперечно, у царині музичної освіти діють понятійно-структурні та змістові аспекти, які характеризують тріаду «наука — професійна освіта — творча діяльність». Ці аспекти проявлено таким чином: 1) теоретико-методологічні дослідження (співвідношення, взаємозв'язки теорії і практики, міждисциплінарні взаємні компоненти); 2) фундаментальні наукові дослідження (сутність процесу навчання та осягнення знань); 3) прикладні наукові дослідження (створення інноваційних методик, фіксованих у навчальних програмах); 4) науково-дослідні розробки (програми, підручники, посібники, навчальні практикуми та їх апробація); 5) інноваційні методи у галузі музичної освіти, які пропонують нові методи навчання, впровадження та апробації; 6) наявність виробничої або практичної діяльності як завершальний структурний етап повного циклу педагогічної теорії, методології та практики впровадження. Ці вищезазначені складники мають особливе значення для педагогічної науки і практики, відповідно визначають теорію як систему узагальнених знань.

Теорія музичної освіти є цілісною системою знань, що має логічну структуру й характеризується внутрішнім зв'язком

всіх її компонентів, проявлених у поняттях, законах і закономірностях. Водночас теоретичні факти та ідеї розкриваються і будуються на основі нових концепцій. Відповідно теорія як наукова парадигма постійно оновлюється, поглиблюється й трансформується під впливом наукових інновацій, відкриттів, а також узагальнення практичного досвіду та результативності кінцевого висновку. У теорії музичної освіти як цілісної системи знань обов'язково враховуються історичні етапи, цивілізаційні зміни і суспільно-політичні трансформації. Ці концептуальні явища формують фундаментальні принципи педагогічної галузі й творять новітні форми гуманітарних знань.

З огляду на зазначене важливим є сучасний погляд зарубіжних вчених на тлумачення теоретичних постулатів і теоретичних дефініцій.

Перша частина теорії. Американський філософ, політолог і соціолог італійського походження Джованні Сарторі (*итал.* Giovanni Sartori), автор книги «Переглядаючи теорію демократії» (1987), визначає її як «сукупність взаємопов'язаних загальних тверджень, які мають пояснювальну силу». Американський соціолог, професор Гарвардського університету, президент Американської соціологічної асоціації, автор соціальної теорії обміну Джордж Каспар Гоманс (*англ.* George Casper Homars) стверджує, що теорія складається з груп дедуктивних систем. Дефініція норвезького соціолога, математика, засновника дисципліни «дослідження миру та конфліктів» Йоганна Гальтунга (*норв.* Johann Galtung) найбільш формальна: «Теорія є структурою, яка включає наступні компоненти: множинність гіпотез; “імплікацію” або “дедукцію”». Як бачимо, термінологія відмінна, але всі три визначення охоплюють розуміння теорії як численних *логічних взаємопов'язаних висловів*, мета яких — пояснення і тлумачення. Теорії найбільш загальні, середнього рівня і саме конкретні відмінні не ступенем *логічної когерентності* або структурою пояснення, а ступенем спільно отриманих в цих межах пояснень. Так, на-

приклад, хоч теорії масового руху володіють значною мірою спільності щодо теорій конкретних видів масових рухів, які є найбільш загальними порівняно з теоріями окремих масових рухів, — всі вони належать до теоретичних тлумачень.

Важливим постає питання структури теорій і як вони пояснюють це. Так, британсько-австралійський філософ та вчений, професор історії філософії і науки в Університеті Сиднею Стивен Гаукрогер (*англ.* Steven Gaukroger) підкреслює чотири суттєві частини, рівною мірою взаємопов'язані, на які можна розчленити теорію. Структури прояснення, за концепцією С. Гаукрогера, складаються з таких чинників: онтології, тобто тих первинних сутностей, у межах яких можуть бути подані пояснення в цьому дискурсі, або ж того, що вчені називають «аксіомами», «принципами» чи «допущеннями»; «галузі підтвердження», які є множинністю явищ, здатних довести або спростувати істинні пояснення; системи понять, що пов'язують онтологію дискурсу з її сферою підтвердження, тому є специфічними для цього дискурсу; структури доказів, які обмежують логічні й нелогічні вислови у цьому дискурсі.

Онтологіями є інтуїтивне прийняття теоретичної думки, що формує т. зв. «тверде ядро» теорії, вважає англійський філософ угорського походження Імре Лакатош (*угор.* Lakatos Imre). Їх неможливо довести. Онтології не істинні чи хибні, логічні чи нелогічні, вони лише приймаються аксіоматично. Як-от постулат про паралелі в евклідовій геометрії, що є типовим прикладом такого недоведеного твердження. Аналогічною тезою у політичній науці може бути те, що люди загалом егоїстичні, альтруїстичні, раціональні, ірраціональні тощо. Безперечно, твердження, які складають онтологію, повинні бути чіткими. На думку Карла Раймунда Поппера (*англ.* Sir Karl Raimund Popper), система аксіом має бути вільною від протиріч. Аксіоми мають бути незалежними, тобто будь-яка з них не повинна виходити із попередньої, а також необхідними і достатніми для дедукції всіх тверджень аксіоматизованої теорії.

Друга і третя частини теорій складаються з понять і сфери застосування, в межах якої ця теорія працюватиме. Дж. Сарторі визначає поняття як «основну одиницю мислення». Своєю чергою, К. Поппер зазначає, що «поняття — це не мовні конструкції чи класифікації, а абстрактні сутності, які позначаються символізуючими термінами або мовним висловом». Поняття виділяє «абстрактну властивість», яка характерна для одних об'єктів та відсутня в інших. Ці два вищезазначені тлумачення доводять, що неточне визначення поняття зумовлює неточність мислення. Недостатня точність дефініцій перешкоджає встановленню зв'язку понять з онтологічними основами теорії.

Розвиток музичної освіти вищої школи України на сучасному етапі визначає такі актуальні напрями — перспективний (інноваційний) та ретроспективний, які об'єктивно й логічно взаємопов'язані та історично взаємозумовлені. Перший висвітлює інноваційні знання, факти і явища, їх осмислення і професійне опанування, а також впровадження інноваційних технологій у царині музичної освіти. Другий напрям здійснює узагальнення, систематизацію і аналіз напрацьованого матеріалу теоретичних та практичних знань попередніх поколінь вчених і педагогів-практиків. Як свідчить досвід, найбільш загальною формою втілення теоретичного знання є закони і закономірності. Тому серед пізнавальних завдань музичної освіти є пошук і виявлення об'єктивних закономірностей освітнього процесу. При цьому важливо знайти глибинні засади педагогічної діяльності, виявити сутність педагогічної дійсності, а також розкрити закони і закономірності, що діють у цій системі. Адже серед навчальних і пізнавальних завдань музичної освіти є пошук, виявлення і фіксування об'єктивних закономірностей цілісності й безперервності освітнього процесу. Тому теорія як наукова парадигма постійно поглиблюється і трансформується під впливом наукових відкриттів, узагальнення практичного досвіду та результа-

тивності кінцевого висновку. Слід зазначити, що у теорії музичної освіти як системі знань кожний новий цивілізаційно-історичний етап, новітні форми пізнання і знання знаходять конкретний прояв та реалізацію. Відповідно ці явища є фундаментальними принципами, що допускають появу нових форм теоретичних і практичних знань. Таким чином, теорія — це не лише система загальновідомих знань, а й метод здобуття нових знань та інноваційного досвіду.

Зрештою структура доведень та обґрунтувань поєднує елементи теорії в когерентне та осмислене ціле, наповнюючи його внутрішньою узгодженістю та визначаючи, на думку С. Гаукрогера, які форми висновків допустимі й за яких умов. Така структура дає обмеження на формальні взаємозв'язки понять у дискурсі й насамперед на твердження, які фіксуються в межах цього дискурсу. Найбільш важливим є те, що структури доведень та обґрунтувань уточнюють т. зв. «початкові умови», які мають бути зазначені (задані) в теорії, щоб вона могла бути верифікована. Без позначення цих умов теорія не може бути надійно прив'язана до емпіричної сфери, для пояснення якої вона створювалася.

У процесі розгляду основних елементів теоретичної думки увага фокусується на них особливо, і це не випадково. Якщо теорія логічно побудована, то її елементи органічно поєднуються та взаємодіють, оскільки вони ретельно добиралися, уточнювалися і підлаштовувалися одне до одного. Але, на жаль, навіть найточніша теорія будується довільно. На думку Й. Гальтунга (як заперечення попперівському критерію фальсифікування), чим краща теорія, тим важче її заперечити.

Американський вчений Томас Артур Спрагенс (*англ.* Thomas Arthur Spragens) доводить цю тезу до логічного завершення, говорячи про неліквідоване «логічне коло у людському мисленні», зменшення впливу якого можливе лише шляхом обмеження дослідження через конкретні питання і заперечення залежності останніх від первинних постулатів.

Так, дослідник вважає, що оскільки епістемологія внутрішньо рефлексивна — тобто є мисленням «про себе» до безкінечного регресу, — то вона може в кінцевому підсумку ґрунтуватися лише на самовизначеному логічному колі, що буде «парадоксальним», або на твердженні про особистісну достовірність, яке буде догматичним. Інших альтернатив не існує. Хоча Т. Спрагенс пропонує, щоб вибір між двома цими фундаментальними парадигмами ґрунтувався на особистій перевазі, де першу парадигму трактує як самовизначений парадокс, оскільки вона охоплює визнання власної умовності. На думку відомого американського соціолога ХХ ст. Роберта Кінга Мертонна (*англ.* Meyer Robert Schkolnick), цей спосіб виправдовування знання схожий на спробу Мюнхгаузена витягнути себе за волосся з болота. Але цю альтернативу слід поєднати з вибором хмари як опори, щоб, стоячи на ній, сміятися, спостерігаючи над зусиллями барона.

Передусім виявлення закономірностей освітнього процесу тісно пов'язане з іншим важливим завданням музичної освіти — обґрунтуванням сучасних педагогічних систем. Створення науково обґрунтованих систем навчання, нових методів і навчальних матеріалів можливе на основі пізнання сутності педагогічних явищ у процесі теоретичних досліджень. Лише таким чином можна здійснити відображення педагогічної дійсності й забезпечити її вплив на педагогічну та музичну практику. Так, сьогодні в розвитку музичної освіти України домінує перспективний напрям як погляд у майбутнє. Така парадигма освітнього процесу визначає засвоєння і розвиток здобутків, а також врахування принципів безперервності, наступності та спадковості. Цей етап потребує систематизації здобутих знань на всіх рівнях освітнього процесу, осмислення та узагальнення досвіду попередників щодо сутності змісту музичної освіти України. При цьому всі педагогічні дослідження покликані конкретно вдосконалювати практику та ефективність її результатів.

Розвиток педагогічної думки обов'язково передбачає процес сучасного змістовного введення до неї результатів фундаментальних педагогічних досліджень. Найвищим критерієм істинності будь-якого наукового висновку фундаментальних педагогічних досліджень є практика. Отримати результат практичного дослідження і завдання засобами науки — означає здійснити її корегування у науковому пізнанні (знанні) та виробити інноваційні знання, які будуть покладені в основу конкретної практичної діяльності. Тому пріоритетним структурним компонентом категорії «наука — практика» є творча діяльність викладача, у якій поєднуються усі вектори тріади від педагогічної науки і педагогічної практики. Саме у професійній сфері викладача сполучаються обидві функції педагогічної науки — пояснювальна й навчальна, які конкретно проявляються у єдності теорії та практики.

Визнання справедливості тези Т. Спрагенса про логічне коло або те, що американський філософ і логік, представник аналітичної школи Віллард Ван Орман Куайн (*англ.* Willard Van Orman Quine) називає холізмом, або голізмом (від *грец.* ὅλος (holos) — цілий, увесь), — «філософія цілісності» — напрям у сучасній західноєвропейській філософії, який розглядає цілісність світу як наслідок творчої еволюції, що спрямовується нематеріальним і непізнаваним «фактором цілісності». За концепцією В. Куайна, холізм являє собою визнання кількох важливих епістемологічних наслідків. По-перше, істинність та зміст теоретичних тверджень можливі лише в контексті окремої теорії. Оскільки ми не здатні сприймати світ інакше, ніж через посередництво певних мисленневих процесів, тому істина й зміст є іманентними характеристиками теоретичного пізнання, а отже самі по собі не можуть розглядатися як онтологічно реальні. По-друге, оскільки значення конкретних понять визначається теоретичною структурою, складником яких вони є, тому поняття ніколи не мають єдиного сутнісного смислу. В. Куайн та його послідовник П. Рот

навіть стверджують, що не існує об'єктивної основи, яка дає змогу однозначно розв'язати питання про точність смислу конкретного висловлення. По-третє, оскільки переклад завжди включає неоднозначність, тому відсутня впевненість в об'єктивності зовнішнього світу, не існує достатньо філософських важелів для твердження про те, що явище, яке спостерігається, дійсно існує. Тобто факти, які ми інтерпретуємо як емпіричне доведення або заперечення теорії, є такими і можуть виконати свою функцію тільки тому, що вони офіційно визнаються цією теорією. При цьому важливо пам'ятати про дані, які потенційно входять до емпірично значимих численних фактів, набувають статусу фактуальності не за індивідуальними ознаками, а на основі інтерсуб'єктивного консенсусу, який формується шляхом взаємодії між визнаною науковою спільнотою і теоретичними конструкціями, а також об'єктивним світом. А по-четверте, оскільки факти пов'язані між собою і взаємодіють з теоретичними схемами, включаючи їхнє підґрунтя, межа «факт — цінність» неминуче стає достатньо розмитою, і як наслідок нормативні вислови автоматично перетворюються у складник теоретизування в соціальних і гуманітарних науках.

Безперечно, всі методологічні й фундаментальні дослідження в музичній освіті мають визначати напрям і характер прикладних досліджень та розробок, а через них — ефективність практики навчання.

Так, можна виділити конкретні *види практики професійної діяльності* в царині музичної освіти:

- 1) навчання як об'єкт педагогічної науки;
- 2) систематичні наукові спостереження та їх вплив на об'єкт педагогічного експерименту, практичного засвоєння;
- 3) суспільна практика як кінцевий критерій істинного пізнання в галузі музичної освіти. При цьому варто розрізняти педагогічну практику як об'єкт навчання (і творчості) та як об'єкт конструювання. Останній компонент ство-

рює проєкт існуючої педагогічної діяльності. Безперечно, що у процесі його реалізації виникає практична діяльність, яка стає об'єктом дослідження, а результати проєкту узагальнюють основи ефективно-практичної професійної діяльності. Таким чином, вищезазначений цілісний процес замикається і засвідчує перехід від науково-теоретичної функції педагогічної науки до технічної, здійснюється на високому рівні абстрагування.

Як стверджує американський історик, політолог, поет, перекладач і художник-живописець Джон Мотиль (*англ.* Djon Motyl), не існує логічної необхідності, яка зобов'язує прийняти вищезазначені постулати, але можна отримати додаткові методологічні наслідки. Найменш дискусійна із цих тез стосується проблеми співвідношення пояснення та інтерпретації. Так, прихильники пояснювального підходу, який часто оцінюють як емпірицистський, позитивістський, сцієнтистський, стверджують, що соціальні науки мають користуватися методами природничих наук. Водночас прибічники інтерпретаційного підходу не заперечують, що природничі науки є у методологічному плані зразком для соціальних наук. Пояснювальний підхід при вивченні конкретних подій орієнтований на те, щоб виділити обмежену кількість параметрів, які легко реєструються, що нерідко відволікають від багатьох історичних і географічних умов, при цьому впливаючи на них або ж зумовлюючи еволюції цих параметрів. У межах інтерпретаційного підходу, на противагу, фокусується увага на конкретних подіях, тому дослідник прагне зрозуміти поведінку учасників соціальних процесів, максимально враховуючи численні чинники, які визначають життя цього суспільства. Як відомо, саме Й. Гальтунг відзначає відмінність між цими двома ідеальними типами, стверджуючи, що будь-які пояснення мають відношення до просторового, а інтерпретація — з часовими підходами. Холізм руйнує чіткі кордони між цими двома підходами. Так, наближуючи суб'єктивні відчуття та об'єктивні факти,

він знімає претензії позитивізму на статус класичної науки, так само як і позиції прихильників інтерпретаційного підходу досягти істинного *Verstehen* (розуміння) теоретичних систем, що належать до різних культур і створених на конкретних національних традиціях. У цьому розумінні спроба Джона Веслі Снайдера (*англ.* John Wesley Snyder) примирити ці два підходи викликає захоплення, але принадлива для критики, оскільки спирається на припущення про те, що вони суттєво різні. До цієї думки наближені В. Куайн, П. Рот, Т. Спрагенс, а також австралійський філософ, засновник Асоціації наукового дослідження свідомості Девід Джон Чалмерс (*англ.* David John Chalmers), який доводить, що пояснення та інтерпретація не лише взаємодоповнюють одне одного, але і виявляють два боки однієї концепції: «Теорія в соціальних науках не є лише формальною моделлю за аналогією з природничими науками або ж системою розуміння та інтерпретації. Соціальні науки є ареною взаємодії та зближення пояснень та інтерпретації». Саме такі інтерпретаційні системи поєднують елементи природничих наук з інтерпретуючими історичними методами та цілісними підходами таким чином, що, безперечно, примирюють позиції прихильників пояснення і тих, хто дотримується, волі інтерпретації.

На сучасному етапі музичну освіту України презентують з урахуванням геокультурних інноваційних позицій та теоретичних концепцій. Особливо важливу роль у розвитку методології і теорії цієї галузі відіграє використання досягнень інших наук: філософії, філології, теорії інформації, синергетики, соціології, психології, культурології, мистецтвознавства тощо. Сучасний розвиток вищої музичної освіти України характеризується передусім взаємопов'язаними процесами диференціації та інтеграції наукового знання. Процес зближення та застосування комплексного підходу викликали появу наукового інструментарію, категоріальних понять, спільних для багатьох наук. Наприклад, коректне використання досягнень інших на-

укових галузей у музичній освіті приводить до збагачення педагогічної термінології такими поняттями (категоріями), як «педагогічна освіта», «педагогічна культура», «педагогічна комунікація», «педагогічна діяльність», «педагогічна творчість», «педагогічна дійсність», «педагогічна система», «педагогічна свідомість», «педагогічна самооцінка», «педагогічна харизма» тощо. Саме такий етимологічний підхід постає актуальним та орієнтаційним вектором щодо створення сучасної педагогічної теорії в галузі музичної освіти України. Провідний шлях здобуття (отримання) музичної освіти — це безпосередньо підготовка під керівництвом педагога в освітньому закладі.

Водночас найбільшу увагу привертає наступний етап логічного кола і холізму — те, що особливо відзначає Дж. Чалмерс щодо політичної науки і політики, подібно до фактів і цінностей, які незаперечно й частково перетікають (перекривають) одне в одне. Теоретичний холізм передусім застосовується як методологічний підхід, відповідно до якого ціле онтологічно або логічно є первинним і має пріоритет над своїми частинами. Передусім холізм — це напрям у сучасній західноєвропейській філософії, який розглядає цілісність світу як наслідок творчої еволюції, що спрямовується нематеріальним і непізнаваним «фактором цілісності». Поняття «холізм» вперше було вжито військовим та державним діячем Яном Смутсом у книзі «Еволюція особистості» (1926). Загалом холізм як наукове вчення засноване Джоном Скоттом Холдейном і висвітлене у його книзі «Філософські основи біології» (1931).

Певною мірою проблеми і програми політичної науки є політичними проблемами й програмами, що неможливо заперечити. Природно, як наголошує Т. Спрагенс, що політична наука і політика ідентичні: «Передусім різниця у думках та діях іноді може стиратися, але вірним постає приналежність (причетність) теоретичної парадигми у пошуках істини — це кардинально різні підходи — це не прихильність до політичної програми, орієнтованої на конкретні політичні цілі». Хоча «по-

літична наука має відношення до політичної дії» і «люди діють на основі своєї віри в тій чи іншій структурі навколишнього світу», важливо враховувати, що жодна конкретно політична дія не може вимагати легітимації з боку політичної науки, поперше, з причини неліквідованого елемента умовності в науковому знанні, а по-друге, з причини принципової відмінності між тлумаченням події та тлумаченням нормативного компонента істини. Враховуючи парадокс Карла Маннгейма (англ. Karl Mannheim), неможливо побудувати теорії (хоча вони є ідеологічними, на його думку) таким чином, щоб існувала відмінність між теоретичними конструкціями, які наповнені реаліями політики, і політичними програмами.

Музична освіта початку XXI ст. спрямована на нову освітню парадигму та предмет мистецької педагогіки, які ґрунтуються на пріоритетах феноменальності творчої особистості на засадах сучасної гуманістичної антропології. Тому антропологічна концепція і парадигмальний підхід є найбільш значимими в системі музичної освіти. Безперечно, *теоретичний холізм* і конвенціональний аспект теоретичних понять змушують визнати, що теоретичний плюралізм, або «теоретичний анархізм» (цей термін вживає американський методолог науки Пол Карл Феєрабенд (нім. Paul Karl Feyerabend)), неминучий у соціальних науках. Інакше кажучи, множинність конкуруючих теорій реальності — це норма, а не аномалія, яка викликана пастками суспільствознавців. Не існує єдиної істинної теорії — таку позицію Дж. Чалмерс називає «тоталітарним мисленням». Але варто визнати, що не має внутрішніх теоретичних засад для прийняття чи неприйняття, розробки чи відмови від неї саме цієї, а не іншої теоретичної схеми. Вибір завжди залишається за нами, тому щоб зробити цей крок, заснований на вірі, а саме: вибір теорій, інтерпретуючих схем, теоретичних дискурсів та ін. — залежить від нас на основі ціннісних орієнтацій, політичних переконань, дослідницьких інтересів та інституціональних переваг.

На сучасному етапі по-новому постає значення антропологічної концепції, яке вивчається вітчизняними вченими у сфері професійної мистецької освіти. Так, людиноцентрична парадигма передбачає зміщення акцентів у музичній освіті з урахуванням критеріїв і вимог епохи науково-технічного прогресу, глобалізації та євроінтеграції, є платформою для підготовки фахівця нового покоління, здатного до реалізації завдань навчання особистості відповідно до новітніх викликів епохи. Доцільно наголосити на соціальній місії музичної освіти й усвідомленні її широкої соціальної функції, що відповідає філософії сталого розвитку особистості.

Важливими компонентами цього процесу є синтез і збалансування емоційно-ціннісного, раціонального, творчого й комунікативного аспектів музичного навчання, як і розширення міждисциплінарних зв'язків, змісту музичної освіти за рахунок поглиблення ролі формування творчої особистості насамперед у питанні покликання загалом та покликання щодо вибору професії, — саме такими є пріоритетні напрями музичної освіти України на сучасному етапі.

Теоретичний плюралізм, або теоретичний анархізм (що у цьому разі ідентичні), не є тотожними щодо анархії і тотального релятивізму. Існує *кілька важливих критеріїв*, які дають змогу відрізнити найкращі теорії з-поміж інших, тих, які не заслуговують на увагу фахівців.

1. Внутрішня погодженість різних складників теорії. Так, можна аналізувати основні поняття і аксіоми з погляду відсутності у них протиріч, а також чіткості та економності. Також важливим є питанням щодо ступеня узгодження онтології, теоретичного поняття і сфери емпіричної верифікації, як це має бути у разі якісно побудованих теорій.

2. Здатність теорій дійсно пояснювати те, на що вони претендують. Безперечно, що теорію, яка витримала перевірку, варто залишити, а ті, що ні, відкинути взагалі. Але постає питання, як здійснити процедуру фальсифікації (верифікації)

теорій. Багато фахівців вважає, що вони напряду співвідносять теорії з об'єктивними подіями — такий підхід має бути заперечений, оскільки протирічить вищезазначеному розумінню сутності події. На особливу увагу заслуговує аргументація чесько-американського філософа науки, логіка Ернеста Нагеля (*англ.* Ernest Nagel) та Карла Поппера, які вважають, що «базові судження» або «експериментальні закони», які описують реальність, виводяться з інших загальноприйнятих теорій і, будучи по суті конвенціями, можуть застосовуватися як одиниці виміру. Й. Гальтунг, схильний до індуктивізму, стверджує: «...важко фальсифікувати теорію, навіть якщо це просто, відповідно до правила *modus tollens*, що є сутністю схеми Нагеля — Поппера».

Актуальним сьогодні є дискурс компетентності особистості (людини) в сучасному світі. Саме поняття компетентності багатовимірне, адже означає вміння й набуття досвіду, які включають мотиваційну складову, цінності та цілі індивіда, що є предметом, турботою виховання та цілеспрямованого формування. Йдеться про усвідомлення особистістю умов та вимог соціального існування, готовність і здатність відповідати на суспільні зміни та потреби, чути й розуміти у них особистий поклик. Реалізація індивідуальних бажань і практичних здібностей індивіда в поєднанні зі здатністю до самопосягати, самообмеження, відповідальністю перед іншими.

Передусім тісний взаємозв'язок між онтологією, теоретичними поняттями, сферою емпіричної верифікації і структурою доказів завжди дає змогу проявити теорію, що побудована на основі попперівських концепцій, рухаючись до рівня емпірії, доповнюючи уточненнями, про що зазначав В. Куайн: «Істинність будь-якого твердження можливо зберегти, якщо здійснити радикальні зміни інших частин системи». Безперечно, навіть твердження надто наближене до (експериментальної) периферії можна підтримати як істинне, що має статус логічних законів. І навпаки, ніяке інше твердження

не має імунітету проти можливого його перегляду. Ревізія логічного закону була запропонована як засіб спрощення квантової механіки. При цьому В. Куайн справедливо зазначає, що все (за винятком найменш професійно побудованих теорій) здатне протистояти фальсифікації, за концепцією Нагеля — Поппера. Але сам процес «спасіння» теорії перед протиріччям подій (за рахунок зміни її висхідних понять, аксіом, структури доказів та обґрунтувань, сфери емпіричної верифікації) може настільки ускладнити теорію, що зробить її вразливою з точки зору спрощеності. Так, І. Лакатош звертає увагу на тезу про те, що зміну дослідницьких програм слід оцінювати як дегенеративну, якщо зміни у сутності понять, гіпотез не перевищують додатковий емпіричний зміст, заради якого ці зміни відбулися. У межах власного, не-попперівського, підходу до фальсифікації дослідник наполягає на тому, що «наукова теорія піддається фальсифікації, якщо пропонується їй інша теорія з такими характеристиками: 1) має перевагу емпіричного змісту порівняно з науковою теорією; 2) нова теорія пояснює успіх попередньої, тобто наповнена новим змістом і поняттями; 3) частина теоретичного змісту підтверджена.

Складність виникає за умови порівняння цих двох теорій, хоча вони відмінні онтологіями, понятійними схемами і сферами емпіричної верифікації: холізм передбачає, що такі теорії нетотожні. Отже, підхід І. Лакатоша є корисним у разі вибору з низки конкуруючих теорій усередині однієї парадигми, але він не пояснює, як розв'язати конфлікт між теоріями, які належать до різних парадигм. Як стверджує В. Куайн, теорії мають протистояти потужним конкурентам.

Найбільш важливим для існування теорії подій є те, наскільки вона приймається або ж не приймається науковою спільнотою. «Теорія, — як зазначає Дж. Чалмерс, — особливо інтерпретаційні схеми, перевіряється у дискусіях, а не в лабораторіях або за допомогою статистичного аналізу». Отже, популярність чи непопулярність якісних теорій визнача-

ється ціннісними орієнтаціями вчених, які їх аналізують. Наприклад, відомим є резонанс, викликаний теоретичною працею американської дослідниці, соціолога й політолога Теди Счочполи «Держава і революції», у якій авторка вміло послуговується поняттям «держава», коли практично всі політологи були схильні уникати його.

Таким чином, зміна теорій у соціальних науках є наслідком чотирьох причин. Перша пов'язана з конфліктом поколінь і часом перебування на адміністративних посадах у науці. Тому молоді вчені піддають сумніву загальноприйняті істини, оскільки принцип «друкуватися або зникнути» вимагає достатнього рівня оригінальності. Проте їхні погляди поступово стають загальноприйнятими у міру здобуття дослідниками впливових позицій у науковій спільноті. Водночас кожне наступне покоління піддає сумніву їх гегемонію, а отже відбувається повернення до ідей попереднього покоління, їх переосмислення тощо.

Друга, не менш важлива причина полягає у тому, що політичне, економічне й соціокультурне середовище через посередництво масової інформації напряму впливає на уявлення вчених про актуальність, важливість і результативність теорій.

Третя причина пов'язана з важливістю політичних схильностей і прерогатив. Теорії, які не пояснюють глибинні процеси, ігноруються, але з погляду політичного вони залишаються актуальними й загально визнаними. Коли політичний плюралізм стає нормою у науковій спільноті, така тенденція є хибною у разі, якщо домінує певна ідеологія і конкретні теоретичні підходи (так само, як і їхні автори) відкидаються з причини невідповідності політичній ситуації. Причини виникнення та існування ідеологічної гегемонії у цьому разі пов'язані зі зміною поколінь та оцінки значимості конкретних соціальних явищ, з політичним середовищем у цілому, статусом академічної спільноти та відношеннями між ними зокрема.

Вищезазначені теоретичні підходи до музичної освіти передбачають систему компетентностей. Важливу роль у музичній освіті на сучасному етапі її розвитку відіграють такі загальні програмні компетентності:

- *світоглядна*: проявлена як збереження національних духовних традицій. Розуміння значущості для власного розвитку історичного досвіду людства. Загальнокультурна ерудиція, широке коло інтересів. Наявність ціннісно-орієнтаційної позиції. Розуміння сутності й соціальної значущості майбутньої професії;

- *громадянська*: характеризується як здатність до реалізації прав і обов'язків громадянина України, до свідомого соціального вибору та застосовування демократичних технологій щодо прийняття рішень. Уміння діяти з урахуванням соціальної відповідальності та громадянської свідомості;

- *комунікативна*: проявлена як здатність до міжособистісного спілкування, емоційної стабільності, толерантності. Здатність працювати у команді. Вільне володіння українською мовою відповідно до норм культури мовлення. Здатність до професійного спілкування іноземною мовою;

- *інформатична*: визначається здатністю до ефективного використання хмарних технологій у соціальній та професійній діяльності, самостійного пошуку й обробки інформації з різних джерел для розгляду конкретних питань;

- *методологічна*: пояснює здатність визначати малодосліджені аспекти у професійній галузі, які є актуальними для розвитку педагогічної науки й мистецтвознавства. Розуміння методології освіти. Володіння методологією науково-педагогічного дослідження, дотримання логіки наукового пошуку через раціональне застосування методологічних підходів, методів і засобів;

- *самоосвітня*: забезпечує здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку; спрямованість на розкриття особистісного творчого потенціалу

й самореалізацію; прагнення до особистісно-професійного лідерства та успіху.

Водночас фахові компетентності також враховуються у музичній освіті:

- *художньо-естетична*: проявлена як сформованість художньо-естетичних, мистецтвознавчих та культурологічних знань. Здатність аналізувати, оцінювати й інтерпретувати культурні явища різних епох, мистецькі твори різних стилів, жанрів і форм, вміння висловлювати й аргументувати власні оцінні судження та позиції;

- *психолого-педагогічна*: висвітлює володіння базовими знаннями з педагогіки й психології, вміння їх реалізувати в навчальній і професійній діяльності; розуміння та дотримання у практичній діяльності основних завдань і принципів музичної педагогіки; а головне — готовність виконувати функції викладача навчального закладу;

- *музично-теоретична*: фіксує знання теорії музичної освіти в Україні та за рубежом, принципів і методів навчання студентів мистецьких навчальних закладів; здатність застосовувати у навчальній та професійній діяльності знання з історії і теорії музики, сольфеджіо, гармонії, поліфонії, аналізу музичних творів; знання програмових вимог з музично-теоретичних дисциплін для студентів закладів освіти та володіння методикою їх викладання (для спеціалізації «Викладання музично-теоретичних дисциплін»).

Щодо музичної освіти стосовно формування та розуміння покликання людини, її внутрішній потенціал незаперечний. Він проявляється у всіх сферах суспільного життя, культурної ідентифікації та самоідентифікації, національної ідентичності, сенсу існування та життєдіяльності. Сутність музичної освіти в акцентуванні уваги людини на меті її діяльності, розумінні та виборі того блага, яке вона прагне досягнути та реалізувати у власній життєдіяльності й професійній сфері.

На сучасному етапі відбувається переоцінювання та модернізація змісту музичної освіти України. Найбільше уваги приділяється впровадженню авторських програм, спрямованих на розвиток індивідуальних творчих здібностей студентів, використанню інтернет-ресурсів і комп'ютерного навчання, сучасних інтерактивних музично-педагогічних технологій.

Теоретичні засади музичної освіти на сучасному етапі — це процес професійного навчання основ музичного мистецтва, прояв закономірностей засвоєння знань, умінь і навичок у праксеологічних видах музичної діяльності з осягненням естетичного сприйняття зразків світової та вітчизняної культури.

До основних структурних і тематичних складників теорії музичної освіти належить: музична освіта, музичне навчання, музична свідомість та музичний розвиток. Теоретичні й методологічні принципи музичного навчання об'єктивно визначають зміст і форми музично-творчої діяльності з метою організації освітнього процесу та естетичного осягнення творчої молоді. Серед основних принципів музичного навчання потрібно виділити такі: науковість, активність, доступність, єдність освітньої та розвивальної функційності. Головним інструментом засвоєння знань, формування вмінь і навичок естетичної діяльності є методи музичного навчання, що передбачають взаємодію викладача й студента у процесі естетичного спілкування.

Пріоритетним завданням теорії музичної освіти є навчання, професійна творча діяльність викладача і студента, що мають забезпечувати позитивний результат. Завдання музичної освіти й естетичного осягнення молоді зумовлені змістом освіти, метою та основними завданнями.

Особлива стандартизація щодо змісту музичної освіти закладена в навчальній програмі із дисциплін «Музика» та «Музичне мистецтво», які враховують історичні музично-педагогічні закони, закономірності, національні традиції та водночас сучасні напрями розвитку музичного мистецтва

й національної культури за часів незалежності України новітньої доби.

Варто зазначити, що найбільш впливовими теоріями найчастіше є теорії провідних науковців. Як відомо, найпоширеніші думки є ідеями пануючої соціальної верстви, тому погляди, ідеї і теорії вчених, які мають домінуючі або впливові позиції у науковій спільноті та суспільстві загалом є найбільш респектабельними й не зазнаватимуть критики. Водночас теорії менш впливових учених будуть посилено критикуватися фахівцями, які захищатимуть свої академічні позиції від можливих суперників.

Таким чином, теоретичний екскурс засвідчує, що будь-яка істина є такою лише у межах певної теоретичної схеми, і практично у політичній сфері відсутній об'єктивний аналіз подій. Отже, теоретичні знання, політика й система цінностей перебувають у складному взаємозв'язку, що безперечно призводитиме до значних розбіжностей і гострих дискусій. Така ситуація є нормою у сучасному демократичному суспільстві.

Навчальна програма з «Музичного мистецтва» охоплює змістовні блоки, які визначають основні музично-педагогічні технології в досягненні освітньої мети. Обґрунтування сутності теорії музичної освіти уможливить теоретично-методичну підготовку майбутнього фахівця з музичного мистецтва до роботи в освітніх та мистецьких закладах, сприятиме формуванню професійної компетентності фахівця, спроможного вирішувати актуальні проблеми естетичного навчання. Концепція визначає мету, завдання і засоби реалізації освітнього процесу. Концепція — це передусім логіка, стратегія наукового чи творчого пошуку. Науковий апарат будь-якого процесу має містити виклад його теоретичних засад у формі гіпотез. Подальші дії передбачають доведення істинності теоретичної концепції.

Теоретична основа освітнього процесу постає як обґрунтування вибору конкретної методики навчання з набором відпо-

відних методів, концепцій і технік. Методика містить перелік завдань дослідження, де кожне має певну кількість запитань. Водночас кожне питання охоплює факти, які передбачають їх обробку та інтерпретацію. Безпосередньо «мистецтво» визначає формотворче відображення мистецьких процесів у художньо-естетичних образах. Так, музичне мистецтво проявлено в галузі музичного виконавства, педагогіки та музичної критики.

Теоретичними засадами обґрунтування музичної освіти виступають філософські світоглядні положення філософії мистецтва, педагогіки та філософії мистецької освіти. При цьому філософія музичного мистецтва розглядає закономірності естетичного осягнення людиною навколишнього світу, сутність виразних форм творчості, що відповідають уявленням про прекрасне, потворне, піднесене та низьке. Філософія музичної освіти закономірно пояснює глибинну сутність мистецтва з метою розвитку творчої особистості, а також описує методологічні засади педагогічної діяльності відповідно до функції філософії мистецької освіти (за О. Рудницькою):

1) спрямувати перспективи впровадження і вдосконалення педагогічної діяльності, що виходить за межі філософського та культурологічного знання і ґрунтується на світоглядних та загальнометодологічних орієнтирах;

2) акумулювати концепції, гіпотези, ідеї, пошуки, досягнення в галузі музичної освіти. Всі вищезазначені аспекти можна вважати вихідними для з'ясування змісту філософії мистецької освіти, що є первинними від філософії освіти та філософії мистецтва. Відповідно зміст музичної освіти охоплює вивчення самого музичного мистецтва як самодостатньої системи і його функцій у структурі мистецької освіти, тобто є синтезом цих двох напрямів філософського знання. При цьому провідним теоретичним концептом музичної освіти постає культурологічний підхід.

Важливе значення у музичній освіті має гуманітарна наука. Остання визначається в музичній культурі як універсальний ме-

год творчої реалізації та самореалізації особистості через внутрішнє розуміння сутності буття та власної життєдіяльності.

Варто зазначити, що для фахівців мистецьких професій важливе місце посідає духовна культура як сукупність досягнутого суспільством досвіду в царині соціокультурного, морально-го життя, у мистецтві, культурології, філософії, науці та освіті. Адже духовна сфера людини й духовна культура тісно пов'язані з художньо-естетичною та музичною сферами. Саме концептуальні положення філософії музичної освіти допомагають усвідомити сутність художньо-педагогічної і творчої діяльності, які проявлено у культурологічних категоріях, законах, поняттях тощо. Аналіз структури музичної освіти засвідчує складність, багатофункційність і багатоаспектність цієї галузі, яку взаємно утворюють галузі музикознавчої науки і педагогічні знання. Відповідно до профільованих (галузових) наук належить і педагогіка музичного мистецтва, яка характеризується особливостями теорії і методології, закономірностей, принципів і методів, засобів навчання, зумовлених природою художньої діяльності. Адже філософія музичної освіти виникла як результат взаємодії філософії освіти і філософії мистецтва.

Музична освіта презентує методичні підходи до навчання музичної грамоти, хорового, вокального співу, гри на музичних інструментах. Спільною рисою цих структурних галузей є розробка напрямів мистецького пізнання, сприймання, відчуття, художнього мислення.

Основу, підґрунтя сучасної музичної освіти складають:

- предмет музичної освіти — закономірності, принципи, форми, методи навчання та освіти. Об'єкт музичної освіти — об'єктивний процес накопичення, збереження і передачі соціально-історичного досвіду генерації молодого покоління;
- категоріальний апарат музичної освіти, що характеризується такими основними поняттями, як навчання, освіта, розвиток особистості. Музична освіта як науковий напрям здійснює теоретичну і технологічну функції;

- музична освіта є розгалуженою системою навчального процесу;
- музична освіта є галузевою педагогічною наукою естетичного та музичного циклу, що обґрунтовує естетичний потенціал мистецтва, вивчає вплив художніх творів та значення творчої (виконавської) діяльності на розвиток особистості.

Теорія музичної освіти як навчальний курс ставить за мету закласти теоретичні основи діяльності викладача музики, необхідні для подальшої самоосвіти та самовдосконалення його педагогічної майстерності. Основними завданнями курсу є: розкриття значущості теорії музичної освіти для фахівця музичного мистецтва; оволодіння знаннями про сутність теорії музичної освіти, її основні категорії, поняття та закономірності; формування досвіду творчого застосування теоретичних знань у галузі музичної освіти; формування професійної компетентності та досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх фахівців музичного мистецтва. Відповідно теорія музичної освіти є формою організації наукового знання, яка дає цілісне уявлення про сутнісні зв'язки всіх аспектів (галузі) музичної педагогіки. Також вона передбачає вихідну основу — первинні припущення, постулати, аксіоми, загальні закони теорії, що в сукупності описують ідеалізований мистецький і педагогічний об'єкт. За словником, концепція — це певний спосіб розуміння, трактування предмета, явища, процесу, погляду на об'єкт чи явище. Ретельне вивчення педагогічних концепцій дає змогу назвати їх теоріями. Серед них — культурологічна теорія; теорія змісту загальної освіти; теорія розвивального навчання тощо. Під музичною освітою розуміють систему науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості засобами музичного мистецтва.

У практиці відомі кілька класифікацій методів наукових процесів щодо теоретичного осягнення: абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція, моделювання, ідеалізація, формалізація, порівняння тощо. Методи емпіричного осягнення: спостереження, опитування, вимірювання, експеримент тощо.

Емпіричними методами в музичній освіті називаються методи, які забезпечують можливість безпосереднього пізнання музично-педагогічної дійсності. Не менш важливим також є і взаємозв'язок галузі емпіричного підтвердження з теоретичними поняттями. Концептуальна структура теорії визначає ті факти, які в межах останньої розглядаються як релевантні та елімінують інші, вивчають їх як не-факти. Таким чином, теорія просіює та відбирає факти, оцінюючи їх як важливі (значимі), і цей процес визначається її понятійною основою. Твердження С. Гаукрогера про те, що фізичне явище постає як таке, що служить рефреном поняття, яке уточнює сутність фізичного явища, при цьому точно засвідчує тісний взаємозв'язок понять та емпіричної реальності.

Таким чином, завданням музичної освіти як складової педагогічної науки є виявлення закономірних зв'язків між змістом навчання, діяльністю викладача й студентів. Ці зв'язки мають спрямовуватися на позитивний результат у навчанні й творчості, сприяти залученню здобувачів освіти до процесів державо- й культуротворення.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Визначити та схарактеризувати структурні елементи теорії музичної освіти.
2. Означити основні завдання музичної освіти та її складники.
3. Схарактеризувати основні принципи теорії музичної освіти.
4. Здійснити порівняльну характеристику моделей змісту мистецької освіти.
5. Обґрунтувати педагогічні умови оптимізації змісту музичної освіти.
6. Дати визначення мети та завдань курсу «Теорія музичної освіти».
7. Схарактеризувати базові поняття курсу.
8. Розкрити зміст однієї із науково-педагогічних концепцій українських учених.

9. Означити емпіричні методи в системі музичної освіти та їхні значення.
10. Окреслити методи пізнання музично-педагогічної дійсності та їх реалізації.

Список рекомендованих джерел

1. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. / В.А. Гладуш, Г.І. Лисенко. — Дніпропетровськ, 2014. — 416 с.
2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. — Київ — Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. — 278 с.
3. Євсюков О.Ф. Педагогіка і психологія вищої школи : [навч. посіб. для магістрантів та аспірантів ВНЗ] ; Харків. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва / Євсюков О.Ф., Герман Л.В., Тихоненко О.В., Підгорецька І.Ю. — Харків, 2014. — 264 с.
4. Мазоха Д.С. Педагогіка : навч. посіб. / Д.С. Мазоха, Н.І. Опанасенко ; М-во освіти і науки України, Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. — Київ : Центр навч. літ., 2005. — 231 с.
5. Максимюк С.П. Педагогіка : навч. посіб. / С.П. Максимюк. — Київ : Кондор, 2005. — 667 с.
6. Мартиненко Д.В. Дисципліни мистецького спрямування у вітчизняних навчальних закладах різних рівнів: історичний ракурс / Д.В. Мартиненко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практ. конф., присв. пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 120–122.
7. Маруфенко О.В. Основні проблеми підготовки фахівців мистецьких дисциплін в системі неперервної педагогічної освіти // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практ. конф., присв. пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 122–125.
8. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : моногр. / Л.М. Масол. — Київ : Промінь, 2006. — 432 с.
9. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія : навч. посіб. / О.В. Михайличенко. — Суми : Козацький вал, 2009. — 208 с.

10. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка / Н.Є. Мойсеюк. — Київ : Білоцерківська книжна фабрика, 2003. — 615 с.
11. Нечаєнко Т.В. Теоретичні засади дослідження мовної комунікації: культурологічний аспект / Т.В. Нечаєнко // *Культура і сучасність*. — 2018. — № 2. — С. 48–52.
12. Огнев'юк В.О. Освіта — важливий індикатор сталого людського розвитку / В.О. Огнев'юк // *Освітологія: витоки наукового напрямку : монограф. / за ред. В.О. Огнев'юка ; авт. кол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Л.Л. Хоружа, І.В. Соколова, О.М. Кузьменко, О.О. Мороз*. — Київ : ВП «Едельвейс», 2012. — С. 9–32.
13. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : КНУКІМ, 2006. — 188 с.
14. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. — 248 с.
15. Олексюк О.М. Музично-педагогічний процес у вищій школі : посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — Київ : Знання України, 2009. — 123 с.
16. Олексюк О.М. Динаміка типів наукової раціональності в розвитку мистецької педагогіки / О.М. Олексюк // *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі : науковий журнал / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; редкол.: Олексюк О.М. (наук. ред.), Хоружа Л.Л. (заст. наук. ред.), Бондаренко Л.А. (відп. секр.)*. — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 1. — С. 3–8.
17. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. — Київ : Освіта України, 2008. — 274 с.
18. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології : навч.-метод. посіб. / В.В. Рибалка. — Київ : Ніка-Центр, 2003. — 204 с.
19. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О.Я. Ростовський. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2011. — 640 с.
20. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька / О.П. Рудницька. — Київ : АПН України, 2002. — С. 32–60.
21. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. : реком. МОН України для студ. магістратури вищ. навч. закл. непер. профілю / Т.І. Туркот. — Херсон, 2011. — 608 с.
22. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула. — Київ : Академвидав, 2014. — 456 с.
23. Черкасов В.Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.) : навч. посіб. / В.Ф. Черкасов. — Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2011. — 380 с.

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ — ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ

Здійснення стратегічних напрямів музичної освіти передбачає науково-теоретичну розробку всього спектра визначених векторів розвитку. Передусім це стосується суттєвої модернізації змісту музичної освіти України, що є першочерговим завданням у системі неперервної мистецької освіти та пріоритетним напрямом опанування культурно-історичних цінностей.

Особливий інтерес у ході розвитку вітчизняної музичної освіти становить друга половина ХХ ст. Саме цей період характеризується обґрунтуванням у вітчизняній педагогіці нового й продуктивного змісту цієї галузі. З метою наукового доведення періодизації становлення і розвитку теорії музичної освіти у вітчизняній педагогіці та психології другої половини ХХ ст. необхідно визначити критерії цього поділу. Головним критерієм може бути конкретно-історична зумовленість певної проблематики у розвитку теорії змісту музичної освіти.

Усвідомлення історичного розвитку музичної освіти другої половини ХХ ст. дало змогу схарактеризувати музично-освітню систему й виокремити чотири основні періоди її становлення (за проф. В.Ф. Черкасовим), а саме:

1) 1945–1961 рр. — характеризується тим, що школи поповнилися молодими спеціалістами, які закінчили заклади вищої освіти;

2) 1962–1980 рр. — час реформ і створення системи музично-педагогічної освіти з метою забезпечити вчителями музики й співів восьмирічні та заклади загальної середньої освіти, де естетичне виховання розглядалося як важливий чинник формування духовності підростаючого покоління. У 60-ті —

70-ті роки ХХ ст. важливого значення набуває хоровий спів, що було зафіксовано у навчальних програмах. Відповідно затверджуються вимоги щодо засвоєння матеріалу з музичної грамоти, практичних навичок із сольфеджіо;

3) 1980–1997 рр. — охоплює перебудову суспільно-політичного та культурного життя проголошенням 1991 р. незалежної Української держави, а також прийняттям Закону України «Про освіту», державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»), нової концепції української національної школи.

Протягом 80–90-х років ХХ ст. фахівці галузі музичного мистецтва активно впроваджували концепцію музично-естетичного виховання молоді, в основу якої було покладено такі види діяльності, як сприймання (слухання) музики, вокально-хорова робота, вивчення основ музичної грамоти й сольфеджування, імпровізація, гра на музичних інструментах і музично-ритмічні рухи. Залежно від теми й мети вчитель розробляв структуру уроку, що передбачала необхідні види діяльності. Відповідно до тематичної побудови програми запроваджувалися нові методи навчання, а саме: забігання наперед, аналіз опрацьованого, узагальнення вивченого матеріалу;

4) з 1997 р. по перше десятиліття ХХІ ст. — пов'язаний зі вступом України до європейського освітнього товариства.

Своєю чергою, авторка монографії на основі критеріальної матриці пропонує таку періодизацію музичної освіти в Україні.

- загальнотеоретичний період;
- парадигмальний період;
- концептуальний період.

Парадигмальний (2001–2014 рр.) — запропоновано базові концепції мистецької освіти, які окреслили принципово нові підходи до визначення її змісту. Саме у цей період постають питання трансформації освітньої галузі, які є предметом дослідження вітчизняних науковців: Н. Авшенюк, В. Андрущенко,

Л. Березівська, Л. Гриневич, В. Кремень, О. Локшина, О. Ляшенко, В. Огнев'юк, О. Савченко, О. Пометун, А. Сбруєва, С. Сисоєва, О. Сухомлинська та ін. А. Василюк у монографії зацентрувала увагу на специфіці термінів «модернізація», «реформування», «трансформація», зазначаючи, що вітчизняні наукові розвідки часто здійснюють підміну понять, без урахування притаманних особливостей останніх. Також дослідниця трактує трансформацію як одну з причин освітніх реформ. До ключових ознак терміна «освітні трансформації», зазначених А. Василюк, зараховуємо такі: 1) постійне явище, яке відбувається або стихійно, або організовано; 2) цілеспрямоване явище.

Отже, для процесу реформування характерною є легітимність, своєю чергою, А. Сбруєва підкреслила специфічне змістове наповнення кожного з термінів із синонімічного поняття «освітня реформа». Крім того, подано розгорнуте визначення освітніх реформ як у вузькому, так і в широкому розумінні.

Підсумовуючи різні погляди щодо розуміння освітніх реформ, слід зазначити такі підходи, як зміни в системі освіти: по-перше, відображають освітню політику; по-друге, виникають як глобальні концепції держави різного рівня, які трансформуються у нормативно-правові акти, закони; по-третє, мають тактичні та стратегічні наміри щодо дієвості. Більшість вітчизняних дослідників цього періоду розглядає модернізацію як процес «осучаснення», «оновлення» освіти. Тобто модернізація як процес спрямована на оновлення, вдосконалення, на зміни відповідно до критеріїв та вимог сучасності. Як зазначає А. Бойко, модернізація охоплює оновлення системи освіти і навчання з одночасним збереженням тих актуальних надбань, які було досягнуто в попередній історичний період. На думку українського дослідника М. Михальченка, поняття «модернізація» акцентує увагу на аспекті поліпшення, вдосконалення.

Таким чином, цей період проявив і закріпив трансформацію, реформування, модернізацію музичної освіти саме

за змістом. Незважаючи на численні трактування, єдності в тлумаченні змістового наповнення й розумінні цих понять серед науковців немає.

Концептуальний період (2014–2023 рр.) — затверджено Концепцію Нової української школи (далі Концепція). Провідна ідея останньої полягає у пріоритеті щодо компетентностей. Цей процес вимагає оновлення державних стандартів, формування нового змісту освіти та методик навчання, а також кардинально зміненої структури школи, — про що наголосила Л. Гриневич¹. Згідно з Концепцією, середня освіта має поділитися на базову (5–9 кл.) і профільну (10–12 кл.). Останньою займатимуться окремі навчальні заклади. На основі схваленої Концепції формуватиметься подальший план освітніх реформ. За словами Л. Гриневич, реформи вже запрацювали, а перші результати буде проявлено в 2029–2030 рр. Виховання стане невід’ємною складовою всього освітнього процесу та орієнтуватиметься на загальнолюдські цінності. Формування характеру можливе лише через наскрізний досвід. Усе життя Нової української школи буде організоване за моделлю поваги прав людини й демократії.

Аналіз психолого-педагогічної літератури цього періоду свідчить про підвищену увагу до категорії «потенціал особистості», але наукове обґрунтування останньої наразі відсутнє. Серед розвідок, у яких досліджено проблему інтелектуального й професійного потенціалу творчої особистості (І. Маноха, В. Моляко, Е. Помиткін, В. Рибалко, Г. Шевченко та ін.), особливий інтерес становлять дослідження І. Манохи та ін. Зокрема,

¹ 14 грудня 2016 року Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію Нової української школи, представлену міністром освіти і науки України Лілією Гриневич. Згідно з новою концепцією, навчання в школі триватиме 12 років. Упроваджуються три рівні середньої освіти: початкова (4 роки), базова середня (5 років) та професійна середня (3 роки). Діти починатимуть навчання з шести років, але для дітей з особливими потребами вікові рамки можуть бути змінені. Початкова освіта передбачає два цикли: 1–2 кл. — адаптаційно-ігровий, без оцінок та з іграми; 3–4 кл. — основний, з навчанням по предметах, частину з яких будуть оцінювати.

дослідник здійснив аналіз творчого потенціалу як змістовного явища особистісного життя індивіда, що відображає індивідуальну та соціальну успішність. І. Маноха визначає творчий потенціал як складно організовану багатокомпонентну структуру, що охоплює основні види творчої активності особистості. Водночас на увагу заслуговують міркування вчених щодо духовного потенціалу індивіда в психологічному аспекті. Особливо перспективним можна вважати обґрунтування поняття духовного потенціалу особистості, що дає змогу визначати та порівнювати якісні й кількісні показники щодо цього.

Так, Г. Шевченко у своїй концепції зазначає, що духовність особистості формується на основі засвоєння духовних і культурних цінностей людської цивілізації. Дійсно, дослідниця багато праць присвятила цій тематиці, у яких розглянула взаємозумовленість духовності, причини духовного зубожіння сучасної студентської молоді. Ці проблеми для педагогіки духовності є фундаментальними. Однак актуалізація і формування духовного потенціалу особистості реально можливі за умов забезпечення нових теоретичних засад.

Аналіз наукової літератури з інноваційних процесів цього періоду засвідчив, що в галузі вищої музичної освіти найактуальнішими інноваціями є: переорієнтація цілей вищої професійної освіти на духовний розвиток особистості; конструювання освітнього процесу як системи, що сприяє духовному саморозвитку особистості; інтеграція знань, здобутих під час вивчення суміжних дисциплін, які створюють передумови для розвитку цифрової освіти; активне проведення інноваційної та експериментальної роботи; забезпечення освітнього процесу електронними засобами навчання на рівні сучасного соціокультурного розвитку суспільства. На думку вітчизняних та зарубіжних учених, розв'язання цих завдань потребує реалізації кластерного підходу.

Становлення системи неперервної мистецької освіти цього періоду передбачає забезпечення наступності її рівнів, упро-

вадження нових цифрових технологій, мережеву взаємодію. Остання розглядається як кластерна форма, що поєднує нові ідеї та технології в системі неперервної професійної мистецької освіти. У зв'язку з тим, що ми вивчаємо реалізацію кластерного підходу в контексті неперервної мистецької освіти як цілісний процес, який має забезпечити розвиток духовного потенціалу особистості та всебічне збагачення її професійного досвіду, вважаємо тему нашої розвідки актуальною.

Ключ до розуміння «одиниці» розвитку особистості в неперервній мистецькій освіті полягає не стільки в змісті, скільки в метазмісті, який є інваріантним щодо змісту конкретної предметної галузі. Основою розвитку особистості на всіх рівнях неперервної освіти може стати інваріант як інтегральна якість, що зберігає сутнісні риси і дає змогу розвиватися в процесі руху структурами та рівнями неперервної освіти. Інваріантом неперервної мистецької освіти є, на наш погляд, сукупність трьох компонентів духовного потенціалу особистості: когнітивно-пізнавального, емоційно-ціннісного та діяльнісно-творчого. Компоненти духовного потенціалу залишаються незмінними в системі неперервної мистецької освіти та є основою розвитку загальної здатності особистості знаходити розв'язання проблеми на основі мистецької компетентності. Неперервність освіти може слугувати реальним чинником перетворення наступності загальнокультурного та професійного розвитку індивіда.

Роль неперервної мистецької освіти зростає в контексті формування духовного потенціалу молодого покоління, визнання нових духовних цінностей, життєвих настанов та стилів життя. Розглядаючи духовний потенціал особистості як інтегральну якість, що відображує міру можливостей актуалізації духовних сутнісних сил у цілеспрямованій діяльності, можна стверджувати, що в цьому духовному феномені взаємодіють процеси, які забезпечують здатність до емоційно-ціннісного світопереживання, потребу осягати істину, вмін-

ня здійснювати відповідальний вчинок, створювати творчий стиль життя і діяльності.

Головним результатом процесу реалізації духовного потенціалу індивіда в неперервній мистецькій освіті є духовно розвинена особистість. Інтегративною основою духовного потенціалу останньої у сфері музичного мистецтва є духовний досвід, який виступає як процес і результат відображення у свідомості та діяльності індивіда художніх образів, ідей і розглядається як духовне утворення, що включає досвід музичного сприйняття, освоєння категорій естетики, оцінної та ціннісно-орієнтаційної діяльності. Духовний досвід розширюється і поглиблюється в процесі особистісного розвитку і проявляється у динаміці знань, вмій та навичок, яка формує духовний потенціал особистості. Отже, з одного боку, духовний досвід акумулює нагромаджені під час діяльності знання, вміння та навички, а з іншого — сприяє саморозвитку задатків та здібностей, специфічне призначення яких у передбаченні, прогнозуванні нової діяльності, у випередженні наступної діяльності й виході за межі існуючої. Якщо духовний досвід — це живий, творчий процес самоутвердження особистості в музично-творчій діяльності, то духовний потенціал — це вибір найперспективнішого в цьому процесі. Духовний потенціал — це перспектива особистості в оволодінні морально-естетичним досвідом, який зберігається, перебуває і реалізується під час музично-творчої діяльності. У «надрах» духовного потенціалу особистості відбувається «визрівання» нових ідей та образів, форм і методів освоєння вищих духовних цінностей у процесі взаємодії з художніми явищами. Отже, можна дійти висновку про те, що саме творчий потенціал є одним із найважливіших резервуарів духовного потенціалу особистості.

У сфері музичного мистецтва духовний потенціал особистості визначає необхідні якості та властивості особистості, які забезпечують здатність до емоційно-ціннісного світопере-

живання, потребу осягати Істину як структуру самого життя, вміння здійснювати відповідальний вчинок, створювати творчий стиль життя і діяльності.

На думку вчених, освітні кластери є інноваційною формою розвитку закладів освіти, які забезпечують розвиток компетентностей студентів, що відповідають вимогам соціального замовлення. Кластеризація освітнього простору уможливорює модифікацію освіти, дає змогу будувати систему музичної освіти на основі моделі, яка включає такі компоненти: 1) концептуальний (завдання, методи, форми, засоби); 2) аксіологічний (цінності); 3) психолого-педагогічний (механізми засвоєння цінностей); 4) організаційно-управлінський (менеджмент елементів освітньої структури).

Враховуючи вищезазначене, по-перше, кластери мають неабияке наукове значення, даючи змогу отримати нову синергетичну якість за рахунок інтеграції; по-друге, практично підвищити конкурентоздатність освітньої системи; по-третє, мають стратегічне значення, тому що їхня діяльність спрямована на підвищення конкурентоздатності музичної освіти, забезпечуючи підготовку професійних кадрів у цій галузі.

Діяльність освітнього кластера є порівняно новим напрямом у професійній мистецькій освіті, його впровадження у процес підготовки вимагає розроблення педагогічних умов та експериментальної перевірки ефективності формування компетентності майбутніх фахівців. У зв'язку з тим, що ми розглядаємо реалізацію кластерного підходу разом із концепцією неперервної мистецької освіти як цілісний процес, що має забезпечувати розвиток духовного потенціалу особистості, у центрі уваги — ідея неперервної освіти, орієнтована на підвищення конкурентоздатності майбутнього фахівця в умовах соціокультурних змін в Україні та світі.

У цьому контексті важливо вибудувати систему функціонування освітнього кластера з урахуванням спадкоємності передпрофесійної, вищої професійної і постпрофесійної

підготовки. Передпрофесійна підготовка здійснюється в межах фахового коледжу. Вища професійна в системі мистецької освіти організовується через створені всередині університету інститути мистецтв. Постпрофесійна підготовка орієнтована на систему дистанційної мистецької освіти. Особлива увага приділяється створенню умов активного залучення до цієї діяльності науково-дослідних інститутів.

Таким чином перехід освітніх систем на нову кластерну модель освіти є результатом інтеграційних процесів, що відбуваються в сучасному світі, інтенсивних взаємодій у різних сферах суспільного життя. Наразі існують різні шляхи глобалізації освіти. Водночас найперспективнішим серед них є: створення освітньої системи, побудованої на кластерній моделі, яка розвивається та характеризується такими особливостями: глобальністю; відкритістю, індивідуальним творчим підходом до освіти протягом усього життя; застосуванням сучасних цифрових технологій обробки й передачі інформації.

Світова педагогічна спільнота вважає, що розв'язати проблему духовного потенціалу широких верств населення можливо в межах неперервної освіти, яка забезпечує формування духовної людини високої професійної кваліфікації і професійної компетентності.

Отже, уведення кластерної форми організації мистецької освіти сприяє поступу нових ідей і технологій розвитку духовного потенціалу в системі неперервної мистецької освіти. Підготовка фахівця — це складний, багатогранний процес, у якому беруть участь не лише університети, а й науково-дослідні організації, адміністративні структури. Взаємодіючи, партнери формують освітній кластер, нарощуючи свої ресурси, ускладнюючи структуру через додаткових партнерів чи змістові компоненти. Діяльність сучасних закладів мистецької освіти, які ведуть багаторівневу підготовку фахівців (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук), а також здійснюють міжнародні наукові дослідження

і проекти, має сприяти інтеграції системи мистецької освіти у світовий простір. У цьому процесі інтернаціональна кластеризація освіти забезпечуватиме ефективний розвиток духовного потенціалу особистості на засадах активізації упровадження нових технологій.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Схарактеризувати основні критерії періодизації музичної освіти в Україні другої половини ХХ — початку ХХІ ст.
2. Висвітлити особливості модернізації змісту музичної освіти в Україні.
3. Означити пріоритетні напрями культурно-історичних цінностей та шляхи їх збереження.
4. Висвітлити особливості історичної періодизації розвитку музичної освіти (за проф. Черкасовим В.Ф.).
5. Окреслити особливості розвитку галузі музичного мистецтва в Україні 80–90-х років ХХ ст.
6. Визначити основні ознаки критеріальної матриці щодо періодизації музичної освіти в Україні (за методом проф. Олексюк О.М.).
7. Схарактеризувати ознаки процесу реформації освітньої системи в галузі музичного мистецтва.
8. Висвітлити глобальні концепції державного рівня, які трансформуються у нормативно-правові акти.
9. Пояснити термін «модернізація» в системі мистецької освіти та його спрямування.
10. Визначити роль творчої особистості у реалізації багатокомпонентної структури мистецької освіти в Україні.

Список рекомендованих джерел

1. Гриневич Л. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки / Л. Гриневич // Український педагогічний журнал. — 2022. — № 4. — С. 98–111.

2. Зязюн І. А. Філософія ціннісних відношень / І.А. Зязюн // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис. — 2013. — № 3(50). — Додаток 1. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. — Т. 1. — С. 22–26.
3. Козир А.В. Акмеологічні основи підготовки викладачів мистецьких дисциплін / А.В. Козир // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присв. пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 84–86.
4. Костриця Н.М. Концептуальні підходи до з'ясування сутності поняття «культура» / Н.М. Костриця // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. — Рівне, 2010. — 278 с.
5. Кремень В.Г. Людиноцентризм в освіті: сучасний напрям розвитку духовності нації / В.Г. Кремень // Педагогіка і психологія. — 2006. — № 2. — С. 17–30.
6. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / за ред. В.І. Лозової. — Харків : ОВС, 2006. — 496 с.
7. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія / О.В. Михайличенко. — Суми : Наука, 2004. — 211 с.
8. Освітні технології : [навч.-метод. посіб.] / О.М. Пехота, А.З. Кітенко, О.М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О.М. Пехоти. — Київ : А.С.К., 2002. — 255 с.
9. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : КНУКІМ, 2006. — 188 с.
10. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. — 248 с.
11. Олексюк О.М. Музично-педагогічний процес у вищій школі : посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — Київ : Знання України, 2009. — 123 с.
12. Олексюк О.М. Динаміка типів наукової раціональності в розвитку мистецької педагогіки / О.М. Олексюк // Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі: наук. журнал / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; редкол.: Олексюк О.М. (наук. ред.), Хоружа Л.Л. (заст. наук. ред.), Бондаренко Л.А. (відп. секр.). — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 1. — С. 3–8.
13. Проблеми мистецької освіти: Типологічні критерії та науково-методична розробка / Ін-т культурології Академії мистецтв України; автор. кол.: О.І. Безгін (кер. автор. колективу), Г.Є. Бернадська, І.С. Кочарян, О.І. Дацко, О.Б. Успенська. — Київ : СПД Голосуй, 2008. — 400 с.

ПАРАДИГМАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ ТЕОРІЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Теоретичні принципи музичної освіти виражають такі підходи: особистісно орієнтований, суб'єкт-суб'єктний, герменевтичний, філософсько-антропологічний, системно-синергетичний, культурологічний тощо.

Розвиток музично-педагогічної думки минулих десятиліть сприяв якісним новоутворенням та застосуванню системного підходу до розкриття змісту теорії і практики музично-педагогічної освіти. Українські учені визначили професійну підготовку студентів ЗВО — майбутніх педагогів — до викладання музики та художньо-естетичного виховання молоді засобами музичного мистецтва. Було створено низку науково-педагогічних концепцій: проблема музичного сприймання та його вплив на розвиток культури майбутнього учителя (О. Рудницька); феномен музичного сприймання, обґрунтування художньо-педагогічного спілкування як інтегрувального методу формування музичного сприймання (О. Ростовський); формування естетичних відносин між вчителями та учнями засобами музичного мистецтва (Л. Коваль); обґрунтування предметно-інтегративної моделі загальної мистецької освіти, створення концепції художньо-естетичного виховання молоді (Л. Масол); дослідження процесу орієнтації майбутніх педагогів-музикантів на цінності музичної культури в умовах навчання та організації довкілля (В. Драпіяка); формування духовного потенціалу особистості як інтегрувального явища (О. Олексюк); професійно-педагогічна підготовка вчителів художньої культури (О. Щолокова); обґрунтування методологічних засад, принципів, педагогічних умов, методів, виявлення основних закономірностей викладання мистецьких дисциплін у закладах вищої та середньої освіти (Г. Падалка);

дослідження та узагальнення емпіричного досвіду розвитку музично-естетичного виховання суспільного процесу другої половини XIX — початку XX ст. (О. Михайличенко); концепція професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін у педагогічних закладах освіти (В. Орлов); концепція української фортепіанної школи XX ст. (Н. Гуральник); розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі у XX ст. (Г. Ніколаї); роль мистецтва в системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання (О. Отич); психолого-педагогічні основи формування в молоді естетичного ставлення до музики (В. Бутенко); розвиток музично-педагогічної галузі в Україні в другій половині XX — на початку XXI ст., пов'язаний зі становленням музично-педагогічних факультетів, на яких здійснювалась професійно-педагогічна підготовка вчителів музики для ЗНЗ (В. Черкасов).

Основоположним методологічним принципом будь-якого науково-педагогічного процесу є принцип об'єктивності, що передбачає всебічне врахування низки факторів. Проте він не виключає участі у процесі навчання / дослідження особистості з її творчою індивідуальністю. Цей принцип ставить пріоритетність вимоги доказовості, обґрунтованості висновків і логіки дослідження.

Принцип сутнісного аналізу передбачає співвіднесення в освітніх явищах зовнішнього, особливого й одиничного, а також проникнення в їхню внутрішню структуру, розкриття законів і цілеспрямованості змін.

Генетичний принцип — розглядає факти або явища на основі аналізу й подальшого розвитку, виявлення змін і модифікацій.

Принцип поєднання логічного та історичного вимагає в процесі навчання поєднувати вивчення історії об'єкта й теорії (структури, функцій), перспектив його розвитку. З цього принципу постає врахування наступності, досвіду, традицій, наукових досягнень минулого.

Підходи до організації процесу музичної освіти ґрунтуються на методологічних принципах, що доповнюють системно-прогностичний, соціально-екологічний, особистісно-діяльнісний, ціннісний (аксіологічний) підходи як базові методологічні основи навчання.

Відповідно сучасна педагогічна наука виділяє основні методи-підходи, які є теоретичним підґрунтям для здійснення і забезпечення музичної освіти.

Синергетичний підхід проявлено як теорія самоорганізації, що узагальнює причинно-наслідкові зв'язки суб'єктивно-об'єктивних впливів, що відбуваються у процесі здобуття вищої освіти музиканта.

Гуманістичний підхід виявляє і аналізує активну гуманізацію освітнього процесу, наповнення та забезпечення цим змістом потреб і прагнень студента, магістранта, а головне — створення умов для їхньої самоосвіти й самореалізації.

Системний підхід ґрунтується на положенні про те, що специфіка складного об'єкта (системи) не вичерпується особливостями його складових, а пов'язана передусім із характером взаємодії між елементами. Тому на перший план висувається завдання пізнання характеру й механізму зв'язків і стосунків, зокрема людини й суспільства, людей усередині певного співтовариства. Системний підхід передбачає розгляд об'єкта дослідження як системи. Таким чином, застосовуючи цей підхід, дослідник виявляє компоненти системи і зв'язки між ними; визначає основні фактори впливу на систему; оцінює місце системи як підсистеми у більш загальній системі; виявляє окремі елементи системи, на які буде здійснено вплив; вивчає процес керування системою; створює систему з ефективнішим функціонуванням; впроваджує одержані результати в практику. Застосування системного підходу орієнтує дослідника на розкриття цілісності об'єкта, вияв його внутрішніх елементів та зв'язків між ними; аналіз явищ і процесів у певній системі, що дає змогу упорядкувати їх та розглядати як єдине ціле,

у взаємодії і зв'язку між собою; передбачає, що відносно самостійні компоненти педагогічного процесу вивчаються не ізольовано, а в їх взаємозв'язку, що дає змогу виявити системні властивості та якісні характеристики окремих елементів, які складають систему.

Компетентнісний підхід — спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості, результатом якого буде формування загальної компетентності індивіда. Поняття «компетентність» у трактуванні Ради Європи є «загальною здатністю, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, які індивід набув у процесі навчання. При цьому компетентності не можуть бути зведені до фактичних знань; бути компетентним не є у всіх випадках синонімом бути вихованим або освіченим».

Радою Європи було запропоновано перелік з п'яти груп ключових компетентностей, якими мають володіти молоді європейці:

1) *політичні та соціальні* — здатність брати на себе відповідальність, брати участь у групових дискусіях, розв'язувати конфлікти мирним шляхом, брати участь у розбудові демократичного суспільства;

2) *пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві* — для того щоб ліквідувати расизм та ксенофобію, розвивати толерантність, освіта має озброювати молодь такими компетентностями, як вміння визнавати та приймати відмінності, поважати інших; вміння жити з людьми інших культур, мов та релігій;

3) *компетентності, що стосуються володіння усним та письмовим спілкуванням*, включаючи знання більше ніж однієї мови;

4) *пов'язані із розвитком інформаційного суспільства* — володіння новітніми технологіями, розуміння можливостей та шляхів їх застосування, сильні й слабкі сторони, здатність

критично сприймати інформацію, яка поширюється засобами масової інформації;

5) *вміння вчитися* є базисом для навчання протягом життя як у професійному, так і соціальному контекстах.

До особливостей компетентнісного підходу як нової освітньої концепції слід зарахувати визнання компетентностей як кінцевого результату навчання та їх цілеспрямоване формування; перенесення акцентів з поінформованості суб'єктів навчання на їхнє вміння використовувати інформацію для вирішення практичних проблем; оцінювання рівня сформованості компетентностей у випускників навчальних закладів як результату навчального процесу; студентоцентровану спрямованість навчання; націленість фахової підготовки на майбутнє працевлаштування випускників.

Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341 затверджено Національну рамку кваліфікації (НРК) — це нормативно-правовий документ, що містить системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів для навчання протягом усього життя — від дошкільного до докторантури, включаючи навчання дорослих. НРК передбачає 10 кваліфікаційних рівнів. Це був перший крок щодо реалізації компетентнісного підходу на теренах вітчизняної науки й практики. Цей базовий кваліфікаційний стандарт призначений для використання органами виконавчої влади, установами та організаціями, що реалізують державну політику в галузі освіти, зайнятості та соціально-трудових відносин, навчальними закладами, роботодавцями, іншими юридичними і фізичними особами з метою розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування й розвитку кваліфікацій і впроваджується з метою:

— введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців;

— забезпечення гармонізації норм законодавства у галузі освіти та соціально-трудова відносин;

— сприяння національному й міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні;

— налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці.

В умовах сьогодення Україна здійснює модернізацію своїх освітніх і професійних стандартів, формує відповідну законодавчо-нормативну базу, створює умови для залучення до процесів розбудови нової інноваційної Національної системи кваліфікації (НСК) за сприяння Європейського фонду освіти (ЄФО) та зацікавлених сторін (стейкхолдерів).

Важливо однозначно трактувати ті характеристики (дескриптори чи описи) кваліфікаційних рівнів та інші поняття, що використовуються в НРК, зокрема: *автономність і відповідальність* — здатність самостійно виконувати завдання, розв'язувати проблеми, відповідати за результати своєї діяльності; *знання* — осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності.

Відповідно до Національної рамки кваліфікації, знання поділяються на емпіричні (фактологічні) і теоретичні (концептуальні, методологічні):

— *інтегральна компетентність* — узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності;

— *кваліфікація* — офіційний результат оцінювання й визнання, який отримано, коли уповноважений компетентний орган встановив, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) за заданими стандартами;

— *кваліфікаційний рівень* — структурна одиниця НРК, що визначається певною сукупністю компетентностей, які є типовими для кваліфікацій цього рівня;

— *компетентність/компетентності* — здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості;

— *комунікація* — взаємозв'язок суб'єктів із метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності;

— *результати навчання* — компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості), які набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення навчання;

— *уміння* — здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання проблем.

Реалізація компетентнісної концепції має здійснюватися за принципом поліпарадигмальності, який забезпечує гармонійне поєднання різних методологічних підходів до підготовки висококультурної, гуманної, конкурентоспроможної особистості, здатної до професійної діяльності в країнах європейського простору.

Структурний підхід — розгляд явищ, що входять в ту чи іншу систему в ієрархічному взаємозв'язку всіх структурних компонентів.

Комплексний — урахування в процесі дослідження сукупності факторів, які позначаються на функціонуванні об'єкта дослідження.

Диференційований — поділ учнів у процесі навчання і виховання на групи за однорідними критеріями.

Індивідуальний — врахування індивідуальних особливостей суб'єктів за умови оперування у дослідженні однорідними їх групами.

Моделювання — заміна явища його простішим прототипом. У моделюванні один із аналогічних об'єктів (модель) досліджується як імітація іншого (оригіналу) й здобуті знання про модель слугують необхідними висновками за аналогією до оригіналу. Призначення моделі — замінити об'єкт дослідження, якщо він з тих чи інших причин недоступний для без-

посереднього вивчення, не вигідний з економічних міркувань тощо. Тоді предметом дослідження вибирається модель, а результати дослідження переносяться на оригінал, але слід пам'ятати, що модель ніколи не буває тотожна з оригіналом. Вдаючись до моделювання, дослідник використовує схеми, креслення, математичні формули, матриці, графи.

Аксіологічний (ціннісний) — спонукає вивчати явища з точки зору виявлення їхніх можливостей задовольняти потреби окремого індивіда та людського суспільства загалом.

Культурологічний — врахування у процесі дослідження того факту, що людина розвивається шляхом освоєння нею системи цінностей, одночасно вона є творцем нових цінностей.

Етнопедагогічний — вивчення педагогічних явищ здійснюється з урахуванням національних традицій, культури, звичаїв народу, вихідцем якого є досліджуваний індивід.

Основні підходи та принципи музичної освіти активно проявлено у потребі модернізації музичної освіти, яка підпорядкована формуванню особистості, зорієнтованої на творчий саморозвиток, невід'ємний від надбань світової та вітчизняної музичної культури, із залученням авторських оригінальних навчальних проєктів, новітніх інформаційно-освітніх технологій, що ґрунтуються на певних теоретико-методологічних принципах музичної освіти.

У сучасній педагогічній теорії та практиці виокремлюють такі основні принципи навчального процесу музичної освіти: суспільно-ціннісної цільової спрямованості педагогічного процесу; комплексності різних видів діяльності; колективного характеру виховання та навчання; єдності вимог і поваги до особистості; поєднання педагогічного керівництва з організацією спільної діяльності; естетизації студентського життя; урахування індивідуальних особливостей студента; свідомості, активності, креативності студентів у педагогічному процесі; наочності; науковості; доступності; цілеспрямованості.

Принципи музичного навчання характеризують систему вимог, які визначають мету, зміст, методи й форми організації. Це, зокрема, такі як: принцип народності; принцип гуманізації; принцип демократизації; принцип культуровідповідності; принцип виховання в діяльності й спілкуванні; принцип єдності свідомості й поведінки; принцип професійної спрямованості навчання; принцип єдності, який реалізується у постійній взаємодії всіх учасників навчального процесу.

Сучасна педагогічна наука виділяє основні методи-підходи, які є теоретичним підґрунтям для здійснення і забезпечення музичної освіти.

Герменевтичний підхід визначає символи вищої мистецької освіти, виховання якої забезпечує зміст, методи й форми музичної освіти.

Акмеологічний підхід спрямовує викладача щодо професійних досягнень особистості.

Аксіологічний підхід дає змогу виявляти в освітньому процесі систему цінностей (загальноцивілізаційних, загальнолюдських, освітніх, духовних, особистісних, методологічних, соціально-педагогічних, соціально-культурних, особистісно-педагогічних, мистецьких), сприяти професійному розвитку магістранта й аспіранта, формуванню їхньої індивідуальності.

Компетентнісний підхід характеризує основні й спеціальні компетентності, а також професійно проявляє важливі якості студента, магістра, які включають досвід виконавської майстерності.

Діяльнісний підхід проявлено з метою активізації його у пізнавально-інтерпретаційній діяльності, музично-педагогічному спілкуванні, музично-навчальній, естетичній, культурно-громадській, освітньо-просвітницькій діяльності.

Феноменологічний підхід виявляє феномен, внутрішню сутність кожної особистості студента-музиканта (витвору мистецтва, проекту чи концепції), особистісних значень, смислів, методів і форм прояву.

Культурологічний підхід виявляє різносторонні зв'язки освітнього потенціалу музиканта й національної (етнічної) культури суспільства, країни, регіону, сім'ї, товариства, закладу музичної освіти.

Особистісно орієнтований підхід об'єктивно й ціленаправлено спрямовує педагогічну підтримку студента-музиканта, вивчення і розвиток його мотиваційної сфери, стимулювання активності, формування та загартування характеру, гармонізацію навчального процесу.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Схарактеризувати парадигмальні підходи та принципи теорії музичної освіти.
2. Як проявляється принцип культуровідповідності в мистецькій освіті?
3. Пояснити, коли траєкторія лінійного розвитку коригується багаторівневими інноваційними процесами?
4. Висвітлити критерії художньо-естетичного виховання молоді засобами музичного мистецтва.
5. Означити й обґрунтувати предметно-інтегративну модель загальної мистецької освіти.
6. Які ознаки методологічних засад, принципів, педагогічних умов, методів виявлення основних закономірностей викладання мистецьких дисциплін у закладах вищої та середньої освіти?
7. Висвітлити дослідження та узагальнення емпіричного досвіду розвитку музично-естетичного виховання суспільного процесу другої половини XIX — початку XX ст.
8. Як проявлено у молоді психолого-педагогічні основи формування естетичного ставлення до музики?
9. Що передбачає принцип сутнісного аналізу в освітніх явищах?
10. Схарактеризувати принципи системно-прогностичний і соціально-екологічний; особистісно-діяльнісний, ціннісний (аксіологічний) підходи як базові методологічні основи навчання.

Список рекомендованих джерел

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. — Київ—Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. — 278 с.
2. Євсюков О.Ф. Педагогіка і психологія вищої школи : [навч. посіб. для магістрантів та аспірантів ВНЗ] / Євсюков О.Ф., Герман Л.В., Тихоненко О.В., Підгорецька І.Ю. ; Харків. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. — Харків, 2014. — 264 с.
3. Мазоха Д.С. Педагогіка : навч. посіб. / Д.С. Мазоха, Н.І. Опанасенко ; М-во освіти і науки України, Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. — Київ : Центр навч. літ., 2005. — 231 с.
4. Максимюк С.П. Педагогіка : навч. посіб. / С.П. Максимюк. — Київ: Кондор, 2005. — 667 с.
5. Маруфенко О.В. Основні проблеми підготовки фахівців мистецьких дисциплін в системі неперервної педагогічної освіти / О.В. Маруфенко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присв. пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 122–125.
6. Михайличенко О. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія : навч. посіб. / О. Михайличенко. — Суми : Козацький вал, 2009. — 208 с.
7. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка / Н.Є. Мойсеюк. — Київ : Білоцерківська книжна фабрика, 2003. — 615 с.
8. Нечаєнко Т.В. Теоретичні засади дослідження мовної комунікації: культурологічний аспект / Т.В. Нечаєнко // Культура і сучасність. — 2018. — № 2. — С. 48–52.
9. Огнев'юк В.О. Освіта — важливий індикатор сталого людського розвитку / В.О. Огнев'юк // Освітологія: витоки наукового напрямку : моногр. / за ред. В.О. Огнев'юка ; авт. кол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Л.Л. Хоружа, І.В. Соколова, О.М. Кузьменко, О.О. Мороз. — Київ : ВП «Едельвейс», 2012. — С. 9–32.
10. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : КНУКІМ, 2006. — 188 с.
11. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. — 248 с.
12. Олексюк О.М. Музично-педагогічний процес у вищій школі : посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — Київ : Знання України, 2009. — 123 с.

13. Олексюк О.М. Динаміка типів наукової раціональності в розвитку мистецької педагогіки / О.М. Олексюк // Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі: науковий журнал / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; редкол.: Олексюк О.М. (наук. ред.), Хоружа Л.Л. (заст. наук. ред.), Бондаренко Л.А. (відп. секр.). — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 1. — С. 3–8.
14. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. — Київ : Освіта України, 2008. — 274 с.
15. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології : навч.-метод. посіб. / В.В. Рибалка. — Київ : Ніка-Центр, 2003. — 204 с.
16. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О.Я. Ростовський. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2011. — 640 с.
17. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька / О.П. Рудницька. — Київ : АПН України, 2002. — С. 32–60.
18. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. : реком. МОН України для студ. магістратури вищ. навч. закл. непер. профілю / Т.І. Туркот. — Херсон, 2011. — 608 с.
19. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула. — Київ : Академвидав, 2014. — 456 с.
20. Черкасов В.Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.) : навч. посіб. / В.Ф. Черкасов. — Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2011. — 380 с.

ЗАКОНИ Й ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Сьогодні методологічні проблеми у галузі мистецької школи й педагогіки, до яких належить проблема законів і закономірностей навчання, є першочерговими. У сучасній педагогіці розроблена цілісна ґрунтовна концепція законів педагогіки, яка є основою для науково-методологічного виділення і систематизації закономірностей та принципів навчання.

Посилена увага до проблеми законів і закономірностей зумовлена таким:

1) протягом періоду реформації і модернізації мистецької освіти (починаючи від 90-х років ХХ ст.) накопичено певний досвід у практиці навчання, який потребує осмислення та узагальнення;

2) напрацьовано достатній теоретичний багаж педагогічних знань, тому сучасна педагогіка наповнена великою кількістю нових понять, термінів, принципів, форм та методів, засобів і технологій навчання; також розроблено новітні концепції, моделі, гіпотези, теорії, підходи тощо. Цей масив наукових даних потребує осмислення, виділення основних положень, відсіювання вторинного тощо.

Актуальність проблеми зростає через чинник інформатизації суспільства й освіти, оскільки взаємодія викладача зі студентами за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій передбачає ретельне проектування і планування процесу навчання відповідно до логіки опанування навчальної дисципліни, з одного боку, і логіки самостійної роботи магістранта над освоєнням навчального матеріалу, з іншого. Саме специфіка дистанційного навчання потребує застосування такого методологічного підходу, де пріоритетом є закони й закономірності навчання.

Загалом виділено дев'ять закономірностей навчання, які об'єднані на основі системно-структурованого підходу в чотири групи.

Перша — це закономірні зв'язки між навчанням і соціально-культурними процесами та потребами; між навчанням і цілісним педагогічним процесом як єдністю навчання, виховання та розвитку гармонійної особистості.

Друга група відображає зв'язки між навчальним процесом і зовнішніми умовами навчання, в яких він відбувається.

Третя група — зв'язки між процесами викладання і навчання, які закономірно й цілісно взаємопов'язані.

Четверта група — зв'язки між окремими компонентами самого процесу навчання — його завдання, зміст, методи і форми, результати. Так, зміст навчання закономірно залежить від його завдань, які відображають рівень і логіку розвитку науки, реальні можливості й зовнішні умови щодо навчання. Методи й засоби стимулювання, організації та контролю навчальної діяльності закономірно залежать від завдань і змісту навчання. Водночас форми організації навчання залежать від завдань, змісту й методів навчання. Отже, взаємозв'язок всіх цих компонентів навчального процесу за відповідних умов закономірно забезпечує міцні, усвідомлені та дієві результати навчання. Таким чином, це є ґрунтовна система закономірностей навчання, яка, відповідно до вимог системно-структурованого підходу, відображала зовнішні й внутрішні зв'язки процесу навчання, з одного боку, а з іншого — була основою для виведення (вилучення) принципів навчання. Так у єдності реалізовувалися *дві основні функції дидактики* — науково-технічна (пізнання сутності основних зв'язків процесу навчання) і конструктивно-технічна (тобто розробка нормативних вимог до процесу навчання).

На початку 2000-х років педагогіка була доповнена закономірностями, які відображали об'єктивні, сутнісні, загальні, стійкі взаємозв'язки. Тому вже чітко фіксовані закономірності є законами. Закономірності визначаються як наукові закони лише у тому разі, коли: 1) чітко зафіксовані об'єкти, між якими встановлено зв'язки; 2) виявлено і досліджено вид, форми

й характер цих зв'язків; 3) встановлені межі та дії цих зв'язків. Отже, така систематизація закономірностей навчання, логічною основою якої є модель процесу навчання, розглядається як система, що включає шість компонентів: дидактичний, психологічний, кібернетичний, організаційний, соціологічний, гносеологічний. Відповідно до цього, всі закономірності навчання поділяються на загальні й конкретні. Загальні охоплюють увесь процес навчання, всі його компоненти, а конкретні — лише окремі аспекти. Тому виділені шість груп загальних закономірностей навчання (цілі й мета навчання; зміст навчання; якість навчання; методи навчання; керування навчанням; стимулювання навчання) і шість груп конкретних закономірностей навчання (дидактичні, гносеологічні, психологічні, кібернетичні, соціологічні, організаційні). До кожної групи може належати від двох до десяти-дванадцяти закономірностей. Наприклад, відповідно до «Закономірностей змісту навчання», зміст навчання залежить від: а) суспільних потреб і мети навчання; б) темпів соціального і науково-технічного прогресу; в) вікових можливостей магістрантів; г) рівня розвитку теорії і практики навчання; д) матеріально-технічних й економічних можливостей навчальних закладів.

Група «Дидактичні закономірності»: результати навчання прямопропорційні тривалості навчання; продуктивність опанування заданого обсягу знань, вмінь, зворотнопропорційні складності опанування навчального матеріалу, формування відповідних дій; результати навчання перебувають у прямопропорційній залежності від усвідомлення мети навчання.

Щодо принципів навчання, то вони мають відповідати загальній меті й закономірностям навчання, розкриваючи сутність дидактичних принципів, тобто включаючи в нього традиційні, загально визнані принципи навчання. Їх всього сім: свідомості й активності; наочності; систематичності й послідовності; міцності; науковості; доступності; зв'язку теорії з практикою. Саме ці принципи пов'язані із вищезазначени-

ми закономірностями навчання. Таким чином, закономірності навчання, які розглядаються як прояв дії законів у конкретних умовах, — це об'єктивні, сутнісні, стійкі, періодично повторювані зв'язки між складниками, компонентами процесу навчання.

Потрібно чітко розрізнити поняття «закон» і «закономірності» навчання. Закономірності — це прояв дії закону в конкретних умовах. Тому, як наслідок, один і той самий закон навчання буде проявлятися по-різному залежно від конкретних умов, у яких відбувається навчання. Щодо систематизації закономірностей навчання виділяють такі дві групи — зовнішні й внутрішні. Перші характеризують залежність навчання від соціокультурних, освітніх процесів і умов: соціально-економічних, політичної ситуації, рівня культури, потреб суспільства у певному типі особистості, рівня освіти. До внутрішніх закономірностей належать зв'язки між його компонентами: метою, змістом, методами і засобами, формами.

Слід звернути увагу на співвідношення спорідненості понять «закон», «закономірність», «принцип», «правило», які необхідно розглядати у логічній послідовності: закон — закономірність — принцип — правило. Це *закони навчання у вищій мистецькій школі*, а саме: закон цілісності навчання і практичної діяльності (тобто «сутності навчання»); закон цілісності навчання і виховання; закон спадкоємності знань і послідовності наукового розвитку; закон педагогічної віддачі (змістовність знань, навиків та вмій магістрантів пропорційна науковій змістовності, педагогічній майстерності викладачів).

Авторка посібника пропонує таку класифікацію законів педагогіки в царині мистецької освіти України, основану на об'єктах / суб'єктах — джерелах нового життєвого досвіду магістранта. Таких джерел чотири: об'єктивна реальність, викладач (викладачі), попередній досвід магістранта й сам магістрант. Відповідно до цього можна виділити *чотири основні закони педагогіки*, які розкривають систему відносин: новий

досвід — об'єктивна реальність (закон спадкоємності культури: людина у процесі навчання опановує культуру людства); новий досвід — викладач (закон соціалізації: лише у процесі спілкування з іншими індивід набуває своєї сутності); новий досвід — попередній досвід магістранта (закон послідовності: це той новий життєвий досвід, який логічно підготовлений до попередньої освітньої діяльності магістранта); новий досвід — сам магістрант (закон самовизначення: у процесі навчання значну роль відіграє самовизначення магістранта). У цій концепції автор виділяє і формулює *систему законів музичної педагогіки*, яка відображає основний результат навчання в системі мистецької школи. Цим результатом є магістрант, а саме його новий досвід, набутий у результаті навчальної діяльності. Крім того, можна виділити основне підґрунтя класифікації законів, до якого належать джерела формування життєвого досвіду, — це об'єкти й суб'єкти, що є витокami цього досвіду. До таких витоків належать чотири компоненти, які відповідають кожному з них у формі трактування закону як «найбільш загальне поняття, що відображає сутнісне, об'єктивне, всезагальне, стійке і періодично повторюване відношення між явищами, процесами».

Також слід розуміти, що повнота законів досягається тим, що розглядаються всі об'єкти / суб'єкти класифікації — витоки життєвого досвіду магістранта: об'єктивна реальність, викладач, попередній досвід магістранта і сам магістрант. Так, наявність обґрунтованої системи законів педагогіки дає змогу стверджувати про формування системи закономірностей і принципів навчання. Оскільки дидактика є частиною педагогіки, тому закони педагогіки об'єктивно мають конкретизуватися і проявлятися у загальних закономірностях навчання, відображаючи його специфіку як складову частину процесу навчання. Проте останній характеризується не лише загальними, а й *специфічними закономірностями*. Саме на сучасному етапі система освіти відзначається диверсифікованістю,

багатомірністю, варіативністю змісту, форм і методів, засобів освітнього процесу на всіх рівнях його організації. Сьогодні викладач має право на вибір тих технологій навчання, які вважає ефективними з точки зору навчальних завдань. В цих умовах принципи і правила навчання будуть визначатися (поряд із загальними закономірностями навчання) ще й тим, яку концепцію чи теорію навчання викладач кладе в основу своєї діяльності. Адже кожна теорія навчання спирається (поряд із загальними) на специфічні закономірності навчання, які відображають суттєві властивості відповідної теорії.

Водночас закономірності навчання є основою для визначення вимог до нього, його організації та реалізації, тобто до формулювання загальних і специфічних принципів навчання. Таким чином, вибудовується взаємопов'язана система: закони педагогіки — закономірності навчання (загальні й специфічні) — принципи навчання (загальні й специфічні).

Педагогічний закон — це об'єктивний, необхідний, загальний і сумісний зв'язок та взаємозв'язок між завданнями, змістом і методами педагогічного процесу та його результатами, що виявляються в зміні знань, умінь, переконань, поведінки студентів. Закон втілює об'єктивне, всезагальне, усталене відношення між явищами і процесами. В основі класифікації законів нами використовується життєвий досвід особистості, який ґрунтується на системі таких відношень: об'єктивна реальність, педагог, попередній досвід студента та його особистість. Виходячи з цього, вибудовуються такі закони: *трансляції культури* (індивід у процесі мистецької освіти оволодіває культурою людства); *соціалізації* (тільки в спілкуванні з іншими індивід набуває свою духовну сутність); *наступності* (у зоні найближчого розвитку особистості); *самовизначення* (як визначальна роль самовизначення особистості).

До закономірностей, які лежать в основі музично-освітнього процесу, належать дидактичні й виховні, психологічні та музикознавчі. Отже, призначення вищої музичної освіти

визначають: 1) зміст і методи роботи; 2) сприятливий і доброзичливий психологічний стан у навчальному середовищі, що поглиблює колективне сприймання і виконання музичних творів, творчість загалом; 3) педагогічний вплив викладача, що залежить від уміння зацікавити магістрантів музичною культурою і творчістю, вибрати доцільну форму спілкування.

Визначають такі *загальні закономірності педагогічного процесу* в мистецькій школі.

1. Закономірність динаміки педагогічного процесу — педагогічний процес як взаємодія між викладачем і магістрантами має поступовий, ступеневий характер, більш значним проміжним досягненням відповідають вагоміші кінцеві результати.

2. Закономірність розвитку особистості в педагогічному процесі, що залежить від її спадковості, виховного та навчального середовища.

3. Закономірність керування навчально-освітнім процесом — ефективність останнього залежить від інтенсивності зворотних зв'язків між викладачами і магістрантами, авторитету, характеру й обґрунтування коригувальних впливів на магістрантів.

4. Закономірність стимулювання — продуктивність педагогічного процесу залежить від дії внутрішніх стимулів (мотивів) навчально-освітньої діяльності, інтенсивності характеру та своєчасності зовнішніх стимулів (громадських, педагогічних, моральних тощо).

5. Закономірність єдності чуттєвого, логічного та практичного в педагогічному процесі — ефективність останнього залежить від інтенсивності та якості чуттєвого сприйняття, логічного осмислювання того, що сприймається, практичного застосування того, що осмислюється.

6. Закономірність єдності зовнішньої (педагогічної) та внутрішньої (пізнавальної) діяльності: ефективність педагогічного процесу залежить від якості педагогічної діяльності та якості власної навчально-освітньої роботи магістрантів.

7. Закономірність зумовленості педагогічного процесу — результати навчально-освітнього процесу залежать від: потреб суспільства й особистості; можливостей суспільства (матеріально-технічних, економічних, культурних тощо) й умов протікання цього процесу (морально-психологічних, естетичних, екологічних тощо).

Вищеозначені закономірності не вичерпують усіх зв'язків, які діють у педагогічному процесі, їх пізнання є завданням сучасної педагогічної науки. Знання цих закономірностей дає змогу зрозуміти сутність проблем, які постають перед викладачем у практичній діяльності і які він вирішує.

Постулати та аксіоми — вихідні, незалежні, несуперечні, повні твердження або положення наукових теорій.

Гіпотеза — це припущення. У практичній площині вона може визначатися як форма розвитку знань, що являє собою обґрунтоване припущення, висунуте з метою з'ясування властивостей і причин досліджуваних явищ. Як правило, гіпотеза висловлюється на основі низки спостережень (прикладів), які доводять її, і тому виглядає правдоподібно.

Залежно від основних видів художньої діяльності можна виокремити такі *моделі змісту музичної освіти*:

— наукоцентрована — спрямована на розвиток науково-пізнавальної та науково-дослідницької компетентностей. Ця модель посідає важливе місце в сучасній картині світу, у становленні особистості майбутнього фахівця та його успішній соціалізації. Основне джерело такої моделі — мистецтвознавча наука та педагогіка музичного мистецтва;

— компетентнісна — акцентує увагу на професійній компетентності майбутнього фахівця. Відповідно джерело змісту музичної освіти — комунікативні практики, художня творчість й етномистецькі традиції;

— культуроцентрована — спрямована на залучення студентів до різних видів художньої діяльності з метою самоіден-

тифікації особистості в культурі й формування особистого досвіду культуротворчості.

Кожна з названих моделей змісту музичної освіти може бути реалізована в різних освітніх парадигмах. У гуманістичній ці моделі не протиставляються, а інтегрують найцінніші ідеї розвитку сучасної музичної освіти.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Схарактеризувати закономірності, які лежать в основі музично-освітнього процесу.
2. Як проявлено закони і загальні закономірності педагогічного процесу в мистецькій освіті?
3. Розкрити зміст однієї із науково-педагогічних концепцій вітчизняних науковців.
4. Розкрити особливості однієї з теоретичних моделей сучасної музичної освіти в Україні.
5. Обґрунтувати педагогічні умови оптимізації змісту музичної освіти.
6. Означити термін «гіпотеза» у теоретичному й практичному аспектах мистецької освіти та навчального процесу зокрема.
7. Що означає компетентнісна модель відповідно до змісту музичної освіти?
8. Окреслити роль комунікативних практик, художньої творчості та етномистецьких традицій у системі мистецької освіти.

Список рекомендованих джерел

1. Бех І.Д. Вибрані наукові праці / І.Д. Бех // Виховання особистості : у 2 т. Т. 1. — Чернівці : Букрек, 2015. — 840 с.
2. Бубнова І.С. Порівняльний аналіз проявів самосприймання вчителів мистецьких дисциплін / І.С. Бубнова // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присв. пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 30–32.

3. Завалко К.В. Освітні інноваційні процеси: гуманістичний аспект / К.В. Завалко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присв. пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 72–74.
4. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / за ред. І.В. Арт'юмова. — Ужгород : ПП «АУТДОР-ШАРК», 2015. — 160 с.
5. Кавалеров А.А. Цінність у соціокультурній трансформації : моногр. / А.А. Кавалеров. — Одеса : Астропрінт, 2001. — 224 с.
6. Кучерявець В.Г. Технологія портфоліо у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя / В.Г. Кучерявець // Наукові записки. держ. ун-ту ім. М. Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. — 2012. — № 2. — С. 128–130.
7. Маруфенко О.В. Основні проблеми підготовки фахівців мистецьких дисциплін в системі неперервної педагогічної освіти / О.В. Маруфенко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присв. пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 122–125.
8. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі : моногр. / Н.М. Авшенюк, В.О. Кудін, О.І. Огієнко. — Київ : Пед. думка, 2011. — 232 с.
9. Опарик Л.М. Методичні аспекти комунікативного підходу в процесі музично-виконавської інтерпретації / Л.М. Опарик // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присв. пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 138–140.
10. Освітні технології : [навч.-метод. посіб.] / О.М. Пехота, А.З. Кітенко, О.М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О.М. Пехоти. — Київ : А.С.К., 2002. — 255 с.
11. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : КНУКІМ, 2006. — 188 с.
12. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. — 248 с.
13. Олексюк О.М. Музично-педагогічний процес у вищій школі : посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — Київ : Знання України, 2009. — 123 с.
14. Олексюк О.М. Динаміка типів наукової раціональності в розвитку мистецької педагогіки / О.М. Олексюк // Музичне мистецтво в освітлогічному дискурсі: науковий журнал / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ;

- редкол.: Олексюк О.М. (наук. ред.), Хоружа Л.Л. (заст. наук. ред.), Бондаренко Л.А. (відп. секр.). — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 1. — С. 3–8.
15. Педагогіка успіху : підруч. / О.Г. Романовський, В.Є. Михайличенко, Л.М. Грень. — Харків : НТУ «ХПІ», 2011. — 368 с.
 16. Педагогічна майстерність : підруч. / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос. — Київ : СПД Богданова А.М., 2008. — 376 с
 17. Шейко В.М. Організація та методи науково-дослідницької діяльності : підруч. для вищ. навч. закл. / В.М. Шейко, Н.М. Кушнаренко. — Харків, 1998. — 288 с.
 18. Шрамко О.І. Духовні орієнтири мистецької освіти // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук-практич конф, присв. пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 236–238.

ФУНКЦІЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Музичну освіту слід відрізняти від окремих методик музичної педагогіки й навчання, оскільки вона є загальною наукою, зміст якої спрямований не лише на розвиток окремих музичних якостей людини, а й на формування багатогранної творчої особистості.

Функції музичної освіти ґрунтуються на визнанні особистості суб'єктом діяльності, підкресленні ролі саморозвитку в становленні особистості, активізації індивідуально-стильового способу її життєдіяльності (за Г.М. Падалкою). Сучасні дослідження таких науковців, як І. Зязюн, О. Семашко та ін. широко висвітлюють проблеми визначення сутності мистецтва як форми відтворення дійсності, духовного світу людини та її самовираження; виявлення жанрових різновидів функціонування мистецтва в суспільстві; з'ясування ставлення різних прошарків населення, його вікових груп до мистецтва. Культурологічні засади розвитку духовності, питання актуалізації художнього досвіду як чинника становлення особистості знайшли ґрунтовне відображення у розвідках О. Жорнової, А. Могильного, О. Шевнюк. Водночас проблему розвивального потенціалу мистецької діяльності, специфіки та педагогічних умов його реалізації в сучасних умовах функціонування мистецької освіти вивчено недостатньо.

Важливими й актуальними питаннями сучасної теорії та практики викладання мистецьких дисциплін є такі: дослідження можливостей мистецької діяльності в цілеспрямованому розвитку особистості, визначення умов мистецько-педагогічної підтримки цього процесу, висвітлення напрямів розробки технологічних підходів його здійснення.

Системний підхід дає змогу визначити низку принципово важливих *функцій навчально-художньої діяльності*, особливо суттєвого значення серед яких набувають такі, як мотиваційно-виховна, аксіологічна, культурологічна, пізнавальна,

творчо-спонукальна, комунікативна (інформативна), гедоністична та релаксаційна.

Мотиваційно-виховна полягає в спонуканні особистості до самовизначення, формування життєвої позиції, світогляду, усвідомленого ставлення до себе й світу. Головний сенс занять мистецтвом у тому, щоб допомогти студенту самовизначитись, сформувати життєві установки, виробити певне ставлення до тих чи інших подій. Щодо цього важливим є виховний вплив. Виховна сутність мистецтва впливає зі здатності художніх образів викликати емоційні переживання подій, зображуваних у художньому творі. Специфіка сприйняття художнього образу приводить до того, що описане, відтворене у творі «приміряється» на себе, зіставляється з уявленням про те, як би ми діяли в тій чи іншій ситуації.

Аксіологічна функція полягає в оцінці її впливу на особистість у контексті визначення ідеалів (або заперечення певних парадигм), узагальнених уявлень про досконалість мистецького твору, нормативність моделі, орієнтація на яку і прагнення до якої задається художником як представником соціуму. Так, у процесі сприймання та ознайомлення з творами мистецтва магістрант пізнає історією та культуру свого народу, а також ідеали, які склалися в процесі її формування. Внаслідок цього у здобувача освіти як особистості формуються власні пріоритети й цінності в житті. Це і є аксіологічна функція мистецтва в системі музичної освіти.

Культурологічна функція в контексті змісту навчально-художньої діяльності відіграє провідну роль у підготовці майбутніх фахівців музичного мистецтва щодо їхньої практичної діяльності. Упровадження цієї функції у процес фахової підготовки студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів дає змогу створити таке змістове наповнення навчання, у результаті чого мистецтво сприймається як культурна цінність та надбання розвитку світової культури.

Пізнавальна функція відображає єдність чуттєвого сприйняття, теоретичного мислення і навчально-практичної робо-

ти. Вона здійснюється у всіх видах діяльності й соціальних взаємин студентів (продуктивна і суспільно корисна праця, ціннісно-орієнтаційна та художньо-естетична діяльність, спілкування), а також шляхом виконання різних предметно-практичних дій у навчальному процесі. Ступінь активності здобувачів освіти — реакція, методи, а прийоми роботи викладача — показник його педагогічної майстерності. Активними методами навчання слід вважати такі, що максимально підвищують рівень пізнавальної активності студентів, спонукають їх до ефективного навчання. У педагогічній практиці й навчально-методичній літературі традиційно прийнятий розподіл методів навчання за джерелом знань: словесні (розповідь, лекція, бесіда, читання), наочні (демонстрація натурних, екранних й інших наочних посібників, дослідів) і практичні (лабораторні та практичні роботи). Кожен з них може бути як більш, так і менш активним, пасивним.

Творчо-спонукальна функція процесу навчання майбутніх фахівців музичного мистецтва передбачає активізацію творчих підходів особистості до життєдіяльності. Діяльнісно-творча активність має пронизувати музично-теоретичний і музично-виконавський розвиток студентів, формування їхньої педагогічної майстерності, оволодіння уміннями науково-дослідної роботи. Активізація творчо-спонукальної функції розглядається як фактор забезпечення професійної самостійності майбутніх фахівців і реалізується завдяки створенню організаційно-методичної системи, що передбачає систематичне використання збалансованих комплексів творчих завдань в усіх різновидах фахової підготовки.

Комунікативна (інформативна) функція характеризує мистецтво як повідомлення та спілкування. Означає, що твір мистецтва — це певна знакова система, яка має свій код, семантику, втілені в особливостях цієї культури та її змісті.

Гедоністична функція (мистецтво як насолода) має прояв у тому, що мистецтво — сфера свободи й майстерності, які не-

суть насолоду. Усі явища мистецтва співвідносні з естетичними цінностями. Джерелом естетичної насолоди є художня форма, яка перебуває у гармонійній єдності зі змістом навчально-освітнього процесу та навчально-художньої діяльності.

Релаксаційна функція характеризується як соціальний феномен і як технологічна функція сучасної культури в художньо-практичній діяльності. Також важливими постають особливості соціокультурної детермінації і технологічної репродукції індивідуального й колективного типів релаксаційних практик у навчально-освітньому процесі.

У системі педагогічного забезпечення мистецької освіти як засобу людинотворення особливе місце посідає *культурологічна функція*, що орієнтує навчальну діяльність на розвиток загальної та художньої культури студентів. Значення культурологічного впливу мистецтва на становлення особистості важко переоцінити, особливо в контексті нової парадигми людинотворення. З'ясовуючи педагогічні умови реалізації культуротворчого впливу мистецької діяльності, підкреслимо роль інтегративного характеру художнього виховання, забезпечення цілісності художнього світобачення студентів. Профільне мистецьке навчання має «вписуватись» й органічно співвідноситись із поліхудожнім. Ефективна реалізація культурологічного впливу мистецької діяльності можлива з усвідомленням не тільки її специфічних ознак, але й з урахуванням спільності різних видів мистецтва, що забезпечується художньо-виражальною сутністю останнього.

Серед умов, що сприяють втіленню культурологічної функції мистецької діяльності, слід назвати такі: відкритість мистецьким новаціям у навчанні, спонукання студентів до роздумів і самостійних висновків. Динамічність мистецького сьогодення створює умови для розвитку в здобувачів освіти здатності рефлексувати, ставити питання собі, шукати на них відповіді, виявляти істинне в мистецтві, відрізняти його від псевдохудожнього, наносного, випадкового.

Цілеспрямовано реалізувати культурологічну складову художнього впливу означає розвивати в студентів уміння не тільки засвоювати емоційно-художній досвід, відтворений у мистецтві, а й виробляти власні позиції щодо оцінювання результатів художньої діяльності композиторів, поетів, художників. При цьому особливого значення набуває впровадження герменевтичних підходів у мистецьке навчання, що сприятиме активізації у здобувачів освіти практичних навичок інтерпретації явищ життя, зафіксованих у художніх образах.

Система розвивальних можливостей мистецтва включає *пізнавальну функцію*, що передбачає залучення особистості до цілісно-образного пізнання світу. Цей пізнавальний ефект мистецької діяльності ґрунтується на такому. Сприймаємо — не лише раціонально усвідомлюємо, а й емоційно переживаємо драматизм тих подій, сприймаємо їх цілісно, у єдності й раціональних, і емоційний вимірів. Отже, художній образ цілісно відтворює життя, дає змогу пізнавати його в різних вимірах.

Реалізація пізнавальної функції художніх образів у процесі мистецької освіти означає максимально можливе дотримання таких навчальних орієнтирів:

- вивчення художніх творів на тлі естетико-філософських узагальнень, суспільних явищ, історико-біографічних відомостей;

- поєднання змістовно-інтелектуальних й емоційно-почуттєвих характеристик сприймання з метою забезпечення цілісності останнього;

- зміщення пріоритетів мистецького навчання з опанування художньо-технічних прийомів на цілісне охоплення духовної сутності художніх образів.

Крім того, реалізація пізнавальної функції мистецтва в сучасних умовах має забезпечуватися шляхом формування в студентів прагнення до самоосвіти й саморозвитку.

Важливою функцією мистецької навчальної діяльності слід вважати *комунікативну*, завдяки якій магістранти

отримують можливість художнього полісуб'єктного спілкування. Мистецький образ не є безликою інформацією, він має сприйматися як духовне послання автора твору, що чекає на зустріч зі своїм слухачем чи глядачем. Зміст мистецького твору має сприйматися і як духовне послання автора всьому світу, і студенту особисто. Отже, одним із засобів роз'яснення змісту художнього твору є створення ситуації перетину художнього світовідчуття і митця, і студента. Дидактичний контекст реалізації комунікативної функції мистецької діяльності передбачає забезпечення такого спрямування навчання, коли здобувач освіти налаштований сприймати не тільки художній текст, а й те, що стоїть за ним, передую створенню образів, розуміти й відчувати переживання автора, його надії, прагнення.

Провідна педагогічна умова, що сприяє реалізації комунікативної складової розвивального потенціалу мистецької діяльності, ґрунтується насамперед на встановленні, з'ясуванні особистісного смислу спілкування студентів з мистецтвом. Художній текст має бути перекладеним на мову внутрішнього світу безпосереднього учасника художнього сприймання.

Зміна особистісних орієнтирів мистецького навчання студентів може відбутись за умови трансформації кожним із них змісту художніх образів відповідно до свого бачення, лише тоді авторські роздуми й переживання стануть їхніми власними надбаннями. Відповідно методична технологія реалізації комунікативної функції мистецького навчання передбачає перш за все формування в студентів установки на діалог з автором твору, далі — конкретизацію його у відповідних питаннях і вже потім — спонування до самовираження в процесі художньої інтерпретації твору.

Творчо-спонукальна функція мистецького навчання передбачає активізацію творчих підходів особистості до життєдіяльності. Реалізація впливу мистецтва на розвиток студентів у творчому напрямі відбувається і в процесі сприймання мис-

тецтва, і в процесі інтерпретації художніх образів, і, найголовніше, безпосередньо під час художньо-творчого процесу.

Системне окреслення розвивальних можливостей мистецтва було б неповним без виокремлення *гедоністичної функції*, що передбачає акцентування ролі естетичної насолоди в сприйнятті й творенні мистецтва. Розвивальні можливості мистецької діяльності можуть бути зреалізовані тільки за умови стимулювання в студентів гедоністичного ставлення до естетичних явищ.

Відчуття краси, переживання гармонії, досконалості, усвідомлення прекрасного як духовного піднесення — неодмінні характеристики естетичного пізнання. Поза гедоністичним ставленням процес сприйняття і творення мистецтва буде не тільки неповним, а й взагалі не відбудеться.

Переорієнтація сучасної вищої мистецької освіти на європейські стандарти передбачає насамперед підготовку компетентного фахівця, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, уміє визначати й успішно досягати нові педагогічні, науково-освітні, культурологічні та мистецтвознавчі цілі, пріоритети, є суб'єктом особистісного й професійного зростання.

Сучасні дослідники проблем мистецької освіти та мистецької педагогіки визначили такі принципово важливі функції мистецької освіти:

- *світоглядна* — виражає якісний стан мистецької освіти і виявляється в тому, що синтезує в цілісну і завершену форму систему чинників духовного світу особи — пізнавальних, емоційно-чуттєвих, оцінних, вольових. Світогляд забезпечує органічну єдність елементів свідомості через сприйняття і розуміння освітніх процесів у соціокультурному вимірі. Основним напрямом культурно-освітнього впливу на людину є формування світогляду, через який вона включається в різні сфери соціокультурної та освітньої регуляції;

- *виховна* — центральний елемент мистецької освіти, що являє собою процес усвідомлення індивідом себе як суб'єкта

педагогічного спілкування за допомогою мистецтва, де результатом є не заданий норматив, а саме спілкування з урахуванням реалізації власного особистісного потенціалу, набуття творчого досвіду, який проявляється через функції емпатії, рефлексії, креативності, самовдосконалення, художнього прояву тощо;

- *мотиваційно-виховна* передбачає створення базової мотиваційної основи внутрішньої і зовнішньої мотивації особистості для здійснення художньо-перетворювальної діяльності, формування активної життєвої позиції, системи об'єктивних поглядів і переконань, інтерактивної культури поведінки й спілкування, світогляду та громадянської позиції, ціннісного ставлення до себе й соціуму, збагачення духовної сфери, а також розуміння законів природи, всесвіту матеріальних речей, праці тощо;

- *гносеологічна (пізнавальна)* передбачає здобуття мистецьких знань, розширення власного мистецького кругозору, обізнаності у сфері музичного мистецтва. Ця функція розкривається у її прагненні пізнавати життя у всіх його різноманітних проявах діалектики розвитку, охоплює соціальну дійсність і життєву достовірність освітньої гуманістичної мети. Пізнавальна функція музичної освіти закладає підвалини розуміння психології нації, окремих історичних особливостей, тому є однією з найважливіших у навчальному процесі. Вона розглядається як зміна психічних процесів, що викликаються внутрішніми закономірностями мистецьких переживань особистості й зовнішніми обставинами її життя, тому здатна сприймати мистецтво, займатися практичною мистецькою діяльністю у сукупності мистецьких знань, умінь та навичок. Оновлена мистецька освіта передбачає зміни в розумінні мистецького пізнання;

- *мотиваційно-пізнавальна* — сприяє і забезпечує стимулювання творчої особистості до здійснення активної пізнавальної діяльності та формування об'єктивної і багаторів-

невої картини світу через емоційне сприйняття, осмислення, усвідомлення й трансформацію художніх образів;

- *педагогічна (дидактична)* — забезпечує виховання людини як повноцінної особистості, що триває протягом усього життя і передбачає набуття соціокультурного досвіду;

- *накопичення* — тісно пов'язана з пізнавальною функцією, адже зберігає та примножує інформацію, оскільки знання є результатом пізнання світу. Саме музична освіта є специфічною формою людської професійної діяльності, де накопичено, збережено і примножено теоретичні й практичні знання, соціокультурний досвід та його результати. Соціокультурний досвід проявлено у таких соціальних інститутах, як сім'я, освітнє і соціокультурне середовище тощо;

- *регулятивна (нормативна)* — пов'язана передусім із визначенням (регуляцією) різних сторін, видів суспільної і особистої діяльності людей в системі освіти. У сфері професійної діяльності, побуті, комунікації, міжособистісних відносинах проявлено вплив на поведінку індивідів та їхні вчинки, на вибір тих чи інших матеріальних, духовних та інтелектуальних цінностей. Регулятивна функція спирається на такі нормативні системи, як мораль і право;

- *розвивальна* — означає посилення уваги до виявлення і розвитку мистецьких здібностей, врахування вікових особливостей, що допомагає встановити найефективніші форми, засоби й види діяльності щодо розвитку творчої молоді;

- *семіотична, або знакова (семіотика — вчення про знаки)*, являє собою певну знакову систему, без оволодіння якою досягнення в галузі музичної освіти стають неможливими. Так, мова — засіб спілкування; літературна мова — важливий засіб оволодіння і збереження національної культури. Водночас специфічні мови потрібні для пізнання особливого світу музики, живопису, театру, кіномистецтва, всіх видів виконавського мистецтва;

- *аксіологічна, ціннісна (ціннісно-орієнтаційна)* — відображає оцінний якісний стан системи музичної освіти. Саме

система цінностей формує певні ціннісні потреби та орієнтацію. За характером і якістю цих потреб та духовних орієнтирів певної особи роблять висновки про рівень її культури. Моральні й інтелектуальні потреби, запити індивіда є основним критерієм відповідної його оцінки серед оточення, професійного середовища тощо. Відбір цінностей відбувається у процесі практичної діяльності;

- *акмеологічна* — проявляється як провідний системоутворювальний чинник на шляху досягнення особистістю власного акме. Вона забезпечує саморозвиток сучасного фахівця, здатність створювати й передавати акмеологічні цінності. Ця функція фахівця соціономічного профілю — особистісне новоутворення, що виявляється в готовності спеціаліста до особистісно-професійного зростання й досягнень, оптимізації самоздійснення на рівні професіоналізму та особистої діяльності; забезпечується розвивальною компетенцією. Це важлива властивість життєдіяльності людини, у якій сформовані акмеологічна грамотність та акмеологічна компетентність, що включають акмеологічну спрямованість й акмеологічний потенціал;

- *комунікативна* — забезпечує передачу історичного досвіду через культурні набутки та формування на цій основі різноманітних способів і типів спілкування між людьми. Ця функція створює об'єктивні передумови та умови для полісуб'єктної комунікації з творами мистецтва, їхніми авторами, глядачами (слухачами, учасниками) і виконавцями;

- *соціально-селективна* — тісно пов'язана з комунікативною функцією і полягає у тому, що мистецтво добирає людей за ознакою наявності або відсутності спільних смаків і пристрастей у мистецтві (залежно від володіння чи неволодіння ними певною мовою, кодом, які властиві художньому твору, виду мистецтва) й об'єднує їх у групу, що полегшує комунікацію між естетичним середовищем (однодумцями) і робить її більш інтенсивною;

- *інтегративна* — виражається у здатності об'єднувати професійне середовище й людей незалежно від їхнього світогляду, ідеології та національності. Ця функція наближена до комунікативної, оскільки об'єднує різні спільноти на основі єдиної мови, системи цінностей та ідеалів, спільних поглядів, навіть загальних норм, що регулюють поведінку індивіда;
- *гуманістична* — полягає в адаптації та життєстверджувальній ролі освіти, науки й культури для кожного члена суспільства, сприянні формуванню гуманістичних цінностей та ідеалів;
- *культурологічна* — спрямована на розвиток загальної і художньої культури особистості, введення її у світ здобутків національної культури, стимулювання інтересу до вивчення звичаїв, традицій, надбань представників певних етнічних груп та народів, створення умов для збереження, розвитку і поширення знань стосовно культури;
- *адаптивна* — пов'язана з адаптацією до середовища освітньо-культурного простору;
- *когнітивна* концентрує в собі досвід минулого та навички багатьох поколінь накопичувати знання про світ, що створює сприятливі можливості для подальшого навчання та розвитку. Ця функція найбільш повно себе проявила у сфері наукового пізнання та освітнього процесу;
- *соціалізації та інкультурації*. Соціалізація є процесом засвоєння конкретних знань і цінностей, що забезпечує стабільність професійного середовища та соціуму загалом. Процеси соціалізації та інкультурації впливають на формування навколишнього середовища й професійного досвіду, якість знань, їхню практичну реалізацію;
- *естетична* — забезпечує організацію художньої творчості, здобуття мистецької освіти та результатів творчої діяльності;
- *моделююча* — полягає у здатності мистецтва створювати модель реальності. Особлива увага цій функції стала приділя-

тися з розвитком семіотики та семіотичного підходу до мистецтва, зокрема в теорії вторинних моделюючих знакових систем;

- *творчо-спонукальна* — уможливорює активізацію творчої діяльності особистості на різних рівнях взаємодії із творами мистецтва, а саме сприймання, осмислення і розуміння;

- *інтерпретації художніх образів*, мистецьких та освітніх концепцій, новітніх методів навчальної практики тощо;

- *гедоністична* — спонукає особистість до естетичного пізнання дійсності й має прояв у тому, що мистецтво й освіта — це сфери свободи й майстерності, які несуть насолоду. Усі явища мистецтва й освіти співвідносні з естетичними цінностями. Джерелом естетичної насолоди є художня форма, яка перебуває у гармонійній єдності зі змістом;

- *компенсаторна* — поповнює компенсацію внутрішніх сил людини в протистоянні середовищу та адаптації до цього. Ця функція тісно пов'язана з консолітивною (заспокоєння, втішення), різновидом якої є рекреаційна, що забезпечує відновлення витрачених сил;

- *релаксаційна (психологічна розрядка)* — актуалізує значення мистецтва як засобу психологічного розслаблення, відпочинку та відновлення духовних і фізичних сил людини;

- *фасцинуюча* — проявляється у здатності творів мистецтва заворожувати, захоплювати, зацікавлювати й притягувати до себе увагою, об'єктом дослідження (вивчення, пізнання), отже, фіксацією особливо посиленої уваги;

- *сугестивна* — полягає у можливості навіювати певні стани, починаючи від емоційних до свідомо інтелектуальних;

- *реформаторська* — сформована на основі реформаторської педагогіки, ідеї якої отримали розвиток у цілій низці концепцій, а саме: педагогіка вільного виховання, педагогіка особистості, експериментальна педагогіка, педагогічний прагматизм, теорія центрів інтересів, функціональна педагогіка, виховання засобами мистецтва. Провідною ознакою нових

педагогічних концепцій стала поглиблена увага до особистості та її саморозвитку;

- *прогностична* — полягає у здатності мистецтва й освіти пророкувати, прогнозувати ті чи інші явища майбутнього розвитку освітніх процесів, напрямів, форм навчання та практичного досвіду.

Таким чином, мистецька освіта й мистецька педагогіка є складовими педагогіки, що розкриває зміст та методіку проведення занять, спрямованих на досягнення різних галузей мистецтва: театрального, музичного, хореографічного, художнього. Їхнім призначенням є вплив на становлення повноцінної гармонійної особистості, яка вирізняється багатим духовним світом, високою активністю у творчому сприйманні й перетворенні навколишнього світу, прагненням до соціальної взаємодії.

Педагогічні тенденційні напрями оптимізації змісту музичної освіти:

- орієнтація особистості на збереження та відтворення духовного потенціалу нації;

- посилення гуманістичної функції освітнього процесу;

- розвиток мистецької компетентності на основі включення особистості в соціокультурну діяльність.

У музичній освіті *пріоритетними тенденціями розвитку* є:

- гуманізація (полягає в утвердженні людини як найвищої цінності, тобто особистісно орієнтоване навчання стверджує створення нового зразка музичної освіти, орієнтованої на особистість студента);

- фундаменталізація (як пріоритет галузей і методів пізнання; забезпечує багатопрофільність, вихід у суміжні сфери, сприйнятливість до інновацій, здатність до продуктивної переробки інформації і творчого пошуку);

- гуманітаризація (покликана формувати духовність особистості, планетарне мислення, художню картину світу; самовизначення особистості в музичній культурі є стрижневою лінією гуманітаризації);

— національна спрямованість (полягає в органічному поєднанні музичної освіти з історією і традиціями українського народу, у збереженні й збагаченні національних цінностей);

— перехід від інформативних форм до активних методів музичного навчання (передбачає використання наукового пошуку, проблемного підходу, мультимедійних технологій, інноваційних моделей, які активізують інтелектуальну діяльність);

— створення умов для творчої самореалізації студентів (передбачає самоактуалізацію творчого підходу, дає змогу особистості пережити радість творчого досягнення);

— безперервність музичної освіти (дає змогу постійно поглиблювати підготовку, досягати цілісності й послідовності в музичному навчанні та вихованні);

— органічне поєднання музичного навчання, виховання і розвитку (сприяє формуванню цілісної, гармонійно розвинутої особистості);

— відкритість системи музичної освіти.

Сучасні тенденції розвитку вітчизняної мистецької освіти (музично-педагогічної):

1) усвідомлення того, що основою розвитку суспільства та його економічного добробуту є освіта;

2) оптимізація навчальної діяльності студентів усіх рівнів мистецьких закладів освіти;

3) впровадження диференційованого підходу в навчанні;

4) пошук нових подвійних спеціальностей, які формують фахівця нового покоління й дають змогу зайняти пристойне місце в освітньому соціумі;

5) впровадження в освітнє середовище сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання;

6) доцільність планування підготовки вчителів музичного мистецтва в кожному окремому регіоні;

7) впровадження комерційного навчання, що спричинило певні складнощі щодо набору студентів у мистецькі навчальні заклади.

Результати аналізу стану та розвитку галузі освіти свідчать про наявність актуальних тенденцій, характерних для світового рівня освітньої галузі, та їхніх специфічних національних особливостей в Україні.

Так, основною світовою тенденцією є *зміна концептуальних підходів щодо місця освіти* у структурі національної економіки та переосмислення її ролі у забезпеченні економічного розвитку. Людина визнається найвищою соціальною цінністю, що вимагає створення нового зразка її освіти. Освіта перестає бути видом невиробничого споживання, а стає «інвестицією в людський капітал», що дає економічні (збільшення ВВП) та соціальні (зниження безробіття, бідності, злочинності тощо) вигоди. Отже, в кінцевому підсумку зростання освітнього рівня стимулює економічне ріст, а розвиток освіти визнаний основою суспільного прогресу. В Україні, як і в промислово розвинених країнах, цьому питанню значною мірою приділяється увага на загальнодержавному та регіональних рівнях.

У сучасному світі відбувається зміна змісту освіти та підходів до навчального процесу (зокрема, впровадження інноваційних підходів у навчання). Освіта перестає трактуватися як досягнення певного рівня знань, а розглядається з позицій «неперервності протягом життя», що має на меті розвиток особистості, формування її духовності й культури, планетарного мислення. Замість традиційно-класичного підходу — рутинного засвоєння значних обсягів тематичної інформації, сучасна музична освіта застосовує компетентнісний підхід, заснований на оволодінні засобами безперервного самостійного здобуття нових знань, що розвиває здібності та вміння адаптуватися до складних, швидкоплинних і непередбачених ситуацій. У навчальному процесі більше уваги приділяється самостійній роботі, рівноправним відносинам між педагогом і студентом. На жаль, такі процеси відбуваються в Україні досить повільно. Зокрема, у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») наголошено на наявності

проблем оновлення змісту освіти й впровадження інноваційних технологій навчального процесу.

У переважній більшості розвинених країн відзначається постійне, швидке й значне зростання освітніх бюджетів (збільшення фінансування освітньої галузі) як з боку держави, так і приватного сектора. Підтримка розвитку музичної освіти є пріоритетом державної політики та інвестиційно-привабливим об'єктом для приватних інвесторів практично всіх індустріально розвинених держав світу. Тож у тих країнах чи сегментах освіти, де державне фінансування все ж скорочується, відбувається компенсація за рахунок приватного інвестування. Щодо вітчизняної освітньої системи, то спостерігаємо зростання фінансування за періоди 2000–2013 рр. та 2015–2024 рр. на всіх рівнях.

Однією з глобальних тенденцій є кризові явища, характерні для світової системи освіти, що насамперед зумовлено переходом суспільства з індустріального до постіндустріального. Слід зазначити, що освітянська криза у нашій державі була спричинена не тільки глобальними, а й національними факторами.

Глобалізація та інтернаціоналізація освіти — загальновизнані світові тенденції, що передбачають:

— активізацію міжнародного (міждержавного, міжрегіонального) обміну, взаємодії та співпраці між суб'єктами освітньої галузі, створення єдиного (зокрема, європейського) освітнього простору, що дає змогу взаємозбагачення національних освітніх систем;

— інтернаціоналізацію змісту музичної освіти, що розвиває планетарне мислення і свідомість, організацію процесу навчання відповідно до сучасних освітніх стандартів, нових інформаційних та навчальних технологій.

Наслідком цих змін для України є уніфікація освіти, наприклад вищої, через Болонський процес. Однак, попри глобалізацію, вона зберігає національну спрямованість, поєднання з історією і народними традиціями.

Зростання кількості осіб, які здобувають освіту, спостерігається у більшості країн світу, що прогнозується й у подальшому. Така тенденція викликає феномен «надлишкової освіти» (overeducation), що притаманна більшості розвинених індустріальних держав. Унаслідок цього виникає ситуація, коли працівники з високою кваліфікаційною підготовкою займаються діяльністю, яка не відповідає їхньому фаховому рівню. Наявність феномену свідчить про низьку якість освіти, не раціональне використання інтелектуального капіталу та велику частку осіб, що працюють не за спеціальністю.

Незважаючи на прискорений розвиток приватного сектора освіти, остання залишається сферою, де за обсягом впливу переважає державний сектор, на який визначальний вплив здійснюють національні традиції, державна й регіональна політика. Отже, конкурентні рейтинги навчальних закладів різних країн поки що мають доволі умовний характер та проблеми з порівнянням й відповідністю.

В Україні відкриття приватних навчальних закладів дає змогу певним чином розширити доступ громадян до освіти, але основою вітчизняної освітньої системи все ж залишаються державні та муніципальні заклади, які обмежені в можливостях залучати приватні інвестиції та найчастіше програють у конкурентній боротьбі приватним установам.

Освіта розглядається як сфера економічної діяльності, яка у своєму розвитку підпорядкована законам ринкових відносин. Це зумовлює наявність неухильно зростаючого попиту, пропозицій на ринку освітніх послуг та конкуренції навчальних закладів, що вимагає підвищення рівня їхньої конкурентоспроможності. Серед причин високих темпів зростання параметрів глобальної системи освіти фахівці називають збільшення кількості дорослих, що здобувають додаткову освіту.

Так, вступ України до Світової організації торгівлі (2008) означає прийняття її угод та домовленостей, у тому числі Генеральної угоди про торгівлю послугами, яка передбачає від-

криття внутрішніх ринків загальноосвітніх послуг для міжнародної конкуренції. Але зростання обсягів наданих освітніх послуг не завжди супроводжується зростанням їхньої якості (що характерно й для вітчизняної освітньої галузі), а вимоги до знань абітурієнтів, учнів і студентів стають другорядними порівняно з фінансовими потребами навчальних закладів.

Комерціалізація освіти як світова тенденція характеризується зменшенням частки осіб, які навчаються за рахунок бюджетних коштів, збільшенням кількості платних освітніх послуг, що в умовах зростаючої соціально-економічної диференціації суспільства не є позитивною тенденцією. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») теж відмічає надмірну комерціалізацію освіти (особливо вищої), невідповідність рівня вартості освітніх послуг (а в деяких випадках його необґрунтоване завищення) якості їх надання.

Зростання наукоємності освіти та інтеграція «освіти — науки — виробництва» є загальновизнаними позитивними тенденціями, які зумовлюють появу нових галузей знань (спеціальностей, навчальних дисциплін), їх інтеграцію і міждисциплінарність. Проте в Україні цей процес не характеризується активністю. Крім того, відзначено й інші проблеми, а саме: втрачено зв'язок наукової та педагогічної діяльності, науково-дослідних традицій, відповідної наукової бази.

Світова освітня система змінюється структурно на користь вищих рівнів — це є соціальним явищем, притаманним усім розвиненим країнам, що породжує феномен «масовізації вищої освіти». Частка осіб з вищою освітою значно перевищує частку інших освітніх рівнів (незалежно від показника ВВП на душу населення). При цьому вища освіта стає не просто засобом підготовки фахівців, що гарантує більшу конкурентоспроможність на ринку праці й зростання доходів, а обов'язковим етапом розвитку особистості, показником інтелектуального рівня, соціальним статусом, запорукою збереження і зміцнення здоров'я, свободи життєвого вибору та не-

обхідною умовою працевлаштування. В Україні теж відчутні негативні наслідки такої тенденції: знецінення здобутих кваліфікацій та падіння якості наданих освітніх послуг.

Прискорення процесу «застарівання» знань через пришвидшення оновлення технологій і техніки під впливом науково-технічного прогресу зумовлює необхідність впровадження системи «безперервної освіти впродовж життя». Крім того, така тенденція спричиняє «інфляцію» професійних, а отже й освітніх стандартів, відмову від вузької професійної спеціалізації освіти, зміни співвідношення загальноосвітніх та вузькоспеціалізованих предметів, розширення набору інноваційних методів навчання та програм практичної підготовки фахівців.

Безперервне навчання й в Україні визначено одним із пріоритетів загальнодержавної політики, що відповідає світовим тенденціям.

Іншими актуальними напрямками розвитку світової та національної освітньої галузі є: збільшення термінів навчання й підготовки кваліфікованих фахівців; впровадження нових телекомунікаційних моделей освіти; розширення академічних свобод, демократизація освіти, її гуманізація та гуманітаризація; підвищення транскордонної освітньої мобільності; зростання індивідуалізації освітніх маршрутів (начальних траєкторій), внутрішньої освітньої мобільності; розширення впливу громадської думки на прийняття управлінських рішень в освітній галузі тощо.

Всю сукупність проблем доцільно згрупувати за певними функціональними підсистемами музичної освіти, зокрема:

- забезпеченість абітурієнтами, доступність;
- забезпеченість робочими місцями (для професійно-технічної та вищої освіти);
- результативність та ефективність освіти;
- якість освіти;
- законодавчо-нормативне, методичне, наукове, кадрове, фінансово-економічне, матеріально-технічне, соціально-пси-

хологічне, організаційне, інформаційне та інноваційне забезпечення навчального процесу.

Виявлені проблеми та їхні причини зумовлюють подальший розрив вітчизняної освіти з передовими світовими системами, незадовільний потенціал її розвитку, низьку здатність до самооновлення та саморегулювання, відсутність сприятливих умов для прискороного інноваційного розвитку.

Таким чином, виявлені вищезазначені тенденції формують хід навчально-освітніх процесів у майбутньому, що дає змогу розглядати перспективи галузі музичної освіти й прогнозувати зміну якісних її показників. Отже, існуюча сфера музичної освіти України має значні потужності й науковий потенціал, що при вирішенні виявлених проблем можуть забезпечити прискорений інноваційний розвиток цієї галузі. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є робота та впровадження комплексної багатоваріантної інвестиційної політики, що з урахування сучасних світових тенденцій забезпечить інноваційний розвиток на різних рівнях освітньої системи України.

Педагогічні умови оптимізації змісту музичної освіти: орієнтація особистості на збереження та відтворення духовного потенціалу нації; посилення гуманістичної функції освітнього процесу; розвиток мистецької компетентності на основі включення особистості в соціокультурну діяльність.

Сучасні тенденції розвитку вітчизняної музично-педагогічної освіти (за В.Ф. Черкасовим): 1) усвідомлення того, що основою розвитку суспільства та його економічного добробуту є освіта; 2) впровадження диференційованого підходу в навчанні; 3) впровадження в освітнє середовище сучасних інформаційно-комунікативних технологій навчання; 4) доцільність планування підготовки вчителів музичного мистецтва в кожному окремому регіоні.

Сучасні дослідники актуальних проблем музичної освіти та музичної педагогіки характеризують міждисциплінар-

ну дію таких функцій музичної освіти: мотиваційно-виховна, культурологічна, пізнавальна, творчо-спонукальна, мотиваційно-пізнавальна, інтерпретація художніх образів, безпосередня участь у художньо-творчій діяльності, комунікативна, гедоністична й релаксаційна.

Педагогічні умови оптимізації змісту музичної освіти:

- орієнтація особистості на збереження та відтворення духовного потенціалу нації;
- посилення гуманістичної функції освітнього процесу;
- розвиток мистецької компетентності на основі включення особистості в соціокультурну діяльність.

У музичній освіті пріоритетними тенденціями розвитку є: гуманізація; фундаменталізація, гуманітаризація, національна спрямованість, перехід від інформативних форм до активних методів музичного навчання; створення умов для творчої самореалізації студентів; безперервність музичної освіти; поєднання музичного навчання і розвитку; відкритість системи музичної освіти.

Сучасні тенденції розвитку музичної освіти України: усвідомлення того, що основою розвитку суспільства та його економічного добробуту є освіта; оптимізація навчальної діяльності студентів усіх рівнів мистецьких навчальних закладів; упровадження диференційованого підходу в навчанні; пошук нових напрямів; упровадження в освітнє середовище сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання.

Серед глобалізаційних чинників музичної освіти є загальноновизнані світові тенденції, що передбачають: 1) активізацію міжнародного (міждержавного, міжрегіонального) обміну; 2) інтернаціоналізацію змісту музичної освіти. Наслідком цих змін для України є уніфікація освіти, наприклад через Болонський процес. Також до цих тенденцій належать такі:

- зростання наукоємності освіти та інтеграція «освіти — науки — виробництва»;

— зміна світової освітньої системи на користь всіх рівнів.
Всю сукупність проблем доцільно згрупувати за певними функціональними підсистемами галузі музичної освіти.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Схарактеризувати функції музичної освіти та їхні відмінності.
2. Означити роль саморозвитку в становленні творчої особистості, активізації індивідуально-стильового способу її життєдіяльності.
3. Визначити культурологічні засади розвитку духовності, проблеми актуалізації художнього досвіду як чинника становлення особистості.
4. Окреслити роль системного підходу у важливих функціях навчально-художньої діяльності.
5. Яка роль мотиваційно-орієнтаційного впливу мистецького навчання щодо формування особистості?
6. Що є визначальним у питанні самовизначення, формування життєвої позиції, світогляду, усвідомленого ставлення особистості до себе та світу?
7. Окреслити роль аксіологічної функції в оцінці впливу на особистість у контексті визначення ідеалів тощо.
8. Позначити роль педагогічного забезпечення мистецької освіти як засобу людинотворення, де особливе місце посідає культурологічна функція.
9. Зазначити роль інтегративного характеру художнього виховання та забезпечення цілісності художнього світобачення студентів.
10. Яка роль профільного мистецького навчання та перспективи його розвитку?

Список рекомендованих джерел

1. Гриневич Л. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки / Л. Гриневич // Український педагогічний журнал. — 2022. — № 4. — С. 98–111.
2. Зязюн І.А. Філософія ціннісних відношень / І.А. Зязюн // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис. — 2013. — № 3 (50). —

- Додаток 1. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. — Т. 1. — С. 22–26.
3. Козир А.В. Акмеологічні основи підготовки викладачів мистецьких дисциплін / А.В. Козир // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукраїнського відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 84–86.
 4. Костриця Н.М. Концептуальні підходи до з'ясування сутності поняття «культура» / Н.М. Костриця // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. — Рівне, 2010. — 278 с.
 5. Кремень В.Г. Людиноцентризм в освіті: сучасний напрям розвитку духовності нації / В.Г. Кремень // Педагогіка і психологія. — 2006. — № 2. — С. 17–30.
 6. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / за ред. В.І. Лозової. — Харків : ОВС, 2006. — 496 с.
 7. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія / Михайличенко О.В. — Суми : Наука, 2004. — 211 с.
 8. Освітні технології : [навч.-метод. посіб.] / О.М. Пехота, А.З. Кітенко, О.М. Любарська та ін.; за заг. ред. О.М. Пехоти. — Київ : А.С.К., 2002. — 255 с.
 9. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : КНУКІМ, 2006. — 188 с.
 10. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. — 248 с.
 11. Олексюк О.М. Музично-педагогічний процес у вищій школі : посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — Київ : Знання України, 2009. — 123 с.
 12. Олексюк О.М. Динаміка типів наукової раціональності в розвитку мистецької педагогіки / О.М. Олексюк // Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі: науковий журнал / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; редкол.: Олексюк О.М. (наук. ред.), Хоружа Л.Л. (заст. наук. ред.), Бондаренко Л.А. (відп. секр.). — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 1. — С. 3–8.
 13. Проблеми мистецької освіти: Типологічні критерії та науково-методична розробка / Ін-т культурології Академії мистецтв України; автор. кол.: О.І. Безгін (кер. автор. колективу), Г.Є. Бернадська, І.С. Кочарян, О.І. Дацко, О.Б. Успенська. — Київ : СПД Голосуй, 2008. — 400 с.

НАУКОВІ ШКОЛИ В МУЗИЧНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Формування і діяльність наукових шкіл у системі університетської освіти України здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Статуту Університету Грінченка та інших нормативно-правових актів. Положення про наукові школи Київського університету імені Бориса Грінченка регламентує порядок створення та діяльність наукових шкіл в Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка.

Вважається, що наукова школа — це колектив науковців різної кваліфікації та вікових груп (докторів наук, докторів філософії (кандидатів наук), молодих вчених без ступеня, докторантів, аспірантів, студентів), які здійснюють фундаментальні чи прикладні наукові дослідження з профільного напрямку й здобувають важливі наукові результати, які є визначними в Україні та за її межами.

Ознаками наукової школи є: сформований науковий колектив, який здійснює науково-дослідну діяльність у межах наукового напрямку; підготовка науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; наукова значущість та практична цінність результатів дослідження; міжнародна співпраця щодо визнання досягнень наукової школи в Україні й за її межами. Метою наукової школи є розвиток наукового потенціалу в межах напрямку дослідження задля визнання та популяризації результатів наукових досліджень в Україні й за кордоном. До основних принципів діяльності наукової школи належать: актуальність, науковість, інноваційність, системність, цілісність, відкритість, зв'язок з практикою. Серед основних завдань: збереження традицій і цінностей наукової школи;

розвиток дослідницької культури; продукування нових наукових знань; популяризація здобутих результатів дослідження; інтеграція доробків наукової школи в освітній процес; залучення до наукової діяльності студентів, аспірантів, докторантів.

Важливими показниками наукової школи є її основні здобутки, а саме: результати фундаментальних та прикладних досліджень у профільному науковому напрямі; результати наукових досліджень у рамках національних та міжнародних грантових програм; підготовка кадрів вищої кваліфікації — докторів наук та докторів філософії (кандидатів наук); наукові публікації в авторитетних наукових виданнях, зокрема таких, що входять до наукометричних баз даних Scopus та Web of Science, монографії; високі індекси цитувань представників наукової школи (індекс Гірша, h-index в Google Scholar, Research Gate Score); державні нагороди, почесні звання, премії, стипендії, присуджені представникам наукової школи; наукові періодичні видання з визначеного напрямку, засновані представниками наукової школи; членство представників наукової школи у редакційних колегіях провідних наукових видань; патенти, авторські свідоцтва; членство представників наукової школи у спеціалізованих вчених радах; міжнародні та всеукраїнські наукові конференції з профільного напрямку школи; доповіді на конференціях, симпозіумах, семінарах різного рівня; укладені договори про наукове співробітництво з провідними вітчизняними й зарубіжними закладами вищої освіти, науковими установами, підприємствами, організаціями тощо. Водночас керівник наукової школи відповідає за систематичне висвітлення здобутків наукової школи на сайті Університету Грінченка.

Важливими є кваліфікаційні ознаки, права та обов'язки представників наукової школи, адже остання формується на основі авторської дослідницької програми, яка є результатом наукової діяльності її засновника (керівника). До скла-

ду наукової школи можуть входити як працівники, що працюють за основним місцем роботи, та здобувачі вищої освіти Університету Грінченка, так і представники інших закладів освіти, наукових установ тощо. Наукові школи Київського столичного університету ім. Б. Грінченка зобов'язані здійснювати науково-дослідну, науково-освітню, грантову діяльність відповідно до чинного законодавства України, Статуту й Стратегії (Програми) розвитку Університету Грінченка та інших нормативно-правових актів.

Провідною ідеєю у розумінні сутності поняття «наукова педагогічна школа» є думка А. Бойко, де автор наголошує на її історичній зумовленості, що виступає фактором наступності. Наукова школа є навчальною взаємодією. На думку А. Бойко, вона багаторівнева за складом — до неї входять молоді науковці. Основними функціями наукової школи в закладі вищої педагогічної освіти є: керівництво дисертаційними дослідженнями, підготовка науково-педагогічних кадрів, розроблення і виконання наукових тем проєктів та програм, здійснення особистісно орієнтованої загально-педагогічної підготовки обдарованої студентської молоді.

Специфіка наукової педагогічної школи полягає в тому, що вона має практичну експериментальну базу й об'єднує за двома напрями діяльності — науковим творчим колективом і науковою проблемою. Зупинимося детальніше на науковій проблематиці педагогічної школи в мистецькій освіті.

Професійна музична освіта стала одним із найбільш пріоритетних напрямів стратегії духовного розвитку майбутніх фахівців. Історично так склалося, що реакція на музичне мистецтво є свідченням того, наскільки індивід вписується в соціальний інститут особистості. Зникнення аристократизму із сфери громадського й приватного спілкування, масова комерціалізація інтересів митців та публіки свідчать про необхідність постійного розширення горизонтів осягнення і творення високих взірців художньої культури. Кожна з її сфер — культурологічна,

освітологічна, аксіологічна, герменевтична, синергетична — вимагає ґрунтовного наукового осмислення.

У Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка функціонує і розвивається наукова школа, серед основних напрямів досліджень якої такі:

— теоретико-методологічні засади неперервної мистецької освіти;

— професійна підготовка майбутнього фахівця (вчителя) музики в мистецьких освітніх закладах;

— сучасні інформаційні технології у компетентнісно-орієнтованій мистецькій освіті;

— трансформаційні процеси сучасної музичної культури й освіти;

— становлення масової музичної культури в Україні.

Таке розмаїття тематики досліджень спрямоване на розв'язання кардинальної наукової проблеми в українській музичній культурі та освіті — реалізація духовного потенціалу музичного мистецтва в постнекласичному освітньому просторі.

У концепції Є. Бережної справедливо наголошується на тому, що сучасна наука, визначена постнекласичним типом наукової раціональності, дедалі більше зосереджує увагу на вивченні унікальних систем, у які включена сама людина. Подальший розвиток науки, у тому числі й педагогічної, посилює ці процеси, на що вказують дослідники багатьох наукових галузей і передусім філософи, соціологи, психологи та ін. Щодо педагогіки, то тут у середовищі вчених проявляється протидія, прагнення повернутися до класичного типу раціональності. Частково це зрозуміло, оскільки зміни у свідомості відбуваються повільно. Крім того, не можна не визнати, що деякі підстави для збереження раніше розробленого все ж існують.

Перехід до сучасного постнекласичного типу наукової раціональності враховує порівняння знань та операцій діяльності з ціннісно-цільовими структурами. Становлення постнекласичної науки не знищує всіх уявлень та пізнавальних

настанов класичного й неklasичного дослідження. Вони можуть бути використані в деяких пізнавальних ситуаціях, хоча і не є визначальними для сучасної науки. Ця обставина, однак, не має заважати становленню та розвитку нових підходів.

О. Бережнова здійснила короткий огляд системоутворювальних цінностей, які можуть стати основою подальшого дослідження в контексті сучасних спрямувань наукового пізнання в галузі освіти: гуманізм, гуманітарна культура, норми та ідеали пізнання, цінності наукового товариства, цінності вченого, свобода.

Ґрунтуючись на вищезазначених положеннях, схарактеризуємо цінності наукового співтовариства як основи діяльності наукової педагогічної школи.

Гуманізм. Визначаючи гуманістичну парадигму педагогічної освіти як основу формування стратегії професійної підготовки вчителя, сучасні вчені (В. Кремень, В. Луговий, О. Савченко та ін.) розглядають освіту як загальнолюдську цінність. На думку науковців, освіта — це гуманітарний процес, сутність якого проявляється в педагогічній підтримці, духовності людини на всіх етапах її становлення, уведення її в простір культури, надання допомоги в осмисленому виборі цінностей і побудові моделей власної поведінки. Духовно-моральний розвиток — це становлення ціннісно-сміслової сфери свідомості індивіда. Цей розвиток передбачає внутрішні зміни в особистості, а саме щодо її цінностей, потреб, мотивів, інтересів, настанов, позицій, смислів. Формується позитивна «Я — концепція», встановлюються інтегративні зв'язки між основними особистісними сферами: ціннісно-мотиваційною, емоційно-вольовою та діяльнісно-поведінковою. У результаті цього індивід набуває цілісності, здатності до усвідомленого вибору, стає самостійним і стійким до негативних впливів. Наукова педагогічна школа з проблем духовності особистості в системі неперервної мистецької освіти (Київський столичний університет імені Бориса Ґрінченка) вибрала при-

оритетом визначення духовності як сутнісної якості людини та її прилучення до духовного універсуму культури.

Норми та ідеали пізнання. Існує думка, згідно з якою ціннісний вимір нормативного аспекту людського буття визначає духовний феномен нормотворчості. При цьому вирішення проблеми нормотворчості можливе лише через аналіз ціннісно-нормативної сфери, у якій співіснують два типи цінностей — вищі й інструментальні, або смисложиттєві й власне регулятивні (норми, цілі, способи діяльності).

Вищі духовні цінності — Істина, Добро, Краса — є інтегральними регуляторами, що існують на рівні фундаментального вибору. Вони, як і символ, являють собою впорядкований феномен духовної сфери, що має форму загального принципу смислового конструювання. Зумовлюючи фундаментальний вибір, вищі духовні цінності є вершиною ієрархічної піраміди ціннісно-нормативної сфери особистості, визначаючи своє буття лише в особистісному переживанні значущості. Вони залучають людину до того, що вивищує її, виходячи за межі буття. Щодо цього, вищі духовні цінності вносять принципово неінструментальний, засадничо трансцендентний характер, за концепцією провідного філософа ХХ ст., представника французької гілки герменевтики Поля Рікера (*англ.* Paul Ricoeur). Поділяючи думку вчених щодо диференціації цінностей у контексті нормотворчості, акцентуємо увагу на тому, що основним механізмом регулювання цього процесу є суперечності між вищими та інструментальними цінностями. Норма як феномен духовної сфери володіє можливістю автономного існування, але значущості їй надає вища цінність. Натомість остання може реалізуватись лише через норму, яка визначає і водночас обмежує цю цінність.

У галузі музичного мистецтва, яка є пріоритетною сферою нормотворчості, всі типи цінностей утворюють живий органічний синтез. При цьому слід зазначити, що предметом освоєння в будь-якому виді мистецтва є духовно-ціннісні відносини між людиною (суспільством) та дійсністю, але вже в новій,

естетично перетвореній формі. Нормативність духовно-ціннісного контексту музики автор зв'язує з предметним ціннісно-смісловим планом культурної картини світу. Отже, музична інтонація є духовно-ціннісною за своїми культурними витоками і сутністю; вона — нормативно-регулятивна, оскільки завдяки її духовному впливу здійснюється рух образу до ціннісної осмисленості світу.

Загальновизнаною і стандартизованою нормою наукової діяльності педагогічної школи є парадигма. Між ціннісно-світоглядними настановами парадигми й способами розв'язання наукових завдань існують перешкоди через парадигмальний підхід. На відміну від останніх (гносеологічного та онтологічного), практико-орієнтовані підходи посилюють аксіологічний, діяльнісний та особистісний потенціали сучасної освіти.

Орієнтація на описану вище ціннісну парадигму відповідає ціннісно-смісловому призначенню процесу формування духовного потенціалу майбутнього фахівця. Вона дає змогу останньому через діалог зі свідомістю і душею іншого піднятися на духовно-світоглядну висоту. До речі, у Томаса Куна парадигма означає всю сукупність переконань, цінностей, технічних засобів, характерних для того чи іншого співтовариства. Оскільки наукова парадигма регулює не тільки дослідну, а й інноваційну педагогічну діяльність, ми вважаємо, що це поняття може належати і теорії, і практиці, залишаючись при цьому парадигмою науки, а не освіти. Механізмом, який узгоджує ціннісно-світоглядні установки парадигми й методологію, що застосовується в процесі дослідження, є парадигмальний підхід. Сенс його полягає в здатності вчених розуміти і точно інтерпретувати зразки розв'язання дослідницьких та освітніх завдань, які задаються тією чи іншою парадигмою. Це вміння забезпечує якість наукової та практичної діяльності в рамках конкретної парадигми. Вихід за її межі, які встановлені ціннісно-світоглядними регулятивами, призводить до деформації сенсу і позбавляє результати дослідження ефек-

тивності. Значення парадигмального підходу полягає в науково обґрунтованому виборі засобів і методів, що відповідають конкретно поставленим цілям.

Таким чином, ефективність наукових досліджень значно зростає, якщо науковий потенціал не розпорошується, а концентрується на розв'язанні ключових проблем у межах однієї наукової школи. Остання має не тільки зберігати традиції свого засновника, а й бути осередком інтенсивної концентрації творчої енергії у процесі наукового пошуку, джерелом нових поглядів у науці. Розвиток наукових шкіл посилить роль науки як органічного складника освіти, сприятиме зростанню освітнього потенціалу суспільства.

Ціннісна взаємодія. У методологічному сенсі дослідницький діалог є своєрідною формою позиціонування автором-дослідником освіти себе в навколишньому світі. Ця думка може бути розкрита за допомогою таких тез: важливою функцією пошуково-дослідницького діалогу є рефлексія учасниками результатів власних досліджень, а також обґрунтування своїх висновків та методів їх отримання. Така рефлексія може мати широкий спектр наслідків: і перегляд одним із учасників своїх позицій та переконань — аж до повної відмови від них, і, навпаки, більш сильна (ніж до дискусії) готовність їх обстоювати, а також різні проміжні варіанти, пов'язані з уточненням окремих компонентів власних педагогічних поглядів та уявлень, зміщенням тим чи тим чином акцентів і оцінок за значущістю.

Найважливішою ознакою наукової школи є наявність фундаментальної ідеї, концепції, приналежність якої лідеру цієї школи та його послідовникам абсолютно очевидна для науково-педагогічної спільноти. Провідними науково-педагогічними школами України в галузі мистецької освіти другої половини ХХ — початку ХХІ ст. є такі:

- Оксани Петрівни Рудницької (проблеми філософії мистецької освіти, орієнтація на процеси реалізації світоглядного потенціалу мистецтва в освітньому просторі);

- Лариси Григорівни Коваль (проблеми духовного розвитку особистості у галузі загальної та професійної мистецької освіти);
- Галини Микитівни Падалки (специфічні закономірності теорії та методики музичного навчання, обґрунтування шляхів формування знань, вмінь, навичок, досвіду в різних видах музичної діяльності учнів; розробка методичних систем фахової підготовки майбутніх учителів музики);
- Олександра Яковича Ростовського (впровадження в навчальний процес ефективних технологій шкільної музичної та музично-педагогічної освіти, принципу гуманізації навчальної взаємодії, методів художньо-педагогічного спілкування, виконавської активності).

Представлені школи не охоплюють усього розмаїття наукових співтовариств, які формуються і розвиваються у мистецьких закладах освіти. Здійснений аналіз дав змогу характеризувати феномен наукової школи як втілення стійких комунікативних спільнот, розглянути інваріантні особливості різних науково-педагогічних шкіл за ознаками спільної діяльності, цільових настанов, наявності лідера та здобуття широкого публічного визнання.

Таким чином, науково-педагогічні школи розглядаються сучасними вченими як явище освітнє, просвітницьке, виховне, фундаментальне, глобальне, як історико-культурна й духовна спадщина. Науково-педагогічна школа як історико-культурний і соціально-педагогічний феномен покликана розв'язувати комплекс завдань наукової діяльності з удосконалення системи освіти; забезпечувати професійний розвиток нового покоління науково-педагогічних кадрів — носіїв загальної та професійної культури. Сенс, мета, кінцевий результат науково-педагогічної школи — особистість, яка виявляє готовність разом із здобуттям нових знань брати участь у формуванні науково-педагогічної культури в наступних поколіннях системи освіти. Науково-педагогічна школа — це культурно-освітнє середови-

ще, осередок феноменів культури (інтелектуальна праця, ритуал, обряд, творчість, наука, спілкування, ставлення) системи неперервної освіти, сутністю якої є соціальна ситуація розвитку вченого — майбутнього викладача.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Визначити критерії формотворення та ознаки наукових шкіл у музичній освіті України.
2. Окреслити роль наукового керівника та наукового колективу в якісному виконанні науково-дослідної роботи й мистецького проекту.
3. Означити мету наукової школи з урахуванням розвитку наукового потенціалу та результатів наукових досліджень.
4. Назвати основні принципи діяльності наукової школи.
5. Схарактеризувати основні завдання наукової школи та їхнє значення у збереженні відповідних традицій і цінностей.
6. Виділити роль та етапи розвитку дослідницької культури; продукування нових наукових знань у системі мистецької освіти.
7. Схарактеризувати шляхи популяризації отриманих результатів дослідження.
8. Визначити інтеграцію доробків наукової школи в освітній процес.
9. Означити важливі показники наукової школи, її основні здобутки та результати фундаментальних і прикладних досліджень.
10. За якими критеріями визначаються важливі кваліфікаційні ознаки, права та обов'язки представників наукової школи?

Список рекомендованих джерел

1. Зязюн І.А. Філософія ціннісних відношень / Зязюн І.А. // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис. — 2013. — № 3 (50). — Додаток 1. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. — Т. 1. — С. 22–26.
2. Козир А.В. Акмеологічні основи підготовки викладачів мистецьких дисциплін / А.В. Козир // Проблеми удосконалення професійної під-

- готовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 84–86.
3. Костриця Н.М. Концептуальні підходи до з'ясування сутності поняття «культура» / Н.М. Костриця // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. — Рівне, 2010. — 278 с.
 4. Кремень В.Г. Людиноцентризм в освіті: сучасний напрям розвитку духовності нації / В.Г. Кремень // Педагогіка і психологія. — 2006. — № 2. — С. 17–30.
 5. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / за ред. В.І. Лозової. — Харків : ОВС, 2006. — 496 с.
 6. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія / О.В. Михайличенко. — Суми : Наука, 2004. — 211 с.
 7. Освітні технології : [навч.-метод. Посіб.] / О.М. Пехота, А.З. Кітенко, О.М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О.М. Пехоти. — Київ : А.С.К., 2002. — 255 с.
 8. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : КНУКІМ, 2006. — 188 с.
 9. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : Київ. ун-т імені Б. Грінченка, 2013. — 248 с.
 10. Олексюк О.М. Музично-педагогічний процес у вищій школі : посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — Київ : Знання України, 2009. — 123 с.
 11. Олексюк О.М. Динаміка типів наукової раціональності в розвитку мистецької педагогіки / О.М. Олексюк // Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі: науковий журнал / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; редкол.: Олексюк О.М. (наук. ред.), Хоружа Л.Л. (заст. наук. ред.), Бондаренко Л.А. (відп. секр.). — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 1. — С. 3–8.
 12. Проблеми мистецької освіти: Типологічні критерії та науково-методична розробка / Ін-т культурології Академії мистецтв України ; автор. кол.: О.І. Безгін (кер. автор. колективу), Г.Є. Бернадська, І.С. Кочарян, О.І. Дацко, О.Б. Успенська. — Київ : СПД Голосуй, 2008. — 400 с.

МУЗИЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

На початку ХХІ ст. особливо важливими постають інноваційні процеси в різновекторних сферах геополітичного, соціально-економічного, культурного й громадського життя українського суспільства. Ці чинники віддзеркалилися новаторськими змінами в системі музичної освіти України, яка виконує поліфункцію щодо творення, збереження, передачі інтелектуальної інформації та її засвоєння у формі знань, формування вмій і навичок, а також професійної підготовки фахівців у галузі музичної освіти та виконавства. Всі ці процеси супроводжуються демократичними тенденціями і напрямками в розвитку музичної освіти України, які об'єктивно стимулюють якісні зміни у структурі, змісті й формах організації музично-педагогічної галузі, та відповідно наукових досліджень. Таким чином зберігаються традиції музично-педагогічної думки, її характерні властивості, що свідчить про активний рух до європейського освітнього часопростору, де національна українська культура, освіта й наука займають пріоритетне місце.

На межі ХХ–ХХІ ст. українські науковці й педагоги висвітлили процес інтеграції музичної освіти України у європейський освітній простір, а головне — роль національної освіти в розвитку міжнародного партнерства з іншими державами. Тому актуалізація і значення Болонського процесу як чинника інтеграції, гуманізації та демократизації вищої освіти країн Європи постає у цей період особливо вагомим. Також нового змісту набувають основні підходи та етапи, засади й принципи формування зони (секторів) європейської вищої освіти. Водночас по-новому проявлено шляхи й засоби адаптації європейської освіти в системі освіти України на сучасному етапі.

пі. Особливо це стосується впровадження кредитно-модульної системи організації освітнього процесу в систему музичної освіти України.

Всі вищезазначені факти пов'язані з модернізацією мистецької освіти в контексті сучасних європейських вимог і стандартів. Вітчизняними науковцями, педагогами і митцями було обґрунтовано теоретико-методологічні засади загальної мистецької та музично-педагогічної освіти, дидактичні принципи музично-педагогічного навчання і форми організації цього безперервного процесу. Всі етапи останнього (курси, рік навчання) узгоджено з вимогами до здобуття освітньо-кваліфікаційних рівнів й укладення навчальних програм з музично-теоретичних і фахових дисциплін, підручників та навчально-методичних посібників з теорії, історії і методики викладання мистецьких дисциплін.

Сучасний розвиток музичної освіти України органічно й активно долучається до провідних тенденцій розвитку, стандартів та вимог музично-педагогічної освіти європейського простору. Створення у 80-х роках ХХ ст. міждержавного співтовариства — Європейського Союзу, дало змогу інтеграції в геополітичній, економічній, соціальній, технічній, екологічній, інформаційній, культурній та освітній сферах. Інтеграція як одна із провідних тенденцій світового цивілізаційного співтовариства і розвитку об'єктивно прискорюється науково-технічним прогресом, інформаційним обміном, усвідомленням необхідності спільного вирішення мегаглобальних проблем сучасності на планетарному рівні. Водночас інтеграцію науковці, педагоги й митці розглядають як процес відновлення, відродження, реставрації, реконструкції будь-якого цивілізаційного розвитку.

До основних категорій інтеграції музичної освіти України належать такі: 1) інтеграція змісту і формотворення освіти, 2) інтегроване навчання з урахуванням новітніх інформаційних технологій, 3) інтегровані курси та інтегровані уроки. На думку вчених і педагогів, інтеграція у музичній освіті поділяється

ся на внутрішню та зовнішню і характеризується відповідними показниками. До внутрішньої належить інформаційний обмін знань, умінь і навичок з музично-педагогічних та фахових дисциплін. Зовнішня інтеграція проявляє взаємозв'язок адміністративних установ, інститутів мистецтв, музично-педагогічних, мистецьких та музичних факультетів різних регіонів України, які об'єднанні спільними напрямками й проектами розвитку з метою удосконалення теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців у галузі вищої музичної освіти.

Як свідчать законодавчі акти і державні програми, важливим завданням інтеграції музично-педагогічної освіти України у європейський освітній простір є об'єднання загальноєвропейської освітньої системи в єдине ціле, її консолідація через органічне злиття національних культур. Така стратегія і тактика музичної освіти України на цьому етапі потребує оновлення тематичного змісту навчальних планів та програм; інтегративного й диференційованого підходу в навчанні; впровадження дистанційного та електронного навчання; а також долучення і приєднання до Європейської мережі навчальних та дослідницьких програм.

Існують такі тенденції інтеграційного процесу музичної освіти України:

- 1) постійне оновлення тематичного змісту навчальних планів із професійно-педагогічної підготовки фахівців усіх встановлених освітньо-кваліфікаційних рівнів;
- 2) оновлення змісту навчальних програм відповідно до міжнародних стандартів з метою підготовки конкурентно адаптованих фахівців на світовому та вітчизняному освітньому ринку праці;
- 3) диференційований підхід в організації музично-освітнього процесу з метою підвищення рівня фахової підготовки студентів, якості сформованості професійних виконавських умінь і навичок, а також загальнонаукової підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва України;

4) лінгвізація музично-освітнього процесу, оволодіння необхідною кількістю словникового інструментарію для спілкування й навчання в зарубіжних мистецьких і культурно-освітніх закладах іноземних мов (стажування й навчання за кордоном, працевлаштування на Європейському освітньому ринку);

5) впровадження в систему мистецької освіти дистанційного навчання відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 роки», ініціація Міністерством освіти і науки України створення навчально-методичних комплексів загальнонаукових і фахових дисциплін у галузі музичної освіти, де визначено мету й завдання навчання, структуру залікового кредиту й тематичне планування;

6) приєднання музичної освіти України до Європейської мережі дослідницьких програм, розглянутої і проголошеної в 2000 р. на Лісабонському саміті, а також затвердження програми «Інновація 2000», яка передбачає здійснення спільних дослідницьких проєктів з українськими партнерами на паритетних умовах;

7) участь обдарованих студентів у спільних міжнародних проєктах, фестивалях, конкурсах й олімпіадах з метою залучення талановитої творчої молоді та реалізації їхнього виконавського потенціалу.

Вищезазначені тенденції інтеграційного процесу пов'язані з положеннями Лісабонської конвенції, підписаної Україною 1997 р., яка сприяла розробці кафедрами педагогічних університетів України новітніх навчальних програм з фахових дисциплін на основі Європейської кредитно-трансферної системи. Саме такий підхід прискорив підвищення мобільності студентів через надання кредитів закладам вищої освіти як учасників Болонського процесу. У навчальних програмах новітнього зразка визначено зміст і структуру навчального предмета, компетентності, які відповідають процесу теоретичної та практичної підготовки; мету й основні завдання курсу;

розподіл годин за семестрами; зміст дисципліни за модулями; структуру залікового кредиту; завдання для лабораторної, самостійної та індивідуальної роботи; форми підсумкового контролю і методи оцінювання знань; перелік методичного забезпечення та список рекомендованих джерел, у тому числі й інтернет-ресурси.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Означити роль музичної освіти України з урахуванням інтеграційних процесів європейського простору.
2. Які новаторські зміни проявлено в системі музичної освіти України початку XXI ст.?
3. Визначити роль національної освіти Української держави в розвитку міжнародного партнерства з іншими країнами.
4. Окреслити роль Болонського процесу в системі національної освіти України як чинника інтеграції.
5. Як проявлено шляхи і засоби адаптації європейської освіти до системи освіти України на сучасному етапі?
6. Визначити новий зміст та основні підходи, етапи, засади й принципи формування зони (секторів) європейської вищої освіти.
7. Означити роль упровадження кредитно-модульної системи та організації освітнього процесу в системі музичної освіти України.
8. Схарактеризувати провідні тенденції розвитку музично-педагогічної освіти європейського простору, стандарти й вимоги.
9. Назвати основні категорії інтеграції музичної освіти України.
10. Схарактеризувати стратегію і тактику музичної освіти України на сучасному етапі.

Список рекомендованих джерел

1. Завалко К.В. Освітні інноваційні процеси: гуманістичний аспект / К.В. Завалко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич.

- конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 72–74.
2. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / за ред. І.В. Артьомова. — Ужгород : ПП «АУТДОР-ШАРК», 2015. — 160 с.
 3. Кавалеров А.А. Цінність у соціокультурній трансформації : моногр. / А.А. Кавалеров. — Одеса : Астропрінт, 2001. — 224 с.
 4. Кремень В.Г. Людиноцентризм в освіті: сучасний напрям розвитку духовності нації / В.Г. Кремень // Педагогіка і психологія. — 2006. — № 2. — С. 17–30.
 5. Куренкова Р.А. Феноменологічна естетика як методологія сучасних освітніх процесів / Р.А. Куренкова // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 95–99.
 6. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі : моногр. / Н.М. Авшенюк, В.О. Кудін, О.І. Огієнко. — Київ : Пед. думка, 2011. — 232 с.
 7. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка / Н.Є. Мойсеюк. — Київ : Білоцерківська книжна фабрика, 2003. — 615 с.
 8. Музично-педагогічні системи та концепції 20 століття : підруч. / Ніколаї Г.Ю., Черкасов В.Ф. та ін. ; за заг. ред. канд. пед. наук, проф., Тайнелъ Е.З. — Вид. 2-ге. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка. — Харків, 2018. — 278 с.
 9. Мулярчук Є. Філософія і педагогіка покликання : моногр. / Є. Мулярчук. — Київ : Дух і Літера, 2019. — 289 с.
 10. Огнев'юк В.О. Освіта — важливий індикатор сталого людського розвитку // Освітологія: витоки наукового напрямку : моногр. / В.О. Огнев'юк / за ред. В.О. Огнев'юка ; авт. кол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоева, Л.Л. Хоружа, І.В. Соколова, О.М. Кузьменко, О.О. Мороз. — Київ : ВП «Едельвейс», 2012. — С. 9–32.
 11. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : КНУКІМ, 2006. — 188 с.
 12. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. — 248 с.
 13. Олексюк О.М. Музично-педагогічний процес у вищій школі : посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — Київ : Знання України, 2009. — 123 с.
 14. Олексюк О.М. Динаміка типів наукової раціональності в розвитку мистецької педагогіки / О.М. Олексюк // Музичне мистецтво в освітнологічному дискурсі: науковий журнал / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ;

- редкол.: Олексюк О.М. (наук. ред.), Хоружа Л.Л. (заст. наук. ред.), Бондаренко Л.А. (відп. секр.). — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 1. — С. 3–8.
15. Проблеми мистецької освіти: Типологічні критерії та науково-методична розробка / Ін-т культурології Академії мистецтв України; автор. кол.: О.І. Безгін (кер. автор. колективу), Г.Є. Бернадська, І.С. Кочарян, О.І. Дацко, О.Б. Успенська. — Київ : СПД Голосуй, 2008. — 400 с.
 16. Сисоєва С.О. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навч. посіб. / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — Рівне : Овід, 2012. — 352 с.

ВИСНОВКИ

Посібник висвітлює актуальність наукової гуманітарної думки — дослідження важливості теоретичних та історичних напрямів на сучасному етапі розвитку музичної освіти вищої школи України середини ХХ — початку ХХІ ст. У праці запропоновано періодизацію вітчизняної музичної освіти від часів незалежності Української держави новітньої доби до сьогодення. Автор посібника об'єктивно й ґрунтовно визначив теорію музичної освіти України як форму організації наукового знання та навчальної дисципліни, теоретичні концепції мистецької освіти загалом, характеристику базових понять і структурні елементи галузі. На особливу увагу заслуговують парадигмальні підходи та принципи музичної освіти в Україні, закони й закономірності, постулати та аксіоми, гіпотези, а також моделі змісту музичної освіти.

Передусім об'єктивно здійснено теоретичне осмислення, осягнення концептуального змісту провідних категорій музичної освіти на основі системного аналізу категорії музичної педагогіки. Цей аспект мистецтвознавчої і педагогічної науки особливо важливий як практичний компонент у розробці методик виховання творчої молоді в системі закладів вищої освіти України, а також цілеспрямованого виховання творчої особистості в умовах сьогодення. На особливу увагу в посібнику заслуговує розділ, присвячений сучасним світовим та європейським системам мистецької освіти.

У цьому ракурсі актуальність теоретико-методологічного та емпірично-педагогічного змісту зумовлено потребою опанування важливих чинників особистісного вдосконалення студентів і творчої молоді зокрема, а саме: самовдосконален-

ня та самоконтроль, самоусвідомлення і самоідентичність, самоповага й самооцінка. Всі вищезазначені компоненти дуже значущі для формування творчої особистості та результативності навчального процесу й характеризуються певними особливостями.

Навчальний посібник може бути корисний здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 025 — Музичне мистецтво, а також фахівцям у галузі мистецької освіти та музичної педагогіки.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні

1. Андрущенко В. Філософські засади трансформації вищої освіти в Україні на початку XXI століття : моногр. / В. Андрущенко ; ред-кол.: В. Кремень (голова) ; Ін-т вищ. освіти АПН України. — Київ : Педагогічна думка, 2007. — 350 с.
2. Балдинюк О.Д. Педагог як суб'єкт мистецького спілкування: до питання про структурно-функціональні характеристики / О.Д. Балдинюк // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С.15–18.
3. Барановська С.А. Основи вербально-виконавської інтерпретації музичних творів майбутнього вчителя : метод. рекоменд. / С.А. Барановська / Кам'янець-Подільський держ. ун-т. — Кам'янець-Подільський, 2007. — 29 с.
4. Белова Л.О. Виховна система ВНЗ: питання теорії та практики : моногр. / Л.О. Белова. — Харків : Вид-во НУА, 2004. — 264 с.
5. Бех І.Д. Вибрані наукові праці / І.Д. Бех // Виховання особистості : у 2 т. Т. 1. — Чернівці : Букрек, 2015. — 840 с.
6. Бубнова І.С. Порівняльний аналіз проявів самосприймання вчителів мистецьких дисциплін / І.С. Бубнова // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С.30–32.
7. Бурлачук Л.Ф. Психодіагностика особистості / Л.Ф. Бурлачук. — Київ : Здоров'я, 2017. — 123 с.
8. Воевідко Л.М. Методика музичного виховання : навч. посіб. / Л.М. Воевідко. — Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин Я.І. ; Абетка, 2019. — 220 с.
9. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. / В.А. Гладуш, Г.І. Лисенко. — Дніпропетровськ, 2014. — 416 с.

10. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. — Київ — Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. — 278 с.
11. Греченко В.А. Історія світової та української культури: довідник для школярів та студентів / В.А. Греченко, І.В. Чорний. — Київ: Літера ЛТД, 2009. — 416 с.
12. Григор'єва В.В. Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики в умовах рівневої підготовки у вищому навчальному закладі / В.В. Григор'єва // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін: м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми: Вінніченко М.Д., 2011. — С. 48–50.
13. Гриневич Л. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки / Л. Гриневич // Український педагогічний журнал. — 2022. — № 4. — С. 98–111.
14. Гура В.В. Психолого-педагогічні аспекти формування теоретичних знань майбутніх учителів музики засобами українського фольклору / В.В. Гура // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін: м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми: Вінніченко М.Д., 2011. — С. 52–54.
15. Давидовський К.Ю. Сучасне мистецтво та музично-педагогічна думка в Україні: перспективи взаємодії / К.Ю. Давидовський // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін: м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми: Вінніченко М.Д., 2011. — С. 54–55.
16. Драганчук В.М. Музична психологія і терапія: навч. посіб. для студ. спец. «Музичне мистецтво» / В.М. Драганчук / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. — 230 с.
17. Євдокимова В.Д. Тренінги у системі виховання техніки мовлення: навч. посіб. практ. для студ. вищ. навч. закл. культури і мистецтв / В.Д. Євдокимова / Луганський держ. ін-т культури і мистецтв. — Луганськ: Прамдрук, 2011. — 160 с.
18. Євстігнеєва Н.І. Музичне мистецтво як засіб саморегуляції людини: історичний, філософський, музично-терапевтичний аспект / Н.І. Євстігнеєва. — Полтава: ПДПУ, 2004. — 30 с.
19. Євсюков О.Ф. Педагогіка і психологія вищої школи: [навч. посіб. для магістрантів та аспірантів ВНЗ] / Євсюков О.Ф., Герман

- Л.В., Тихоненко О.В., Підгорецька І.Ю. ; Харків. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. — Харків, 2014. — 264 с.
20. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2015. С. 87–88.
 21. Завалко К.В. Освітні інноваційні процеси: гуманістичний аспект / К.В. Завалко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 72–74.
 22. Зарицька В.В. Психологія емоційного інтелекту : моногр. / В.В. Зарицька. — Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2018. — 280 с.
 23. Зязюн І.А. Філософія ціннісних відношень / І.А. Зязюн // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис. — 2013. — № 3(50). — Додаток 1. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. — Т. 1. — С. 22–26.
 24. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / за ред. І.В. Артёмова. — Ужгород : ПП «АУТДОР-ШАРК», 2015. — 160 с.
 25. Кавалеров А.А. Цінність у соціокультурній трансформації : моногр. / А.А. Кавалеров. — Одеса : Астропрінт, 2001. — 224 с.
 26. Коваленко О.Е. Психологія вищої школи : навч. посіб. / Коваленко О.Е., Шалімова І.М., Керницький О.М. — Харків : Точка, 2012. — 169 с.
 27. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : моногр. / А.В. Козир. — Київ : Вища школа, 2008. — 405 с.
 28. Козир А.В. Акмеологічні основи підготовки викладачів мистецьких дисциплін / А.В. Козир // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 84–86.
 29. Коленко А.В. Сучасні музичні ритми як ефективна форма роботи над сценічним словом [Електронний ресурс] / А.В. Коленко // *Science Review: Open Access Peer-reviewed Journal*. — Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2018. — 2 (9). — С. 38–40. — Режим доступу : <http://archive.ws-conference.com/suchasni-muzichni-ritmi-yak-efektivna-forma-roboti-nad-scenichnim-slovom/> (дата звернення: 20.07.2019).
 30. Колесник О.С. Феномен інтерпретації в художній культурі [Електронний ресурс] : моногр. / О.С. Колесник. — Київ : НАКККиМ, 2014. — 265 с. — Режим доступу : https://lektsii.org/10_61303.html (дата звернення: 25.07.2019).

31. Костриця Н.М. Концептуальні підходи до з'ясування сутності поняття «культура» / Н.М. Костриця // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. — Рівне, 2010. — 278 с.
32. Кремень В.Г. Людиноцентризм в освіті: сучасний напрям розвитку духовності нації / В.Г. Кремень // Педагогіка і психологія. — 2006. — № 2. — С. 17–30.
33. Куренкова Р.А. Феноменологічна естетика як методологія сучасних освітніх процесів / Р.А. Куренкова // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 95–99.
34. Кучерявець В.Г. Технологія портфоліо у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя / В.Г. Кучерявець // Наукові записки Ніжин. держ. ун-ту ім. М. Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. — 2012. — № 2. — С. 128–130.
35. Лавріненко О.А. Сценічна мова у вимірах педагогічної майстерності / О.А. Лавріненко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. — 2012. — № 29. — С. 80–86.
36. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / за ред. В.І. Лозової. — Харків : ОВС, 2006. — 496 с.
37. Лимаренко Л.І. Тренінг із техніки мовлення : навч. посіб. / Л.І. Лимаренко. — Херсон : ХДУ, 2014. — 210 с.
38. Мазоха Д.С. Педагогіка : навч. посіб. / Д.С. Мазоха, Н.І. Опанасенко ; М-во освіти і науки України, Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. — Київ : Центр навч. літ., 2005. — 231 с.
39. Макарова Л.І. Основи психології і педагогіки / Л.І. Макарова, Й.М. Гах ; М-во освіти і науки України, Ін-т менедж. та економіки «Галицька акад.». — Київ : Центр навч. літ., 2005. — 111 с.
40. Максимюк С.П. Педагогіка : навч. посіб. / С.П. Максимюк. — Київ : Кондор, 2005. — 667 с.
41. Мартиненко Д.В. Дисципліни мистецького спрямування у вітчизняних навчальних закладах різних рівнів: історичний ракурс / Д.В. Мартиненко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 120–122.
42. Маруфенко О.В. Основні проблеми підготовки фахівців мистецьких дисциплін в системі неперервної педагогічної освіти /

- О.В. Маруфенко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 122–125.
43. Матвеева О.О. Теоретичні і методичні засади педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах університету : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Матвеева О.О. ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — Київ, 2016. — 38 с.
44. Мельничук І.М. Особливості застосування інтерактивних ігор у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / І.М. Мельничук // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. — 2010. — Вип. 4. — С. 3 — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_4_11 (дата звернення: 27.07.2019).
45. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія / О.В. Михайличенко. — Суми : Наука, 2004. — 211 с.
46. Михайличенко О. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія : навч. посіб. / О. Михайличенко. — Суми : Козацький вал, 2009. — 208 с.
47. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія : навч. посіб. (двомовний) / О.В. Михайличенко. — Вид. 2-ге доп. та перероб. — Суми : Козацький вал, 2009. — 211 с.
48. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі : моногр. / Н.М. Авшенюк, В.О. Кудін, О.І. Огієнко. — Київ : Пед. думка, 2011. — 232 с.
49. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка / Н.Є. Мойсеюк. — Київ : Білоцерківська книжна фабрика, 2003. — 615 с.
50. Музично-педагогічні системи та концепції 20 століття : підруч. / Ніколаї Г.Ю., Черкасов В.Ф. та ін. ; за заг. ред. канд. пед. наук, проф. Тайнель Е.З. — Вид. 2-ге. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка. — Харків, 2018. — 278 с.
51. Мулярчук Є. Філософія і педагогіка покликання : моногр. / Є. Мулярчук. — Київ : Дух і Літера, 2019. — 289 с.
52. Назаренко М.П. Навчальні задачі як засіб формування педагогічного мислення майбутнього вчителя музики / М.П. Назаренко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 132–134.
53. Немченко С.Г. Педагогіка вищої школи : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С.Г. Немченко, О.Б. Голік, О.В. Лебідь. — Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2014. — 534 с.

54. Нефедов С.Ю. Культурологічний аспект формування виконавських шкіл в контексті сучасної педагогічної діяльності / С.Ю. Нефедов // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 134–136.
55. Нечаєнко Т.В. Теоретичні засади дослідження мовної комунікації: культурологічний аспект [Електронний ресурс] / Т.В. Нечаєнко // Культура і сучасність. — 2018. — № 2. — С. 48–52. — Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kis2018210> (дата звернення: 28.07.2019).
56. Олійник Н. Ефективність ігрових моделей навчання в системі сучасної вищої освіти / Н. Олійник // Наукові записки. Сер.: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. — 2013. — Вип. 7. — С. 70–75.
57. Олійник О. Риторика [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. вузів / О. Олійник. — Київ : Кондор, 2009. — 170 с. — Режим доступу : https://pidruchniki.com/17190512/ritorika/thenika_movi_komponenti_tehniki_movi (дата звернення: 29.07.2019).
58. Опарик Л.М. Методичні аспекти комунікативного підходу в процесі музично-виконавської інтерпретації / Л.М. Опарик // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 138–140.
59. Освітні технології: [навч.-метод. посіб.] / О.М. Пехота, А.З. Кітенко, О.М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О.М. Пехоти. — Київ : А.С.К., 2002. — 255 с.
60. Основи психології і педагогіки / Семенова А.В., Гурін Р.С., Осипова Т.Ю., Ващенко А.М. — Київ : Знання, 2007. — 341 с.
61. Організація та методика проведення науково-педагогічних досліджень / М.І. Соловей, Є.С. Спіцин, К.К. Потапенко. — Київ : Лінвіт, 2004. — 143 с.
62. Огнев'юк В.О. Освіта — важливий індикатор сталого людського розвитку. / В.О. Огнев'юк // Освітологія: витоки наукового напрямку: моногр. / за ред. В.О. Огнев'юка ; авт. кол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Л.Л. Хоружа, І.В. Соколова, О.М. Кузьменко, О.О. Мороз. — Київ : ВП «Едельвейс», 2012. — С. 9–32.
63. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : КНУКІМ, 2006. — 188 с.
64. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О.М. Олексюк. — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. — 248 с.

65. Олексюк О.М. Музично-педагогічний процес у вищій школі : посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — Київ : Знання України, 2009. — 123 с.
66. Олексюк О.М. Динаміка типів наукової раціональності в розвитку мистецької педагогіки / О.М. Олексюк // Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі: науковий журнал / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; редкол.: Олексюк О.М. (наук. ред.), Хоружа Л.Л. (заст. наук. ред.), Бондаренко Л.А. (відп. секр.). — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 1. — С. 3–8.
67. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. — Київ : Освіта України, 2008. — 274 с.
68. Падалка Г.М. Формування духовності особистості в процесі мистецької діяльності: інноваційні підходи / Г.М. Падалка // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 143–145.
69. Пальчевський С.С. Педагогіка : навч. посіб. / С.С. Пальчевський. — Київ : Каравела, 2007. — 575 с.
70. Педагогіка вищої школи: Словник-довідник / упор. О.О. Фунтікова. Запоріжжя : КПУ, 2014. — 432 с.
71. Педагогіка успіху : підруч. / О.Г. Романовський, В.Є. Михайличенко, Л.М. Грень. — Харків : НТУ «ХПІ», 2011. — 368 с.
72. Педагогічна майстерність : підруч. / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос. — Київ : СПД Богданова А.М., 2008. — 376 с.
73. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи : навч. посіб. для магістрантів і аспірантів / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. — Київ : ТОВ «Філ-Студія», 2006. 320 с.
74. Поліщук О.П. Художнє мислення: естетико-культурологічний курс : моногр. / О.П. Поліщук. — Київ : Видавець ПАРАПАН, 2007. — 208 с.
75. Полубоярина І.І. Професійна підготовка музично обдарованих студентів: теоретико-методичний аспект : моногр. / І.І. Полубоярина. — Харків : Майдан, 2013. — 395 с.
76. Помиткін Е.О. Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості : посіб. / Е.О. Помиткін. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — 144 с.
77. Проблеми мистецької освіти: Типологічні критерії та науково-методична розробка / Ін-т культурології Академії мистецтв України ; автор. кол.: О.І. Безгін (кер. автор. колективу), Г.Є. Бернадська, І.С. Кочарян, О.І. Дацко, О.Б. Успенська. — Київ : СПД Голосуї, 2008. — 400 с.

78. Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — 252 с.
79. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології : навч.-метод. посіб. / В.В. Рибалка. — Київ : Ніка-Центр, 2003. — 204 с.
80. Рибалко Л.С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : моногр. / Л.С. Рибалко. — Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. — 443 с.
81. Ростовський О.Я. Лекції з історії західноєвропейської музичної Романенко Ю.А. Портфоліо студента: дидактичний аспект // Наукові записки Ніжин. держ. ун-ту ім. М. Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. — 2012. — № 2. — С. 38–40.
82. Ростовський О.Я. Основи педагогіки: навч. посіб. / О.Я. Ростовський. — Ніжин : Вид-во НДПУ, 2003. — 193 с.
83. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О.Я. Ростовський. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2011. — 640 с.
84. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька / О.П. Рудницька. — Київ : АПН України, 2002. — С. 32–60.
85. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. / О.П. Рудницька. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2005. — 360 с.
86. Саїк Г.Ф. Емоційно-естетичні переживання музики через формування виконавської майстерності студентів / Г.Ф. Саїк // Наука і сучасність. — Київ, 2000. — Вип. 2, ч. 2. — С. 115–125.
87. Самітов В.З. Специфіка інтерпретаційного мислення музиканта-виконавця (психофізіологічний аспект) : моногр. / В.З. Самітов / Нац. муз. акад. України ім. П.І. Чайковського. — Київ : ДАКККіМ, 2007. — 200 с.
88. Сегеда Н.А. Професійний розвиток викладача музичного мистецтва / Н.А. Сегеда. — Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. — 273 с.
89. Сергеева К.М. Методика формування здатності до професійної самореалізації магістрів музично-педагогічної освіти / К.М. Сергеева // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 173–175.
90. Сирятська Т.О. Виконавська інтерпретація в аспекті психології особистості музиканта-артиста : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : спец. 17.00.03 / Сирятська Т.О. ; Харків. держ. ун-т мистец. ім. І.П. Котляревського. — Харків, 2008. — 18 с.

91. Сисоєва С.О. Психологія та педагогіка : підруч. для студ. вищ. навч. закл. непед. профілю традиційної та дистанційної форм навчання / С.О. Сисоєва, Т.Б. Поясок. — Київ : Міленіум, 2005. — 520 с.
92. Сисоєва С.О. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навч. посіб. / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — Рівне : Овід, 2012. — 352 с.
93. Смирнова Т.А. Теорія та методика диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах: психолого-педагогічний аспект : моногр. / Т.А. Смирнова. — Харків : Ліхтар, 2008. — 456 с.
94. Смирнова Т.А. Музична педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. / Т.А. Смирнова. — Харків : Лідер, 2021. — 180 с.
95. Соломаха С.О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури : посіб. / Світлана Олександрівна Соломаха. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — 158 с.
96. Стандарт вищої освіти України. Галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 026 Сценічне мистецтво [Електронний ресурс]. — Київ, 2017. — 11 с. — Режим доступу : mon.gov.ua//Osbita/standart/.../026-sczenichne-mistecztvo (дата звернення: 23.07.2019).
97. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка / М.Г. Стельмахович. — Київ : Радянська школа, 1985. — 312 с.
98. Студент ХХІ століття: соціальний портрет на фоні суспільних трансформацій : моногр. / Нар. укр. акад. ; під заг. ред. В.І. Астахова. — Харків : Вид-во НУА, 2010. — 408 с.
99. Сухенко С.В. Рефлексивні методи культурології у дослідженні мистецтва / С.В. Сухенко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 184–186.
100. Тихомирова Н.Ф. Музична психологія : навч. посіб. / Н.Ф. Тихомирова, П.П. Скляр. — Київ : ДМУНЗКМ, 2001. — 192 с.
101. Тренінгові технології навчання у практичній підготовці студентів (ділові та рольові ігри) : навч.-метод. посіб. / Г.М. Азаренкова, Н.В. Ізюмцева, О.О. Легостаєва та ін. ; за ред. М.М. Азаренкової, Н.М. Самородової. — Львів : Новий Світ, 2010. — 198 с.
102. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. : реком. МОН України для студ. магістратури вищ. навч. закл. непед. профілю / Т.І. Туркот. — Херсон, 2011. — 608 с.
103. Туркот Т.І. Психологія і педагогіка вищої школи: навч. посіб. / Т.І. Туркот. — Херсон : Олді-плюс, 2014. — 516 с.

104. Учитель мистецьких дисциплін у дискурсі педагогічної майстерності : навч.-метод. посіб. / І.А. Зязюн, Г.Г. Філіпчук, О.М. Отич та ін. ; за наук. ред., передм. і післям. О.М. Отич. — Бердянськ : Бердянський держ. пед. ун-т, 2013. — 340 с.
105. Федоришин В.І. Формування виконавської майстерності студентів музично-педагогічних факультетів у процесі колективного музикування : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Федоришин Василь Ілліч ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. — Київ, 2006. — 18 с.
106. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т.В. Фініков. — Київ : Таксон, 2002. — 246 с.
107. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула. — Київ : Академвидав, 2014. — 456 с.
108. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. / М.М. Фіцула. — Київ : Академія, 2002. — 528 с.
109. Фоломеева Н.А. Значення та роль курсу «Основи викладання дисципліни за фахом для удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін / Н.А. Фоломеева // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 200–202.
110. Чембержі М.І. Толерантність у системі концептуальних засад вищого навчального закладу (на прикладі Київської дитячої Академії мистецтв) / М.І. Чембержі // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 214–216.
111. Черкасов В.Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.) : навч. посіб. / В.Ф. Черкасов. — Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2011. — 380 с.
112. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти : навч. посіб. / В.Ф. Черкасов. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2014. — 472 с.
113. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти : підруч. / В.Ф. Черкасов. — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. — 528 с.
114. Чумаченко О.П. Вплив філософських концепцій творчої діяльності на розвиток мистецької освіти в сучасному культурному просторі / О.П. Чумаченко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 228–230.

115. Шейко В.М. Організація та методи науково-дослідницької діяльності : підруч. для вищ. навч. закл. / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. — Харків, 1998. — 288 с.
116. Шрамко О.І. Духовні орієнтири мистецької освіти / О.І. Шрамко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 236–238.
117. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.Д. Шульгіна / М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. — Вид. 3-тє, допов. — Київ : НАКККіМ, 2016. — 262 с. : іл., нот. іл., табл., портр. — Бібліогр.: С. 255–262 (141 назва).
118. Щолокова О.П. Професійна музична освіта у просторі сучасної художньої культури / О.П. Щолокова // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : м-ли Всеукр. відкр. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті А.Ф. Кречківського (7–9 квітня 2011 року, м. Суми). — Суми : Вінніченко М.Д., 2011. — С. 238–240.
119. Хімчак В.В. Культура та її роль у суспільстві. З курсу «Українська та зарубіжна культура» : конспект лекцій / В.В. Хімчак. — Київ : КНУБА, 2002. — 16 с.
120. Юник Д.Г. Виконавська надійність музиканта: зміст, структура і методика формування : моногр. / Д.Г. Юник. — Київ : ДАКККіМ, 2009. — 338 с.
121. Якимчук С. Методика музичного виховання / С. Якимчук. — Рівне : РДГіМ, 2003. — 160 с.
122. Яременко К.С. Музична психотерапія / К.С. Яременко // Актуальні напрями практичної психології і психотерапії : м-ли VIII Міжнарод. наук.-практич. конф. молодих вчених, студентів та аспірантів (16 грудня 2020 р., м. Харків). — Харків : ХНУВС, 2020. — С. 224–227.

Додаткові

1. Березівська Л.Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : моногр. / Л.Д. Березівська. — Київ : Богданова А.М., 2008. — 406 с.
2. Бойко А.І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз : автореф. дис. ... д-ра

- філос. наук : 09.00.10 / Бойко А.І.; наук. консультант В.П. Андрущенко; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. — Київ, 2010. — 31 с.
3. Болгарський А.Г. Деякі аспекти формування художньо-творчих вмінь у майбутнього вчителя музики / А.Г. Болгарський // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. ; ред. кол.: Н.В. Гузій (відп. ред.). — Київ : УДПУ, 1997. — С. 290–293.
 4. Василюк А.В. Реформи шкільної освіти в Польщі: історія й сучасність : моногр. / А.В. Василюк. — Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2007. — 340 с.
 5. Гіденс Ентоні. Соціологія / Ентоні Гіденс ; пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник ; наук. ред. О. Іващенко. — Київ : Основи, 1999. — 726 с.
 6. Джурило А.П. До питання «реформування» як однієї з ключових дефініцій у галузі освіти / А.П. Джурило // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. — Київ, 2014. — Вип. 82. — С. 81–87.
 7. Дашак А.Ю. Божественна природа звуку : навч. посіб. / А.Ю. Дашак. — Львів : Світ, 2003. — 108 с.
 8. Євстігнеева Н.І. Поліфункціональність музичного мистецтва як детермінанта різнорівневого впливу на особистість / Н.І. Євстігнеева // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. Сер.: Педагогіка та психологія. — Чернівці : Рута, 2000. — Вип. 89. — С. 20–27.
 9. Ігнатюк М.М. Свідчадо зореслова : посіб.-хрестом. зі сценічної мови для студ. вищ. навч. закл. культури і мистецтв / М.М. Ігнатюк, М.І. Сулятицький. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2011. — 532 с.
 10. Коленко А.В. Використання елементів сценічної мови як засобу формування комунікативної компетентності педагога / А.В. Коленко // Актуальні проблеми початкової освіти та інклюзивного навчання. Секція «Теоретико-методичні підходи до професійного розвитку майбутніх фахівців педагогічної освіти в контексті соціальної мобільності» : зб. тез III Міжнар. наук.-практич. конф. — Львів : Малий видавничий центр факультету педагогічної освіти Львів. ун-ту ім. І. Франка, 2018. — С. 27–29.
 11. Коленко А.В. Дикція як основний технічний засіб і художній компонент мовлення [Електронний ресурс] / А.В. Коленко // Web of Scholar: International academy journal. — Варшава : RS Global Sp.z O.O. — 2018. — № 5 (23). — Vol. 3. — С. 32–36. — Режим доступу : <http://archive.ws-conference.com/dikciya-yak-osnovnij-texnichnij-zasib-i-xudozhnij-komponent-movleniya/> (дата звернення: 20.07.2019).
 12. Коленко А.В. Формування навичок професійного фонаційного дикування на основі методичних прийомів та комплексної системи вправ

- у класі сценічної мови [Електронний ресурс] / А.В. Коленко // Освітній дискурс : зб. наук. пр. Сер.: Гуманітарні науки. — Київ : Вид-во «Гілея», 2018. — № 5. — С. 96–108. — Режим доступу : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/20158> (дата звернення: 20.07.2019).
13. Кияновська Л.О. Музична психологія, її роль і місце в музичній освіті України / Л.О. Кияновська // Музична освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку : м-ли наук.-практич. конф. — Київ : АМУ, 2001. — С. 153–157.
 14. Комаровська О.А. Художньо обдарована особистість: сутність, реалії, розвиток : моногр. / О.А. Комаровська. — Івано-Франківськ : НАІР, 2014. — 412 с.
 15. Кучеренко Д.Г. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу : моногр. / Д.Г. Кучеренко, О.В. Мартинюк. — Київ : ІПК ДСЗУ, 2011. — 312 с.
 16. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В.Г. Кремень. — Київ : Педагогічна думка. — 2009. — 520 с.
 17. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи / С. Литвиненко // Збірник наукових праць Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В.Г. Короленка. Сер.: Педагогічні науки. — 2006. — Вип. 3 (50). — С. 215–219.
 18. Локарева Г.В. Художньо-естетична інформація в підготовці соціального педагога до професійного спілкування: теорія та практика : моногр. / Г.В. Локарева. — Запоріжжя : ЗНУ, 2007. — 376 с.
 19. Мазін В.М. Критерії та показники сформованості культури самореалізації педагога / В.М. Мазін // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. — 2007. — Вип. 41. — С. 217–225.
 20. Матвеева О.О. Формування творчої уяви майбутніх учителів музики : навч.-метод. посіб. / О.О. Матвеева. — Харків, 2007. — 88 с.
 21. Мегела І.П. Психоаналіз повісті Герман Гессе «Клайн і Вагнер» (між Еросом і Танатосом) / І.П. Мегела // Літературознавчі студії. — 2013. — Вип. 40 (2). — С. 41–42.
 22. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика : кол. моногр. / О.П. Рудницька та ін. ; заг. ред. О.В. Михайличенко. — Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010. — 255 с.
 23. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному просторі : моногр. / авт. колектив: Н.М. Авшенюк, В.О. Кудін, О.І. Огієнко та ін. — Київ : Педагогічна думка, 2011. — 232 с.
 24. Олексюк О.М., Ткач М.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — Київ : Знання України, 2004. — 264 с.

25. Отич О. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання / О. Отич. — Полтава : Інтер Графіка, 2005. — 200 с.
26. Підгорна В.В. Методика та педагогічні умови впровадження мультимедійних технологій при вивченні спеціальних дисциплін студентами педагогічних вузів [Електронний ресурс] / В.В. Підгорна // Advanced technologies of science and education : м-ли XIV Міжнарод. наук. інтернет-конф. — Режим доступу : [http://intkonf.org/pidgorna-vv-metodika-ta-pedagogichni-umovi-vpro vadzhennya-multimediynih-tehnologiy-pri-vivchenni-spetsialnih-distsiplin-studentami-pedagogichnih-vuziv/](http://intkonf.org/pidgorna-vv-metodika-ta-pedagogichni-umovi-vpro-vadzhennya-multimediynih-tehnologiy-pri-vivchenni-spetsialnih-distsiplin-studentami-pedagogichnih-vuziv/) (дата звернення: 25.07.2019).
27. Побережна Г. Художній і сакральний аспекти музичного метра / Г. Побережна. — Київ : НАН України, Інститут МФЕ ім. М.Т. Рильського, 2002. — С. 88–82.
28. Пяковський І.Б. Феноменологія музичного мислення / І.Б. Пяковський // Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського. — Київ : Видання НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2000. — Вип. 7 (Музикознавство). — С. 46–56.
29. Роменець В. Психологія творчості : моногр. / В. Роменець. — Київ : Либідь, 2004. — 288 с.
30. Ростовський О.Я. Музична педагогіка. Навчальні програми, методичні рекомендації та матеріали : навч. посіб. / О.Я. Ростовський. — Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. — 191 с.
31. Семашко О.М. Соціологія мистецтва : навч. посіб. / О.М. Семашко. — 2-ге вид. — Львів : Магнолія Плюс, 2006. — 244 с.
32. Сисоева С.О. Методологія науково-педагогічних досліджень : підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С.О. Сисоева, Т.Є. Кристопчук. — Рівне : Волинські обереги, 2013. 359 с.
33. Сисоева С.О. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навч. посіб. / С.О. Сисоева, Т.Є. Кристопчук ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — Рівне : Овід, 2012. — 352 с.
34. Тарапата-Більченко Л.Г. Філософія музики : навч. посіб. для студ. та магістрантів ф-ту мистецтв / Л.Г. Тарапата-Більченко. — Суми : Сумський ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2004. — 76 с.
35. Тимофеева К.В. Порівняльний аналіз як метод інтерпретології (на прикладі фортепіанного виконавства) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : спец. 17.00.03 / Тимофеева К.В. ; Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І.П. Котляревського. — Харків, 2009. — 18 с.
36. Футорний С. Про використання мережевих електронних портфоліо для мотивації студентської молоді до ведення здорового способу

- життя / С. Футорний // Молодіжний науковий вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. — 2014. — Вип. 16. — С. 74–78.
37. Побірченко Н.А. Трансформація психологічних процесів в освітології [Електронний ресурс] / Н.А. Побірченко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. — № 3–4. — С. 118–123. — Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/19668096.pdf>
38. Подольська Є.А. Соціологія: 100 питань — 100 відповідей : навч. посіб. / Є.А. Подольська, Т.В. Подольська. — Київ : Інокс, 2009. — 352 с.
39. Сбруева А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ — початок ХХІ ст.) / А.А. Сбруева. — Суми : Козацький вал, 2004. — 500 с.
40. Сисоева С.О. Освітологічний контекст освітніх реформ / С.О. Сисоева // Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : моногр. / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Віктора Огнев'юка, Світлани Сисоевої. — Київ : ТОВ «Видавниче підприємство “ЕДЕЛЬВЕЙС”», 2013. — 460 с.
41. Філософія освіти : навч. посіб. / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. — Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. — 329 с.
42. Шихненко К.І. Розвиток теорії освітніх змін у педагогічній думці США (остання чверть ХХ — початок ХХІ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Шихненко К. І. ; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. — Суми, 2015. — 322 с.
43. Galtung, Johan. Violence, Peace, and Peace Research // Journal of Peace Research. — 1969. — Vol. 6, № 3. — P. 167–191.
44. Elger D. Theory of Performance. University of Idaho Faculty Development Serie, 2012. — 234 s.
45. Individual Spirituality in Post-nonclassical Arts Education / Edited by Olga Oleksiuk. Cambridge Scholars Publishing, 2019. — 176 p.
46. Hocevar D. Measurement of Creativity Review and Critique // Journal of Personality Assessment. — 1981. — № 45. — P. 450–460.
47. Jaques-Dalcroze E. Rhythm Music and Education / Translated by H.F. Rubenstien. 5-th ed. — London : The Dalcroze Society, 2000. — 334 p.
48. Kultur im Zeitalter der Sozialwissenschaften: Friedrich H. Tenbruck zum 65. Geburtstag / Hans Braun, Alois Hahn (Hrsg.). — Berlin : Reimer, 1984. — 245 p.
49. Klifford Turner J. Voice and Speech in the Theatre. 5-th ed. — London : A & C Black, 2000. — 152 p.
50. Kolenlo A.B. Improvement of phonemic hearing in the system of external technique of actor's speech // Proceeding of the Third International

- Conference of European Academy of Science. — Bonn, Germany, December 20–30, 2018. — P. 104–105.
51. Linklater K. *Freeing the Natural Voice*. — Hollywood : Drama Publisher, 2006. — 130 p.
 52. Kuhn T.S. *The Function of Measurement in Modern Physical Science // The Function of Measurement in Modern Physical Science*. — Isis 52. — 1961. — P. 161–193.
 53. Kuhn T.S. *The Function of Dogma in Scientific Research* / A.C. Crombie (ed.), *Scientific Change // Symposium on the History of Science*, University of Oxford, July 9–15, 1961. — New York & London : Basic Books & Heineman, 1963. — P. 347–369.
 54. Motyl A.J. *Can Ukraine Have A History? // Problems of Post-Communism*. 2010. — Vol. 57. — Is. 3.— P. 55–61.
 55. Motyl A.J. *Viacheslav Lypyns'kyi and the Ideology and Politics of Ukrainian Monarchism // Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes*, Vol. 27. — No. 1, March 1985. — P. 31–48.
 56. Motyl A.J. *The Key to Kiev: Ukraine's Security Means Europe's Stability // Foreign Affairs*, May/June 2009. — Vol. 88. — No. 3. — P. 106–120. Published by: Council on Foreign Relations.
 57. Мотиль Олександр. *Підсумки імперій: занепад, розпад і відродження = Imperial Ends: The Decay, Collapse, and Revival of Empires* : моногр. / Олександр Мотиль ; пер. з англ. Павла Грицака. — Київ : Критика, 2009. — 198 s, [1] с. : табл., мал.
 58. Okoń Wincenty. *Nowy Słownik pedagogiczny // Wydział czwarte uzupełnione i poprawione*. — Warszawa : Wydawnictwo Akademickie «Zak», 2004. — S. 108.
 59. Sir Karl Raimund Popper. C.H., F.B.A., 28 July 1902–1917, September 1994. Архівна копія від 17 листопада 2019 на Wayback Machine (англ.) // *Biographical Memoirs of Fellows of the Royal Society*. — 1997. — Vol. 43. — P. 367–409.
 60. *Festgabe für Friedrich H. Tenbruck zum 70. Geburtstag am 22. September 1989: vollständiges Schriftenverzeichnis*. — Graz : Verlag Styria, 1989. — 456 p.

Інтернет-джерела

61. Падалка Г.М. *Музична педагогіка [Електронний ресурс] [Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в систе-*

- мі педагогічної освіти] / Г.М. Падалка. — Режим доступу : [http:// www.twirpx.com/file/1242958/](http://www.twirpx.com/file/1242958/)
62. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі [Електронний ресурс] : [підруч.] / О.Я. Ростовський. — Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/938464/>
63. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти [Електронний ресурс] : [навч.-метод. посіб.] / О.Я. Ростовський. — Режим доступу : <http://www.dk-books.com/upload/iblock/463/46363f45b4693172713f6dd6e16f7d2d.pdf>
64. Стандарт вищої освіти України. Галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 026 Сценічне мистецтво [Електронний ресурс]. — Київ, 2017. — 11 с. — Режим доступу : mon.gov.ua//Освіта/standart/.../026-szenichne-mistecztvo (дата звернення: 23.07.2019).
65. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти [Електронний ресурс] : [підруч.] / В.Ф. Черкасов. — Режим доступу : https://bohdan-books.com/userfiles/file/books/lib_file_197604469.pdf

Навчальне видання

ОЛЕКСЮК Ольга

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Навчальний посібник

Науково-методичний центр видавничої діяльності
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Завідувачка НМЦ видавничої діяльності *Марія ПРЯДКО*
Відповідальна за випуск *Антоніна ДАНИЛЕНКО*
Над виданням працювали *Людмила ПОТРАВКА, Тетяна НЕСТЕРОВА,*
Наталія КЛИМЕНКО

Підписано до друку 15.10.2024 р. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 9,18. Зам. № 4-54.

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8052 від 29.01.2024 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі «Інтернет» без письмового дозволу Київського столичного університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності